

Fylkeskommunenes europeiske arbeid

Omfang og mangfold.

En sammenstilling av fylkeskommunenes europeiske arbeid.

Viktige roller for de nye regionene.

Disposisjon

Forord og sammendrag.....	3
1. Prosjektets mandat og innretning.....	5
2. Sammenstilling av fylkeskommunenes europeiske arbeid.....	5
2.1 Fylkeskommunenes profil i det europeiske arbeidet – en helhetlig vurdering.....	5
2.2 Bredden i fylkenes europeiske arbeid i dag og rollene dette arbeidet spiller i fylkeskommunenes oppgaveløsning.....	7
2.3 De enkelte fylkenes valg av innretning på sitt europeiske arbeid – hovedprofil og prioriterte områder.....	20
3. Eksempler på europeisk arbeid som gir gode resultater.....	42
4. Kjennetegn ved vellykkete europeiske prosjekter.....	59
5. De viktigste statlige virkemidlene til hjelp for fylkeskommunenes europeiske arbeid.....	63
6. Hvordan kan de nye regionenes europeiske arbeid styrke regionenes innovasjonskraft og oppgaveløsning?.....	65

VEDLEGG: Liste over forkortelser

Forord og sammendrag

Dette prosjektet er en oppfølging EØS- og EU-minister Elisabeth Aspakers forslag på Regjeringens kontaktkonferanse for fylkeskommunene 12.april 2016. Hennes forslag var at en sammenstiller det europeiske arbeidet som gjøres av fylkeskommunene i dag og gir de nye regionene en enda tydeligere rolle på dette området.

Den rapporten som foreligger her gir en sammenstilling av det europeiske arbeidet som gjøres i fylkeskommunene i dag. Rapportens hensikt er å gi en samlet oversikt som kan brukes for å danne seg et godt bilde av hva som skjer på regionalt nivå. Rapporten er lang, fordi det er et ønske at den skal kunne brukes som referansedokument når man har behov for å se hva som gjøres i ulike deler av landet og hvordan dette inngår i en helhet.

Kapittel 1 viser prosjektets mandat og innretning.

Kapittel 2 foretar sammenstillingen av fylkeskommunenes europeiske arbeid i sin helhet og er således rapportens mest omfattende kapittel. Avsnitt 2.1 i kapitlet gir en hovedoversikt over fylkenes profil i dette arbeidet. Her peker vi på felles trekk fylkeskommunene imellom og på forhold som skiller dem fra hverandre. Avsnitt 2.2 gir en gjennomgang av bredden og omfanget i fylkeskommunenes europeiske arbeid og deres samspill med andre aktører. Det er slående å se hvor omfattende og aktivt fylkeskommunenes europeiske engasjement er, og hvor mange aktører som er involvert i dette. Avsnitt 2.3 tar for seg de enkelte fylkeskommunene, med deres valg av innretning på sitt europeiske arbeid, hvilke hovedprioriteringer de gjør og hva slags prosjekter de engasjerer seg i.

Videre gis det i **kapittel 3** en rekke eksempler på vellykkete europeiske satsinger som fylkeskommunene har gjort. Det er en imponerende samling eksempler, der evnen til innovasjon og samarbeid på tvers av sektorer og landegrenser gir grunn til stor optimisme på vegne av de nye regionenes evner til å skape dynamikk i samfunnsutviklingen. Kjennetegnene ved disse vellykkete prosjektene gir mye læring om hva som fungerer og hva som ikke fungerer når man skal realisere prosjekter og på tvers av sektorer og landegrenser. Kapittel 3 er utarbeidet av representanter for fylkeskommunene under ledelse av Rannveig Finsveen i Hedmark fylkeskommune.

I **kapittel 4** har vi forsøkt å utkrystallisere de viktigste kjennetegnene ved vellykkete europeiske prosjekter der norske fylkeskommuner spiller en viktig rolle. God forankring av det europeiske samarbeidet i den politiske og administrative ledelsen i fylkeskommunene er en avgjørende nøkkel for suksess. Uten dette får ikke aktørene i regionene tilstrekkelig aksept for å ta initiativ og legge energi inn i satsingene. Det er imidlertid mange momenter i tillegg til dette som hver for seg bidrar til å øke sannsynligheten for å lykkes. Disse momentene er gjennomgått nærmere i kapittel 4.

Kapittel 5 gir en nærmere omtale av de viktigste statlige virkemidlene fylkeskommunene kan spille på for å lykkes i sine europeiske satsinger. Fylkeskommunenes egen satsing og egne vilje til å lykkes er det nødvendige utgangspunktet. Ingen kan regne med å bli «båret fram» til suksess av omgivelsene. De europeiske virkemidlene og de europeiske samarbeidsorganene åpner mulighetene og gir ressurstilgang, men det vil være de nye regionenes egne initiativ og viljestyrke som gir suksess.

Først når dette er på plass vil bistand fra de statlige virkemidlene kunne virke etter hensikten. Hvordan dette så fungerer er nærmere omtalt i kapittel 5.

Kapittel 6 forsøker å trekke ut alle vesentlige poenger fra de foregående kapitler med sikte på å beskrive hvilke roller som vil bli aktuelle for de nye regionene å spille her, når de er etablert. Forslagene dreier seg ikke om å finne på nye måter å bruke mer penger, men snarere om å identifisere måter å arbeide på som kan gi de nye regionene sin rettmessige rolle i utviklingen av landets innovasjonskraft, kompetansebygging, tilgang på arbeidskraft, kultur, og tjenlig infrastruktur. Videre er det et hovedpoeng å fremme forslag som ytterligere kan styrke den nytten regionene vil ha av å integrere europeisk samarbeid i sin oppgaveløsning.

Rapporten er utført gjennom et samarbeid med alle landets fylkeskommuner og i særdeleshet fylkeskommunenes internasjonale koordinatører. Uten alle de gode innspillene som er mottatt fra fylkenes internasjonale eksperter ville denne rapporten ikke blitt til. Vi vil også takke våre kolleger i Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Norges forskningsråd (Forskningsrådet), Innovasjon Norge (IN) og Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) for gode innspill og godt samarbeid. Utenriksdepartementet, ved seniorrådgiver Fred-Olav Sørensen i EØS-senteret, har hatt det redaksjonelle ansvar for arbeidet. Fylkeskommunene kan derfor ikke stilles til ansvar for eventuelle feil og mangler i rapporten. I en så omfattende tematikk ville det naturligvis være mange ting som kunne vært relevante å ta med eller finpusse videre, men noen grensdragninger i tematikk og tidsbruk har det vært nødvendig å foreta.

Mange institusjoner og organisasjoner vil bli nevnt i teksten nedenfor. Første gang de nevnes, nevnes de med fullt navn og forkortelsen i parentes, slik det er gjort ovenfor. Deretter vil bare forkortelsen bli brukt i resten av teksten. Et eget vedlegg lister opp forkortelsene.

Det ble satt strek for det redaksjonelle arbeidet 29.november, 2016.

EØS-senteret

Europaavdelingen

Utenriksdepartementet

1. Prosjektets mandat og innretning.

På Regjeringens kontaktkonferanse for fylkeskommunene 12.april 2016 foreslo EØS- og EU-minister Elisabeth Aspaker at en sammenstillt det europeiske arbeidet som gjøres av fylkeskommunene i dag og gir de nye regionene en enda tydeligere rolle. Statsråd Aspaker ba 3.mai videre om innspill til hvordan regionaliseringen vil påvirke regionenes arbeid med EUs programmer.

Prosjektet ble inndelt i to trinn:

Trinn 1:

Sammenstilling av fylkeskommunenes europeiske arbeid.

Ambisjonsnivået var her å sammenstille sentrale aspekter i de delene av fylkeskommunenes strategier som tar for seg europeiske og internasjonale spørsmål. Det dreiet seg om å gi en kort oversikt over de viktigste temaene og områdene som gis oppmerksomhet, hvordan fylkeskommunene organiserer arbeidet i dag, og hvilke arenaer og nettverk som er sentrale. Her forsøkte vi å identifisere forskjeller i praksis, gode eksempler, og tiltak man kan lære av.

Trinn 1 i prosjektet skulle fullføres innen 15.oktober 2016 og ble overlevert til ledelsen i departementet 14.oktober 2016.

Trinn 2:

Analyse og anbefalinger.

Ambisjonsnivået har her vært å identifisere tiltak som krever videre oppfølging og komme med konkrete anbefalinger til hvordan oppfølgingen kan skje. Prosjektet vil vise hvordan det europeiske arbeidet er koblet opp mot nasjonale og regionale mål, drøfte erfaringer og identifisere utfordringer med vekt på hvordan berørte aktører (departementer, fylkeskommuner og virkemiddelapparat) kan bistå for å styrke det europeiske arbeidets rolle i fylkeskommunenes løsning av sine oppgaver.

Trinn 2 i prosjektet skulle fullføres innen 1.desember 2016 og ble overlevert ledelsen i departementet 30.november 2016.

2. Sammenstilling av fylkeskommunenes europeiske arbeid.

2.1 Fylkeskommunenes profil i det europeiske arbeidet – en helhetlig vurdering.

Det mest slående med gjennomgangen av de enkelte fylkeskommunenes europeiske arbeid (se kapittel 2.3 nedenfor), er **for det første** at alle fylkeskommunene har et bevisst forhold til hvorfor de vil engasjere seg i europeisk samarbeid og hvordan de vil gjøre det. Det europeiske engasjementet skal inngå i fylkeskommunenes strategier for egen tjenesteyting og andre typer oppgaveløsning. **For det andre** at alle har eksplisitte mål som de arbeider etter. Dette er i seg selv vesentlige poenger, for man skal ikke gå mange år tilbake i tid for å få et helt annet bilde av situasjonen.

Et tredje felles trekk er at alle har høy bevissthet på og deltar aktivt i europeiske paraplyorganisasjoner som er tilpasset deres situasjon, som for eksempel Northern Sparsely Populated Areas (NSPA), Assembly of European Regions (AER), Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR), North Sea Commission (NSC - organisasjon underlagt CPMR), Euromontana og Baltic Sea States Subregional Cooperation (BSSSC). I tillegg til deltakelsen i paraplyorganisasjoner er alle fylkeskommunene involvert i ulike deler av det europeiske interregionale samarbeidet (Interreg). Fylkeskommunene understreker viktigheten av den innflytelsen de får, som er på lik linje med alle andre europeiske regioner fordi landets status som medlem eller ikke-medlem i EU ikke tillegges vekt i disse sammenhengene. De peker også på viktigheten av det nettverket de opparbeider ved å holde stabil og langvarig tilknytning til organisasjonen, og det prosjektsamarbeidet de får tilgang til gjennom disse nettverkene.

Et fjerde felles trekk er at alle fylkeskommunene har sammen med andre aktører i fylkene investert i samarbeidsorganer som er plassert i Brussel (regionkontorene). Regionkontorene spiller en viktig og økende rolle som bindeledd for fylkeskommunenes og de andre aktørenes samarbeid med andre aktører i Europa.

Et femte felles trekk er at alle fylkeskommunene prioriterer ungdom i sitt europeiske samarbeid, og mange er opptatt av styrking av yrkesfagenes plass i dette gjennom bruk av Erasmus+. Det er forskjeller i hvor systematisk fylkeskommunene arbeider med dette, og i hvor godt forankret det er i ledelsen i alle ledd i utdanningssystemet, men alle gir det bevisst prioritet.

Det er interessant å se nærmere på profilen i fylkeskommunenes europeiske engasjement. Det er mange forskjeller fylkeskommunene imellom. Mange av forskjellene har naturlige årsaker og mange skyldes forskjeller i hva de enkelte fylkeskommunene prioriterer. Blant de naturlige årsakene til forskjeller er geografisk plassering, forekomsten av høyere utdannings- og forskningsinstitusjoner, samt omfang av og struktur i næringslivet i fylket.

Oslo er i kraft av sin størrelse spesiell, i og med at vi her finner den mest omfattende kombinasjonen av variert og omfattende næringsliv, store forsknings- og utdanningsinstitusjoner, og stor administrativ kapasitet i fylkeskommunen. I tillegg har Oslo gjennom mange år gitt det europeiske samarbeidet en meget høy prioritet som integrert del av oppgaveløsningen i fylkeskommunen. Dette har gitt seg utslag i en særskilt aktiv tverrsektoriell organisering av interne EU-nettverk som har arbeidet i mange år. Oslos tyngde og bredde, kombinert med denne prioriteringen og den tverrsektorielle organiseringen, har ført til meget høy grad av deltakelse i europeisk samarbeid og prosjektsamarbeid i det europeiske storby-samarbeidet for Oslos vedkommende.

Hvis vi nå ser på fylkenes geografiske plassering som årsak til forskjeller, så er arktisk samarbeid som Barentssamarbeidet og andre arktiske samarbeidsopplegg naturlig nok fremtredende for de tre nordligste fylkene, deltakelse i Nordsjø-samarbeid (NSC) mer sentralt for kystfylkene lenger sør (særlig på Vestlandet), mens Østersjø-samarbeidet er mer sentralt for fylkeskommunene i sør og indre øst i Norge. Alle fylkeskommunene deltar som nevnt i ulike konstellasjoner av Interreg-samarbeid, der ulikhetene i geografisk plassering preger ulikhetene i Interreg-deltakelse. Finnmarks naboskap med Russland gir det fylket et særpreg, som eneste norske fylke som grenser til et land utenfor EU. Forskjellene i geografisk plassering gjenspeiles naturlig nok også i valg av samarbeidstyper, men infrastruktur og mønstre for transport-akser er viktig i mange tilfeller. Det samme gjelder energi- og miljø-samarbeid.

Forekomsten av utdannings- og forskningsinstitusjoner er ulik rundt i landet, både når det gjelder institusjonenes størrelse, fagprofil og samarbeidsopplegg. De store byenes institusjoner har naturlig nok større vekt i dette bildet, også når det gjelder deres evne til å finne samarbeidspartnere i EU, iverksette større prosjekter og oppnå støtte fra EU til sine prosjekter. Det er også ulikheter i institusjonenes evne og vilje til å sette europeisk samarbeid på dagsorden for sine egne prioriteringer. Noen universiteter, institutter og høyskoler har etablert egne nettverk for EU-samarbeid og ansatt egne EU-koordinatorer. Disse har gjennomgående oppnådd mye i form av prosjektsamarbeid med andre institusjoner i Europa og derav følgende støtte fra EUs rammeprogrammer for forskning og nå Horisont 2020. Foruten Universitetet i Oslo, er NTNU og SINTEF i Trondheim, FOU-institusjonene i Rogaland (i samarbeid med fylkeskommunen) og Hordaland viktige eksempler. FOU-institusjonene i Troms og Agder er også aktive. I tillegg til steder som nevnt her, hvor institusjonene har en viss tyngde, har vi også eksempler på mindre institusjoner som har satsset på europeiske samarbeid og oppnådd suksess som følge av slik satsing. Høgskolene i Oppland og Hedmark er slike eksempler. En utfordring vi ser mange steder, er at institusjonenes evne til å trekke med seg andre aktører i eget fylke er veldig varierende. I noen områder er nettverkstankegangen blitt ganske utbredt, som i Oslo, Akershus, Rogaland og Agder. Andre steder, som ved NTNU og SINTEF i Trondheim, har institusjonene rettet seg mer mot utlandet og i mindre grad innad i eget fylke når de har etablert partnerskap for å iverksette prosjekter. Her finnes det et viktig potensiale for regional utvikling.

Når det gjelder næringslivets omfang og struktur, er det naturligvis store forskjeller fra fylkeskommune til fylkeskommune. Naturgitte forhold knyttet til kyst og innland er viktige utgangspunkt, men andre forhold er også viktige. Forskjellene fylkene imellom ses tydelig av forekomsten og fordelingen av klynger rundt i landet, slik listen i kapittel 2.2 nedenfor viser. Vi skal ikke foregripe denne geografiske fordelingen her. De stedene hvor vi har et sterkt og innovasjonsrettet næringsliv har næringslivet ofte også etablert godt samarbeid med universitets- og høyskolesektoren. Der hvor dette samarbeidet fungerer godt ser vi en god dynamikk i den gjensidige inspirasjonen dette gir. Gjøvik, Stavanger, Kongsberg og Ålesund er fremtredende eksempler, men også andre steder er inne i interessante spor. De store byene – Oslo, Bergen og Trondheim – har naturligvis flere interessante eksempler også.

2.2 Bredden i fylkeskommunenes europeiske arbeid i dag og rollene dette arbeidet spiller i fylkeskommunenes oppgaveløsning og utvikling.

Fylkeskommunenes roller omfatter – med utgangspunkt i sine funksjoner som demokratiske beslutningsorganer - tjenesteyting, utvikling av infrastruktur, myndighetsutøvelse og rollen som samfunnsutviklere.

Samfunnsutviklerrollen til regionalt folkevalgt nivå har tre hoveddimensjoner (slik det er omtalt i NIBR-rapport 2015:17). For det første å gi strategisk retning til samfunnsutviklingen. For det andre å mobilisere privat sektor, kulturliv og lokalsamfunn. Og for det tredje å samordne, koordinere offentlig innsats og virkemiddelbruk. Fylkeskommunenes rolle som samfunnsutvikler må ses i sammenheng med Norges distrikts- og regionalpolitikk og innebærer et ansvar for helhetlig utvikling på tvers av fagområder, i tett dialog og samarbeid med regionale partnerskap. I det ligger det en unik mulighet for å mobilisere til internasjonalt arbeid.

Internasjonalt samarbeid gir innspill til løsninger på regionale utfordringer. Fylkeskommunene deltar selv i internasjonale nettverk/organisasjoner, som gir en direkte kanal for å påvirke europeiske rammebetingelser av betydning for utviklingen i egen region. De deltar i prosjekter som er nyttige for politikktutvikling og oppgaveløsning og gir innspill til organisering. Fylkeskommunene informerer, veileder og er døråpner for aktører i egen region, som bedrifter, UoH, forskningsmiljøer, kommuner og de samarbeider tett med virkemiddelapparatet.

Fylkeskommunene spiller en viktig rolle gjennom sine verv i internasjonale nettverk og organisasjoner, som gir en direkte kanal for påvirkning inn i EU-systemet. Deres rolle som samfunnsutvikler innebærer et ansvar for helhetlig utvikling på tvers av fagområder, i tett dialog og samarbeid med et regionalt partnerskap. I det ligger det en unik mulighet for å mobilisere til internasjonalt arbeid.

Fylkeskommunenes oppgaver er berørt av europeiske spørsmål på en rekke områder. EØS-saker utgjør en stor del av den politiske dagsorden og av hverdagen til samtlige norske kommuner og fylker. Et stadig tilbakevendende spørsmål blir derfor hvordan det europeiske samarbeidet integreres i og brukes til å forbedre fylkeskommunenes og kommunenes rolleutøvelse.

Fylkenes politiske ledelse og fylkesrådmennene har mulighet til å gripe fatt i det internasjonale arbeidet som et viktig verktøy for nyskaping i regionene. En aktiv bruk av regionenes kontorer i Brussel som forlenget arm i virkemiddelbruken vil være en effektiv del av dette. Flere regioner gjør dette og det gir resultater vi form av innovative prosjekter som gir viktige impulser til fylkenes oppgaveløsning.

Sentrale områder der fylkeskommunene berøres i dag er:

Konkurranseregler og offentlig støtte

- Konkurranseregler og grenseverdier for offentlige anskaffelser. Hvordan offentlige anskaffelser kan brukes for å utvikle regional innovasjon (Innovative anskaffelser).
- Konkurranseregler og rammer for tildeling av konsesjoner.
- EØS-avtalens regler for lovlig offentlig støtte, som blant annet berører hvordan offentlige etater kan og ikke kan støtte privat næringsvirksomhet eller drive egen næringsvirksomhet, herunder eksempelvis differensiert arbeidsgiveravgift som er en del av distrikts- og regionalpolitikken.

Kompetanse og arbeidsinnvandring – fri bevegelse av personer

- Fri bevegelse av personer innenfor EØS-området: muligheter og rammebetingelser for rekruttering av europeisk arbeidskraft til fylkenes oppgaveløsning.
- Schengen-samarbeidet legger rammer for fylkenes befatning med innvandring fra land utenfor EØS-området. Fylkenes forhold til dette er indirekte, i og med at staten og kommunene er de organene som mest direkte blir berørt.
- Ungdom i høyere utdanning gis muligheter til å hospitere på europeiske læresteder som ledd i sin norske utdanning, og derigjennom utvide sin kulturelle og faglige kompetanse.
- Skoleungdom, lærere, skoleledelse og skoleeier gis muligheter til europeisk samarbeid gjennom ulike støtteordninger.

Forskning, innovasjon og samfunnsutvikling

- **Europeiske partnerskap** for forskning, innovasjon og utvikling på energisektoren, helsesektoren, utdanningssektoren, miljøsektoren, transportsektoren, vann- og avløpssektoren og andre relevante sektorer.
- **Ressurstilgang fra EU og nettverksdannelser** for forskning, utvikling og innovasjon i alle samfunnssektorer. Deltakelse i EUs rammeprogrammer for forskning og utvikling, Horisont 2020, gir muligheter til forbedring av fylkenes næringsutvikling, samfunnstjenester og kunnskapsutvikling.
- **Regionalt samarbeid med regioner i Europa** som har felles interesser med norske regioner i oppgaveløsningen; grenseregionalt samarbeid (Interreg A, B og C), samt deltakelse i andre ulike regionale sammenslutninger innenfor rammen av EØS og EU. Dette samarbeidet spenner over alle temaer fylkeskommunene er engasjert i, og dreier seg også om innspill til politikktutforming, utvikling av kunnskapsgrunnlag for planprosesser og konsepter for innovasjon og utvikling.
- **Programdeltakelse i EUs programmer.** Foruten Interreg er Horisont 2020 og Erasmus+ viktige programmer som aktører i fylkene er sterkt engasjert i. Andre programmer fylkene har vært og er engasjert i, hvorav noen er videreført innenfor Horisont 2020 og Erasmus+, er CIP (Competitiveness and Innovation Programme, nå over i Horisont 2020 og COSME), Consumer Programme, Culture Programme, Daphne III, Narkotikaprogrammet, Erasmus Mundus II, EUs statistikkprogram, Galileo, Helseprogrammet, Creative Europe (der de tidligere Media 2007 og Media Mundus nå inngår), Progress (program for sysselsetting og sosial solidaritet, Safer Internet, Sivil beredskap og krisehåndtering (Union Civil Protection Mechanism), samt Aktiv Ungdom (Youth in Action, nå integrert i Erasmus+). Se rapporten «EU-programmer: deltagelse og nytte for kommunesektoren», NIBR 2015:19.
- **Europeisk samarbeid og samarbeid om innovasjonsprosesser mellom byer i Norge og byer i Europa** for øvrig; bl.a. EU Urban Agenda og Smart-city utlysningene i Horisont 2020 og byutviklingsprogrammet URBACT. Arenaer hvor norske fylker har klare interesser er Eurocities og Smarte byer.
- **Utvikling av regionenes planleggingsvirksomhet og de regionale utviklingsplanene (RUP-ene)** via programmet Smart spesialisering, slik at fylkets viktigste kjennetegn blir en styrke for framtidig utvikling;
- **Finansieringen av Norges deltakelse i EØS (EØS-finansieringen)** har åpnet opp for samarbeid mellom aktører i norske fylker med land i Øst-Europa, samt med Portugal, Malta og Kypros (som også omfattes av ordningen).

Miljø og energi

- EØS-avtalens miljøregelverk, for eksempel krav til vannkvalitet, avfallshåndtering og konsekvensutredninger på miljøsektoren. Utvikling av kretsløpsøkonomi (sirkulær økonomi) er et nyere initiativ som vil bli prioritert i det europeiske samarbeidet.

Matvareproduksjon

- Fylkenes arbeid med dyre- og plantehelse er direkte bestemt av norske myndigheters (Mattilsynets) nære samarbeid med EU om regelutvikling.

Infrastruktur

- EUs utvikling av transportnettverk på veg- og jernbanesektoren, samt innenfor havner og sjøtransport, har direkte konsekvenser for fylkenes transportplaner, særlig for fylker som grenser til EU-landene Danmark, Sverige og Finland, men indirekte også for resten av landet.
- EUs maritime politikk får betydning for sjøtransport langs den norske kysten og for havneanløp og havneutbygging.

Hovedtrekk i utviklingen siden EØS-avtalen trådte i kraft 1994.

Gradvis har mange fylkeskommuner sett hvilke muligheter EØS-samarbeidet åpner for. Dette har ført til at de på eget initiativ engasjerer seg på flere og flere områder. De første områdene hvor fylkene etter hvert engasjerte seg fra 1996 og utover var i det grenseregionale samarbeidet **Interreg**, der norske fylker nå deltar i flere forskjellige typer Interreg-samarbeid (se www.interreg.no). Det skiller mellom

- **Interreg A** (grenseregionalt samarbeid mellom land som ligger på hver sin side av landegrensene eller sjøgrenser opp til 150 km), hvor programmene Sverige-Norge, Nord, Kolarctic, Botnia-Atlantica, Øresund-Kattegat-Skagerrak (ØKS) er sentrale for norske regioner;
- **Interreg B** (samarbeid mellom regioner som har geografisk nærhet til hverandre og som møter felles utfordringer), hvor programmene Nordlig periferi og Arktis, Østersjøprogrammet og Nordsjøprogrammet er sentrale; og
- **Interreg C** (som prioriterer formidling og deling av erfaringer og bygging av nettverk mellom regionale og lokale aktører fra hele Europa).

Norske fylker spiller en sentral rolle i mange av disse programmene. I alle de tilfellene hvor de engasjerer seg langvarig, aktivt og tar ansvar, viser erfaringene at de gis tillit og ansvar av de andre europeiske partnerne i det europeiske samarbeidet.

Utviklingen er ikke uten utfordringer. Fylkeskommunene forholdt seg (i de første årene etter at EØS-avtalen trådte i kraft) løpende til krav og lovverk vedtatt av norske sentrale myndigheter i kjølvannet av avtalens forpliktelser, og forsøkte i mindre grad å foregripe virkningene av de prosessene som pågikk løpende mellom Europakommisjonen og norske sentrale myndigheter. Etter at lover og regler etter hvert ble vedtatt i EU og deretter innlemmet i norsk lovgivning som resultat av denne prosessen, avventet fylkene instruksjoner fra sentralt hold i Norge. Dette førte ofte til at fylkene kom under sterkt tidspress når tiltakene skulle gjennomføres, som for eksempel etter at vanddirektivene ble vedtatt og fylkene først kom i gang med gjennomføringen av standardkravene lenge etter at fristene for gjennomføring var utløpt – med risiko for bortelegging. Et ytterligere problem ved å være så sent ute, er at fylkene i liten grad har fått utnyttet mulighetene til å komme med egne ideer for bedre gjennomføring og dermed heller ikke fått tilpasset tiltakene til lokale spesialbehov.

Denne store svakheten ved fylkenes europeiske arbeid har hatt to hovedårsaker:

- a) Sentrale myndigheters utilstrekkelige prioritering av samspill med fylkeskommunene i denne utviklingen, herunder det å gi hurtig og relevant informasjon til fylkene om saker som var under oppseiling;

- b) Fylkenes svake engasjement i de europeiske sakene i de første årene; noe som dels kunne skyldes utilstrekkelig kunnskap og bevissthet om EØS-sakenes innvirkning på regionale rammebetingelser (blant annet som følge av punkt a).

Disse problemene ble etter hvert gradvis mer synlige for alle parter, og tiltak har vært satt i verk for å bøte på dette. Sentrale myndigheter etablerte fora for dialog mellom departementene og KS. Senere har vi også fått Europapolitisk Forum (EPF), der representanter for sentrale myndigheter og landsdelene møtes jevnlig for å drøfte saker av felles interesse. Fylkeskommunene utviklet også etter hvert mye kompetanse og egne satsinger, blant annet gjennom europeiske samarbeidsorganisasjoner som effektivt vei inn i EU-systemet. Det er også etablert en «Tidlig varslingsgruppe», der formålet er å dele informasjon om saker i EU som er under oppseiling. Det er fortsatt et stort potensiale for forbedring på begge de ovennevnte svakhetene, selv om mye har skjedd i de senere årene. Når de nye regionene blir etablert vil det ligge til rette for å reorganisere EPF på en slik måte at alle regioner blir direkte representert.

Norske regionkontorer i Brussel

Norske fylkeskommuners engasjement i EØS- og EU-samarbeidet kan nå også avleses på en tydelig måte gjennom aktiviteten til de regionkontorene som fylkeskommunene i samarbeid med andre aktører i regionene har etablert i Brussel. Det er etablert i alt seks regionkontorer, nevnt i tilfeldig rekkefølge (kontorenes eiere er nevnt i parentes):

Nord-Norges Europakontor (fylkeskommunene i Finnmark, Troms og Nordland, med samarbeidspartnerne Tromsø kommune, Salten regionråd, UiT Norges Arktiske universitet, Nord Universitet, Norges Råfisklag og NHO Nordland);

Trøndelags Europakontor (Nord-Trøndelag fylkeskommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Trondheim kommune, Innherred Samkommune, Inn-Trøndelagsregionen, Nord Universitet, Sparebank 1, Husbanken region Midt-Norge, NIBIO-Norsk institutt for bioøkonomi, SINTEF, NTNU, og Orkdalsregionen);

Vest-Norges Brusselkontor (fylkeskommunene i Hordaland, Sogn og Fjordane, og Møre og Romsdal, i samarbeid med kommunene Austevoll, Austrheim, Balestrand, Bergen, Eidfjord, Fedje, Fjaler, Gloppen, Haram, Høyanger, Jølster, Kvam, Samnanger, Voss, Øygarden og institusjonene BKK og Botnaneset Industriselskap).

Stavanger-regionens Europakontor (Rogaland fylkeskommune, i samarbeid med kommunene Tysvær, Rennesøy, Stavanger, Sola, Suldal, Sandnes, Randaberg, Kvitsøy, Finnøy, Hjelmeland, Stord, Forsand, Gjesdal, Time, Klepp, Sirdal, Eigersund, Bokn, Haugesund, Utsira, og med institusjonene Greater Stavanger, Lyse, IRIS, Universitetet i Stavanger, Port of Stavanger, Haugaland vekst, og Høgskolen Stord/ Haugesund);

Sørlandets Europakontor (fylkeskommunene i Aust-Agder og Vest-Agder, i samarbeid med Arendal kommune, Kristiansand kommune og Agderforskning);

Osloregionens Europakontor (fylkeskommunene i Akershus, Buskerud, Hedmark, Oppland, Oslo, Østfold, Telemark, og Vestfold, i samarbeid med kommunene Drammen, Skedsmo, Øvre Eiker, og Lillehammer, og med kommuner i Kongsbergregionen og Hamarregionen, samt institusjonene Høgskolen i Sørøst-Norge, Høgskolen i Oslo og Akershus);

I tillegg til regionkontorene er det viktig å fremheve **KS sitt Brusselkontor**. KS er sentral medspiller for regionenes arbeid i Brussel. Fra september 2016 er også **Kunnskapskontoret** etablert i Brussel. Dette kontoret er en felles satsing for regionenes statlige medspillere **Forskningsrådet, IN og SIU**.

De regionale kontorene er ulike med hensyn til eierskap, bemanning, organisering og arbeidsområder. De fleste har, som det framgår ovenfor, bredt eierskap. Oversikten ovenfor gir en idé om omfanget av det norske regionale engasjementet i Brussel, rettet mot EØS- og EU-arbeidet. Det dreier seg om store ressurser som satses, og ved å gå inn i regionkontorenes nettsider (<https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/fakta-115259/norske-aktorer/id692208/>), se den norske EU-delegasjonens nettside. Der får man et innblikk i mangfoldet og idérikdommen som preger regionenes satsinger. Norske regioner er tilstede i Brussel på lik linje med sentralforvaltningen. De resultatene som skapes av regionenes tilstedeværelse i Brussel, er:

- Nettverksdannelser mellom norske regionale aktører og aktører fra andre europeiske regioner (nettverk som i sin tur produserer samarbeid for å løse felles utfordringer knyttet til fornybar energi, byutvikling, transportsamarbeid, næringsutvikling, m.v.),
- Kompetansebygging som følge av alle besøkene fra folk i regionene,
- Deltakelse i EUs forskningsprogrammer (Horisont 2020)
- Deltakelse i utdanningssamarbeidet (Erasmus+),
- Deltakelse i Interreg
- Og mye annet formelt og uformelt samarbeid.

Regionkontorene er i tillegg til dette gjennom sitt aktive samarbeid med sine eiere blitt viktige nye bindeledd mellom det regionale og lokale nivå i Norge og det regionale og lokale nivå i andre europeiske land. De opererer på andre arenaer enn sentralforvaltningen og representerer derfor en egen dimensjon i EØS-samarbeidet.

Klyngene som plattform for innovasjon

I tillegg til alt som er nevnt ovenfor har vi over tid fått en utvikling hvor forskning, utvikling og innovasjon får økt prioritering i mange fylker, særlig illustrert ved framveksten av ulike typer klynger av virksomheter som sikter mot å gå aktivt inn i nyskappingsprosesser gjennom samarbeid med likesinnete. Dette er båret fram gjennom et samarbeid mellom på den ene siden Forskningsrådet, IN og Selskapet for industrivekstanlegg (SIVA) og på den andre siden aktører i fylkene som ønsker å gå inn i nyskappingsprosesser.

IN har fra 2016 dedikerte Horisont 2020 rådgivere tilstede i alle norske regioner. Innovasjon Norge deltar i EU-nettverkene der det er relevant og har løpende kontakt med eierne i fylkeskommunene. For Innovasjon Norge er klyngene en viktig regional arene for internasjonalisering av næringslivet. Klyngene er en svært egnet arena for arbeid mot Horisont 2020. Innovasjon Norge har derfor fra 2016 finansiert seks rådgivere på Horisont 2020 i syv av de norske NIC klyngene. Formålet er både å

mobilisere klyngens medlemmer til å delta i prosjekter og jobbe strategisk for å påvirke EU innen klyngens områder.

Vi har etter hvert fått tre hovedtyper med slike klynger. Klyngeprogrammet Norwegian Innovation Clusters (NIC) består av programmene GCE, NCE og Arena:

GCE-klynger (Global Centers of Expertise: tilbud til norske klyngeprosjekter med en global posisjon. Norge har i dag 3 sterke klynger med norske bedrifter som hevder seg i verdenstoppen i sine markeder). **NCE-klynger** (NCE: Norwegian Centers of Expertise er et tilbud om bistand til norske klyngeprosjekter med nasjonalt tyngdepunkt. Vi har i dag 15 slike klynger som hevder seg innenfor sine felt i globale markeder). **Arena-klynger** (klynger med bedrifter som ønsker å styrke sin langsiktige innovasjonsevne og er i en tidlig fase i denne typen arbeid. Vi har 24 slike klynger i dag.).

Klyngene har gradvis fått et betydelig innslag av europeisk samarbeid, ettersom de ser mulighetene for å oppnå samarbeid med spisskompetanse i Europa og ressurstilgang fra EU. De vil utgjøre en av flere viktige plattformer for fylkeskommunenes europeiske arbeid. Det ligger i sakens natur at fylkeskommunene og de berørte kommunene engasjerer seg i dette arbeidet og ønsker å legge til rette for at disse klyngene skal lykkes med sine mål. Klyngene fordeler seg som følger rundt i landet (i rekkefølgen GCE, NCE og Arena). Vi nevner alle klyngene, for å vise mangfoldet og detaljene i den geografiske spredningen:

GCE-klyngene

Blue Maritime: Den maritime klyngen på Møre har mer enn 210 bedrifter som designer, bygger, utruker og opererer avanserte fartøy for den oljebaserte industrien globalt.

Subsea: Klynge i Bergensregionen som består av over 100 virksomheter som utvikler og leverer kompetanse og teknologi til installasjon, drift og vedlikehold av undervannsinstallasjoner globalt.

Node: Klynge på Sørlandet med nesten 60 partnere som utvikler og leverer teknologi og systemer for offshore drilling og plattformoperasjoner i olje- og gass-sektoren globalt.

NCE-klyngene

Aquaculture: Havsbruksklynge langs nordlandskysten, med mer enn 20 partnere. Nordland.

Aquatech: Klynge med mer enn 100 medlemmer i Trøndelag, som skal levere teknologi for bærekraftig vekst i havbasert matproduksjon.

Instrumentation: Teknologiklynge i Trøndelag, med mer enn 30 partnere.

Tourism: 100 turistbedrifter og destinasjonsselskaper i Vestlandsfylkene

Seafood Innovation Cluster: kunnskapskuber i sjømatnæringen med 70 partnere, med hovedtyngdepunkt i Hordaland, representert langs hele norskekysten

Media: Medieklynge i Bergen; globale teknologiselskaper, nasjonale kringkastere, regional og lokale aviser, m.v. Innovasjon og kunnskaputvikling.

Maritime Clean Tech: næringsklynge lokalisert på sørvestlandet i regionen mellom Bergen og Stavanger. Virksomheter fra hele den maritime verdikjeden.

Culinology: 20 partnere innen produksjon, foredling og tilberedning av mat, med tyngdepunkt i Måltidets Hus i Stavanger.

Eyde: 27 partnere som utgjør den sørlandske prosessindustrien, med sterk innovasjonsagenda på miljøområdet.

Micro- and nanotechnology: 30 forskningsmiljøer og bedrifter i Horten-regionen. Utvikler og produserer mikro- og nanoteknologi.

Systems Engineering Kongsberg: Klynge i Kongsberg-regionen som består av 8 partnere og 13 medlemsbedrifter som utvikler og produserer innen maritim, subsea, bildeler, romfart og forsvar til verdensmarkedet.

Oslo Cancer Cluster: 60 forskningsmiljøer og virksomheter i Skandinavia som utvikler og leverer kreftdiagnostikk og –medisinering til verdensmarkedet. Basert i Oslo.

Oslo Medtech: 180 virksomheter (bedrifter, sykehus, forskningsinstitusjoner og investeringselskap) som fokuserer på medisinsk teknologi og innovasjon. Basert i Oslo-regionen.

Raufoss: 17 bedrifter og et nettverk med over 40 medlemmer i Raufoss-regionen som utvikler og produserer bildeler, elektronikk og forsvarsprodukter til verdensmarkedet.

Smart Energy Markets: 30 forskningsmiljøer og bedrifter i Halden-regionen som leverer kompetanse og utstyr globalt til kommersiell energihandel.

Arena-klyngene

Arktisk vedlikehold: Pro Barents i Hammerfest. Styrke klyngens samarbeid og konkurransekraft innen vedlikeholds- og modifikasjonsarbeid innenfor arktiske løsninger.

BioTech North: Stimulere til utvikling av en attraktiv og voksende bioteknologi-næring i Troms.

Lønnsomme vinteropplevelser: Bedrifter innen reiseliv og opplevelsesnæringen samarbeider om å gjøre Nordland, Troms og Finnmark til et foretrukket reisemål med attraktive vinteropplevelser.

Innovasjon Torskefisk: Klyngebedrifter i Lofoten og Vesterålen inngår i en verdikjede som omfatter fangst, levendesatsing, produksjon, foredling, anvendelse av restråstoff, leveranse av logistikk, samt salg og eksport av torskefisk.

Arktisk Maritim Klynge: Nord-norsk klynge som skal utvikle og implementere utstyr, design og prosesser som gjør maritime operasjoner i arktisk klima mest mulig effektive, trygge og miljørobuste.

Mineralklynge Nord: Samarbeid, satsing på kunnskap og internasjonal orientering i den nord-norske mineralnæringen.

Olje- og gassklynge Helgeland: Bedrifter, finansinstitusjoner, FOU- og kunnskaps- og utviklingsaktører med ambisjon om å bli den ledende leverandørklyngen i nordområdene.

NxtMedia: Klynge som skal styrke innovasjon innen medieteknologi og stimulere til utvikling av ny medieteknologi i Trondheimsregionen.

iKuben: Næringsklynge av internasjonalt orienterte industribedrifter i Møre og Romsdal. Det er en kompetanseklunge innen maritim sektor og olje- og gass-sektoren.

Legasea: Klynge på Norvestlandet som skal arbeide med utnyttelse av marine bioressurser og restråstoff i industriell skala.

Norwegian Rooms: Næringsklynge for norske ferdigvareleverandører innenfor møbel- og interiørbransjen.

DesignArena: Skal skape Nordens hovedstad for designdrevet innovasjon på Vestlandet, med havnæringene i fokus.

Norwegian Smart Care Cluster: Klynge fra Stavanger-regionen med ca 40 aktører innenfor velferdsteknologi.

ArenaUsus: Kultur- og reiselivsklynge i Agder som vil styrke sin konkurranseposisjon.

Arena Digin: Klynge i IKT-næringen i Agder.

Electric Mobility Norway: Klynge som samarbeider om å utvikle nye løsninger for el-kjøretøyer og el-bilbasert samferdsel.

Subsea Valley: Klynge som skal gjennomføre prosjekter innen HMS, kvalitet, kompetanse og teknologibehov.

Norwegian Fashion Hub: Klynge i Oslo-regionen som skal styrke utviklingen av en motedesignbransje.

Oslo Ed Tech Cluster: Klyngen består av bedrifter som arbeider om teknologi som kan effektivisere, forbedre, og muliggjøre tilpasset læring, uavhengig av tid, sted og rom.

i4Plastics: 15 små og store bedrifter og kompetanseaktører innen plastbearbeidende industri lokalisert i Innlandet som med utgangspunkt i felles kjernekompetanse innen materialteknologi vil styrke sin konkurransekraft.

Arena Heidner: En forskningsdrevet næringsklynge i Hedmark som har verdensledende kompetanse innen husdyravl, fruktbarhet og planteforedling. I tillegg til å markedsføre denne kompetansen, satser klyngen på innovative løsninger for fôrproduksjon og utnyttelse av restråstoff og avfall.

Norwegian Tunnel Safety Cluster: Oljeleverandørbedrifter i Rogaland som har funnet nye markedsområder, der nye løsninger for bedre tunnelsikkerhet er et hovedformål. Klyngen har 69 medlemmer.

Arena Skognæringa: Klynge i Trøndelag med 46 medlemmer fra både store og små virksomheter i samarbeid med offentlige aktører, forsknings- og utviklingsaktører og som ønsker å ta en ledende rolle innen bioøkonomien.

Solenergiklyngen: En sammenslutning av 60 aktører i hele verdikjeden på Østlandet og Sørlandet som skal bidra til vekst for norsk solenerginæring og redusere negative konsekvenser av lite miljøvennlig energibruk.

Det er dynamikk knyttet til klyngene og nye klynger kommer til, mens andre skifter status (for eksempel fra Arena-status til NCE eller fra NCE-status til GCE). Ovennevnte liste er status pr.idag.

Regionale forskningsfond

Klyngene er næringsrettede og representerer viktige nettverk i fylkenes innovasjons- og utviklingsarbeid. Et ytterligere element som nå er kommet godt i gang med å styrke fylkenes næringsliv og offentlige tjenesteyting er fylkeskommunenes eget direkte engasjement i forskning, utvikling og innovasjon gjennom etableringen av de **Regionale forskningsfondene (RFF-ene)**. De regionale forskningsfondene er etablert gjennom et statlig initiativ og administreres av Forskningsrådet. Fondsregionene har i samarbeid med Forskningsrådet styringen med hvordan midlene disponeres. RFF-ene skal mobilisere til økt FOU-innsats og styrke forskning for regional innovasjon og utvikling. Fondsregionene fordeler seg i dag slik på fylkene:

- **RFF-Nord-Norge:** Nordland, Troms og Finnmark
- **RFF-Midt-Norge:** Møre- og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag
- **RFF-Vestlandet:** Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane
- **RFF-Agder:** Aust-Agder og Vest-Agder
- **RFF-Oslofjord:** Buskerud, Telemark, Vestfold og Østfold
- **RFF-Hovedstad:** Oslo og Akershus.
- **RFF-Innlandet:** Hedmark og Oppland

De regionale forskningsfondenes aktiviteter danner et godt supplement til Forskningsrådets, Innovasjon Norges og SIVAs arbeid med klyngene. Til sammen spenner disse aktivitetene over hele spektret av store, små og mellomstore virksomheter i privat og offentlig sektor. Den økte betydningen deltakelse i europeisk samarbeid får både i RFF-ene og i klyngene (blant annet gjennom deltakelse i EUs forsknings- og innovasjonsprogram Horisont 2020) representerer direkte og indirekte en økning i fylkeskommunenes europeiske engasjement. Forskningsrådet spiller en nøkkelrolle i de prosessene som her utvikler seg.

Etablering av EU-nettverk.

I mange fylkeskommuner er det etablert nettverk mellom aktører som ønsker å styrke sin deltakelse i EUs ulike programmer, det være seg Interreg, Horisont 2020 eller andre programmer. Disse nettverkene kan være forskjellige, avhengig av hva slags sektorer og hva slags temaer man er opptatt av å samarbeide på. Dersom man ønsker å vite mer om hvilke nettverk av denne typen som finnes rundt i landet, vil det være best å henvende seg til de enkelte fylkeskommunene. Det vil føre for langt å gjennomgå disse her. Her vil vi imidlertid nevne en ny type nettverk som er under utvikling.

Med støtte fra Forskningsrådet etableres det nå rundt i landet særskilte **EU-nettverk** der aktører fra stort sett hele landet er med. Mange er allerede etablert, og det gis støtte til etablering av flere. I mange av nettverkene er fylkeskommunene aktive deltakere og gir også finansielle tilskudd. Disse EU-nettverkene er etablert for å bistå aktører i fylkene med vilje til å satse på deltakelse i Horisont 2020. Hovedoppgaven til disse EU-nettverkene er å være Forskningsrådets forlengede arm i arbeidet med å mobilisere og kvalifisere aktørene (FOU-institusjoner, næringsliv og offentlig sektor) som kan søke H2020. EU-nettverkene vil bygge opp kompetanse i de aktuelle miljøene, skape relevante møteplasser og bistå dem med praktisk veiledning og støtte, gjennom et godt samspill mellom alle relevante virkemiddelaktører i Norge. Følgende nettverk er etablert pr i dag:

Regionale nettverk

- **Arktisk Horisont:** Norut er organisator, og partnere er Universitet i Tromsø Norges Arktiske Universitet, Innovasjon Norge, Troms fylkeskommune, samt partnere fra miljøene innen rom, jord og marin biologi. Hovedmål er å stimulere til økt deltakelse og suksessrate for regionale aktører i Horisont 2020. Økt mobilisering, også utover nettverkets kjernemedlemmer, tverrfaglig samarbeid, styrking av nettverket og spredning av kunnskap, internasjonal nettverksbygging og synliggjøring av norske aktører, særlig innenfor to av regionens strategiske kompetansemiljøer: bio-næringer og rom/jord.
- **Horisont 2020 – NORDVEST:** Møreforskning Ålesund er organisator; EU-nettverket Horisont 2020 NORDVEST skal arbeide for økt kunnskap og deltagelse i Horisont 2020 i Møre og Romsdal. Nettverket ønsker å bygge langsiktig kompetanse gjennom god integrering av nærings-, utdannings- og forskningsmiljø. Horisont 2020 NORDVEST består derfor av FoU-miljøene i regionen, næringslivet representert gjennom klyngene og ulike virkemiddelaktører. Det overordnede prosjektmålet er å bidra til at FoU-miljøene, næringslivet og offentlig sektor i Møre og Romsdal utvikler prosjekter innenfor prioriterte områder i Horisont 2020.
- **EU-nettverk Viken – Regionalt nettverk for økt deltakelse i Horisont 2020:** Høgskolen i Sørøst-Norge (HSN) er organisator; Hovedmålet til EU-nettverket Viken er økt EU-aktivitet og flere EU-prosjekter i Oslofjordregionen gjennom strategisk og langsiktig etablering av regionale arenaer, kommunikasjonsplattform, samarbeidsstrukturer og allianser på tvers av sektorer. EU-nettverk Viken setter inn tiltak og aktiviteter der potensialet er størst for å engasjere, forankre og realisere konkrete prosjektsøknader med relevante kommuner og næringsliv.
- **EU-nettverk Nordland:** NHO-Nordland er organisator; formålet er å stimulere til økt deltakelse i Horisont 2020, med fokus på bedrifter og offentlig sektor. Nettverket skal legge til rette for tettere kobling mellom kunnskapsmiljøene, bedriftene, virkemiddelaktørene, og Nordland fylkeskommune som regional myndighet, slik at aktørene med større kraft kan øke ambisjonene for deltakelse i Horisont 2020.
- **Horisont 2020 – Trøndelag:** Trøndelags Europakontor er organisator; formålet er å følge opp satsingen overfor Horisont 2020 med mer spissete temabaserte workshoper for utvalgte aktører innen områdene energi, helse, IKT og havrom; involvering av næringsliv og offentlige aktører, styrking av båndene mellom næringsliv, offentlig forvaltning og forskningsmiljø og kompetanseheving er blant de sentrale målene.

- **Horisont Vest:** Universitetet i Stavanger er organisator; Horisont Vest samarbeider mot fire næringer på Vestlandet i samarbeid med seks klynger: energi (med GCE Subsea), maritim (med NCE Maritime Cleantech), mat (med NCE Seafood Innovation, Blue Planet og NCDE Culinology), og velferdsteknologi (med Norwegian Smart Care Cluster). Formålet er å styrke deltakelsen i Horisont 2020 innenfor prioriterte næringsklynger på Vestlandet.
- **Horizon South Norway:** Sørlandets Europakontoer er organisator; nettverket skal bidra til å styrke Agders næringsliv, offentlig sektor og FoU-institusjoners deltakelse i Horisont 2020. Nettverket består av en kjernegruppe (UiA, NIBIO Landvik, NIVA Region Sør, Grid Arendal, SSHF NHO, Knutepunkt Sørlandet og Sørlandets Europakontor) og en utvidet gruppe (Agderforskning, Teknova, NODE, EYDE, DIGIN, fylkeskommunene i Agder, Int.Fagrådet Agder, Innovasjon Norge Agder og Forskningsrådet Agder).
- **EU-nettverk Innlandet:** Østlandsforskning er organisator; temasatsinger er bioøkonomi, naturbasert reiseliv, fornybare energiresurser, og utvikling av en sirkulær økonomi. Mål er å bidra til et stabilt aktivitetsnivå på H2020 med en trinnvis opptrapping, utvikle informasjonsplattform, invitere til samarbeid om utvikling av prosjekter med aktører også utenfor regionen, etablere mentorordninger og fasilitere søknadsprosesser.

Tematiske nettverk

- **PROSIN Europe:** Eyde-nettverket i Arendal er organisator; formålet er å sikre at norsk prosessindustri er godt posisjonert og har stort gjennomslag i EUs programmer, med SPIRE som fokus. Blant de viktige målene er bedring av samarbeidet mellom nøkkelaktørene i prosessindustrien, styrking av kompetansen og deling av erfaringer blant bedrifter i bransjen og leverandørbedrifter og utvikling av allianser.
- **ENIT – EU-nettverk for IKT i transport:** ITS Norge er organisator; formålet er å samle norske aktører innenfor transportområdet, med særlig fokus på H2020s utfordringer innenfor området «Smarte, grønne og integrerte transportløsninger»; Transportsystemene blir i økende grad knyttet til energisystemene gjennom krav til bruk av fornybare energibærere, og realiseringen av framtidens smarte byer og tettsteder forutsetter nye og forbedrede løsninger for transport og mobilitet.
- **Support Innovation in Norwegian healthcare sector by establishing collaboration and project financing using European funding tools:** Oslo Medtech med flere samarbeidspartnere er organisatorer; formålet er å etablere samarbeid mellom norske aktører gjennom verdikjeder innen medisinsk teknologi, helse IKT og teknologi. Nettverket vil støtte innovasjon og samarbeid innen norsk medtech, eHealth og velferdsteknologi, koble europeiske markeds- og industriledere sammen med FoU-sektoren for å se på europeiske finansieringsmuligheter, og etablere av møteplasser og samarbeid mellom aktørene i helsesektorens verdikjede.
- **Forsknings- og innovasjonsnettverk for EU:** Forskningsinstituttene fellesarena (FFA), KS og ABELIA er organisatorer; formålet er å bidra til økt deltakelse i EUs forsknings- og innovasjonssamarbeid gjennom samspill mellom offentlig sektor, forskningsinstitutter, bedrifter og innovasjonsselskaper inn mot nye Horisont 2020-prosjekter. Målet er å involvere nye aktører og koble disse med erfarne aktører slik at dette fører til flere Horisont 2020 søknader og økt andel innvilgede prosjekter.

- **Hydrogen 2020:** SINTEF Materialer og kjemi står for organisasjonen; EU-nettverket Hydrogen 2020 er et målrettet nettverk som i hovedsak fokuserer på EUs Joint Technology Initiative (JTI) innenfor hydrogen og brenselceller: Fuel Cells and Hydrogen Joint Undertaking (FCH-JU). Temaene for dette nettverket er derfor begrenset til teknologiutvikling og demonstrasjon av hydrogenproduksjon fra fornybare kilder, lagring og transport av hydrogen samt bruk av hydrogen i transportsektoren eller for stasjonære formål.
- **EU-nettverk MiljøBygg – Miljøvennlige energiløsninger i det bygde miljøet:** SINTEF Byggforsk står for organisasjonen; Nettverket fokuserer på felles mål om økt samarbeid med ledende europeiske aktører samt økt deltakelse i Horisont 2020. Det er fokus på konkrete utlysninger relatert til miljøvennlige energiløsninger i det bygde miljøet. Tematikk inkluderer energieffektive bygg, lokal fornybar elektrisitetsproduksjon, miljøvennlige varme- og kjøleløsninger samt smarte styringssystemer – både i selve bygget og i byggets nærområde.
- **NorEUenergy – Establishment of Norwegian EU Networks in the bioenergy field:** SINTEF Energy Research/SINTEF Energi er organisator; formålet er å øke mobilisering og deltakelse for norske aktører – både i industri og forskning - i Horisont 2020 på området bioenergi. Blant delmålene er bedret suksessrate for H2020-søknader, ekspandering av nettverkene, styrket nasjonalt samarbeid og posisjonering av bioenergistrategiene Energi21, Hav21 og Skog22 i H2020-prosjekter.
- **Mobiliseringsnettverk for fornybarsektoren inn mot Horisont 2020:** INTPOW – Norwegian Renewable Energy Partners er organisator; formålet er å etablere sterke og konkurransedyktige nettverk av selskaper innenfor vannkraft, vindkraft, solenergi og energisystemer som ønsker å delta i prosjekter under Horisont 2020. Ved å koble villige, kapable og velforberedte norske organisasjoner med tilsvarende organisasjoner i andre land søker nettverket å få på plass skreddersydde konsortier for relevante utlysninger. Konsortier som har det som trengs for å lykkes i utvelgelsesprosessen i EU.
- **Norwegian EU-Network on Smart Cities and Communities (SCC):** NTNU er organisator; Smarte byer og tettsteder gjør det lett for mennesker å leve et bærekraftig liv, i attraktive, miljøvennlige og helsefremmende omgivelser. Det krever planlegging og forvaltning av integrert infrastruktur for energi, mobilitet og IKT, i tett samhandling mellom offentlig sektor, næringsliv, akademia og befolkningen. SCC-nettverket har som formål å gjøre det enklere for norsk offentlig sektor å delta i H2020-utlysninger tilknyttet Smart Cities and Communities. SCC-nettverket organiserer virtuelle og fysiske møteplasser der interesserte deltakere kan utveksle kunnskap og erfaringer, og derigjennom bidra til økt kunnskap og kompetanse blant deltakerne.

EØS-midlene

De siste årene har det vært økende interesse blant fylkeskommuner og kommuner for deltakelse i europeiske samarbeidsprosjekter under ordningen for EØS-midlene. Ordningen, som skal bidra til å styrke det bilaterale forholdet og til sosial og økonomisk utvikling i EØS-området, omfatter 15 land og er innrettet i samsvar med EUs prioriteringer. For perioden frem mot 2021, der det ligger 2,8 milliarder Euro i potten (dvs over 25 milliarder NOK, avhengig av valutakursen), vil fokuset ligge på (1) Innovasjon, forskning, utdanning og konkurransekraft; (2) Sosial inkludering, ungdomsledighet og fattigdomsbekjempelse; (3) Miljø, energi, klimaendringer og lavkarbonøkonomi; (4) Kultur, sivilt

samfunn, godt styresett og grunnleggende rettigheter; (5) Justis- og innenrikssaker, herunder asyl og migrasjon. Med Norge som giverland, sammen med Island og Liechtenstein, er midlene innrettet med hensyn til potensialet og interesse for partnerskap med Norge, der offentlige, private og frivillige aktører kan delta i partnerskapsprosjekter.

Programmene disponerer egne såkornmidler til utvikling av partnerskap. Det gir i oppstartsfasen muligheter til å opprette kontakt med potensielle samarbeidspartnere gjennom studiebesøk og «match-making» konferanser, eller man kan få finansiert mulighetsstudier for prosjektene. Hovedtyngden av samarbeidsland ligger i Sentral- og Øst-Europa, hvilket byr på muligheter til å knytte forbindelser til land og regioner i rask utvikling. Erfaringer fra pågående prosjekter viser at samarbeidene er faglig utfordrende. Samtidig bidrar de til å etablere verdifulle nettverk og kontakter med forgreninger til andre EU-programmer. Dette mulighetsrommet vil i et langsiktig perspektiv forsterke effekten og utbyttet av samarbeidene, der også egen kapasitetsbygging inngår. EØS-midlene styres fra mottakerlandene, men norske fylkeskommuner og kommuner har store muligheter for å utvikle dette videre gjennom samarbeid med KS og andre aktører som Innovasjon Norge og andre. Det er derfor avgjørende for disse å holde løpende kontakt med KS for oppdatert informasjon og veiledning om mulighetene som er under stadig utvikling. Utfyllende informasjon, både om ordningene generelt og om aktuelle muligheter finnes alltid oppdatert på nettet, f.eks. via regjeringen.no.

Vi har ovenfor forsøkt å vise omfanget og mangfoldet i norske fylkers engasjement i europeisk sammenheng. La oss nå på en kortfattet måte forsøke å vise de enkelte fylkenes profil i deres innretning av sitt europeiske engasjement. Dagens europeiske engasjement i fylkeskommunene, som jo bunner i deres ønske om å bruke dette samarbeidet som et verktøy i sin innenlandske regionale virksomhet, vil utgjøre utgangspunktet for de kommende regionenes profiler. Der hvor det allerede avtegner seg nye regiondannelser gjennom det samarbeidet fylkene allerede har, vil de berørte fylkene bli behandlet i sammenheng med hverandre. Rekkefølgen for behandlingen starter i nord og beveger seg rundt kysten og til slutt inn i landet.

2.3 De enkelte fylkenes valg av innretning på sitt europeiske arbeid – hovedprofil og prioriterte områder.

2.2.1 Finnmark

Grensefylket Finnmark har lange tradisjoner for grensekryssende samarbeid, og er det eneste fylket som grenser til både Russland og EU. Fylkeskommunen har siden starten benyttet internasjonalt arbeid som et verktøy for regional utvikling. Mål er nedfelt i Finnmark fylkeskommunes internasjonale strategier for 2015 – 2019. Visjonen er å gi fylkets næringsliv, fagfolk og ungdom arenaer for utvikling. Prioriterte områder for internasjonalt samarbeid er kultur, samferdsel, utdanning, miljø og næringssamarbeid. Næringslivet i Finnmark er i vekst, med et særlig potensiale innen reiseliv, fiskeri og havbruk, og energi.

Gjennom EU-programmene og andre tilskuddsordninger medvirker fylkeskommunen for å skape mobilitet, næringssamarbeid og erfaringsutveksling. Fylkeskommunen informerer om programmene

og mobiliserer aktører i fylket i tett samspill med RFF Nord, Forskningsrådet og IN. Særlig Interreg-prosjekter er et sentralt virkemiddel. Finnmark er vertskap for det norske sekretariatet for ENI Kolarctic, og deltar i Interreg VA Nord/Sápmi og Nordlig Periferi og Arktis.

Finnmark fylkeskommunes europapolitiske engasjement bidrar til å sikre regional innflytelse og at viktige perspektiver blir ivaretatt både på nasjonalt og europeisk nivå. Fylkeskommunen gjør bruk av kompetente og anerkjente kanaler for å fremme sine særinteresser. Finnmark fylkeskommune eier og jobber tett sammen med Nord-Norges Europakontor i Brussel. Kontorets viktigste arbeidsoppgaver er knyttet til å fremme regionale spørsmål i Arktispolitikken, og å trygge det juridiske grunnlaget for særordninger som er svært viktige for fylket, som den differensierte arbeidsgiveravgiften. Å styrke EU-kompetansen hjemme er også en viktig arbeidsoppgave.

I Brussel arbeider fylket tett sammen med Sverige og Finland, blant annet gjennom NSPA-nettverket. Også hjemme er samarbeidet med nabolandene sentralt. Nordkalottensamarbeidet (Nordland, Troms, Finnmark, Norrbotten og Lappland) har vært en viktig samarbeidsarena siden 1967. Det utarbeides i disse dager en ny overordnet samarbeidsavtale mellom Finnmark og Lappland i Finland.

Finnmark har både sektorspesifikke og overordnede samarbeidsavtaler med naboregionene, som gir rom for ad hoc-problemstillinger. Fylket har også strukturer på regionalt nivå som bidrar til å opprettholde nær og konstruktiv dialog med nabolandene. I europeisk sammenheng trekkes Barentssamarbeidet fram som eksempel på god praksis («good practice») i grenseregional sammenheng - dette styrker vårt omdømme globalt. Barentssamarbeidet favner 13 regioner i Nord-Norge, Nord- og Øst-Finland, Nord-Sverige og Nordvest-Russland, og er det eneste regionale utenriks- og utviklingsverktøy som inkluderer EU og Russland. Fokus er på kultur, samferdsel, urfolk, miljø og ungdom.

2.2.2 Troms

Det internasjonale arbeidet til Troms fylkeskommune skal bidra til en større politisk medvirkning i spørsmål av internasjonal karakter som berører Troms.

Prinsippene for det internasjonale arbeidet er at a) Internasjonalt arbeid er en integrert del av fylkeskommunens arbeid; b) Fylkeskommunen skal være synlig og aktivt til stede på våre prioriterte internasjonale arenaer; c) Deltakelsen på de ulike arenaene skal være koordinert og sees i sammenheng; og d) Barentssamarbeidet, inkludert Nordkalotten, og europasamarbeid er våre hovedfokusområder.

Troms fylkes strategier for dette arbeidet er å

- 1) Samarbeide internasjonalt for å løse felles regionale utfordringer og utnytte felles muligheter, særlig med tanke på å:
  - Bidra til videreutvikling av folk-til-folk-samarbeidet og styrke felles kultur og identitet på tvers av landegrensene i nord.
  - Forbedre transportforbindelser og transportknutepunkt i nordområdene.
  - Videreutvikle dialog og samarbeid med folkevalgt regionalt politisk nivå i de russiske barentsfylkene for å sikre og styrke det regionale samarbeidet innenfor blant annet helse, kultur, utdanning, samferdsel, FoU, næring, ungdoms- og urfolksspørsmål.
  - Styrke nærings samarbeid for bærekraftig utnyttelse av ressursene i nord.

- Synliggjøre kompetanse- og kunnskapsinstitusjonene i nordområdene slik at de benyttes for å sikre en bærekraftig utvikling i nord.

2) Påvirke rammevilkårene for utviklingen i Troms fylke ved å:

- Påvirke EUs politikk av relevans for utviklingen i Troms og nordområdene, herunder EUs regionalpolitikk, arktiske politikk og næringspolitikk.
- Sikre en fortsatt forståelse i EU for de nordlige regionenes permanente utfordringer og forutsetningene som ligger til grunn for regional verdiskapning.
- Bidra i arbeidet med å koordinere og styrke den strategiske bruken av EUs økonomiske virkemidler rettet inn mot Arktis og med det sikre at programmene i større grad bidrar til verdiskapning i Troms.
- Benytte politiske prosesser i EU som drivkraft for utviklingsarbeidet i nord og se Troms fylkeskommunes strategier og satsinger i sammenheng med EUs politikk.
- Synliggjøre behovet for regional forankring av arbeidet i Arktisk råd med sikte på å styrke den regionale deltakelsen og representasjonen i rådet.

3) Mobilisere aktører i Troms til deltakelse i internasjonale prosjekter ved å:

- Styrke veilednings- og informasjonsarbeidet overfor kommuner, utdanningsinstitusjonene og andre offentlige institusjoner, næringsliv og kulturaktører slik at de benytter mulighetene for samarbeid og finansiering innenfor Interreg-program og andre EU-program.
- Koordinere og se fylkeskommunens egne virkemidler og internasjonale programmer i sammenheng for å realisere viktige strategiske satsninger og prosjekter i Troms.

4) Øke den internasjonale kompetansen ved å:

- Styrke EU-kompetansen og videreformidle informasjon om utviklingen i EU slik at mulighetene innenfor det indre europeiske markedet i større grad utnyttes.
- Videreutvikle kulturforståelse og fag- og språkkompetanse gjennom internasjonalt arbeid innenfor utdanningssektoren.
- Sikre at nærings- og samfunnsliv får dekket nødvendig fag- og kunnskapsbehov.

5) Fremme miljøene i Troms og de mulighetene fylket representerer ved å:

- Legge til rette for møteplasser og arenaer i regionen innenfor næring, reiseliv, forskning, kultur og urfolksspørsmål. En sentral oppgave er å fremme Tromsø som arktisk hovedstad.
- Bidra til at Arctic Frontiers utgjør en hub for arktisk forskningsformidling og en samarbeidsstruktur mellom forvaltning, politikk, næring og det sivile samfunn for diskusjoner om en bærekraftig utvikling i Arktis. Det skal legges til rette for en gjensidig forsterkning av Arctic Frontiers' og Europakontorets arbeid med EUs arktiske politikk.
- Legge til rette for at store satsinger og investeringsmuligheter i nordområdene/Arktis, som blant annet den planlagte fiberkabelen gjennom Nordøstpassasjen, kommer Troms til gode.
- Bidra til at fylkets aktører fremstår som attraktive samarbeidspartnere, særlig med tanke på EUs forskningsprogram, kulturprogram og utdanningsprogram.
- Tiltrekke investeringsvillig kapital til fylket og legge til rette for økt eksport av varer og tjenester.

Troms fylkeskommunes internasjonale hovedverktøy og arenaer

Barents regionråd og Barentssekretariatet, Nordkalottrådet, bilaterale avtaler, Nord-Norges Europakontor og internasjonale programmer er Troms fylkeskommunes viktigste internasjonale verktøy og arenaer. Kort oppsummert foregår det internasjonale samarbeidet arbeidet gjennom:

- Barents regionråd og Nordkalottrådet: Politiske samarbeidsorganer
- Bilaterale samarbeidsavtaler med regioner i Nord-Vest Russland, Sverige og Finland Tilrettelegge for samarbeid innenfor ulike sektorer mellom både private og offentlige aktører. Fokus på felles utfordringer og muligheter, løfte frem enkeltprosjekter.
- Finansiering av prosjekter over fylkeskommunens egne virkemidler.
- Nord-Norges Europakontor: Arena for samarbeid og dialog om nordområderelevante og arktiske spørsmål. Kontoret fungerer som en lobbyaktør, bidrar til kompetanseheving og informasjonsformidling og er en døråpner for både nordnorske aktører og Brussel-miljøer.
- Fylkeskommunal deltakelse, initiativtaker og støttespiller i prosjekter. For eksempel: Opprettelse av flyruten Tromsø-Luleå-Oulu, Forbedret kollektivtransport i kaldt klima –Horisont 2020 søknad, Arctic Race of Norway, Reiseliv: Visit Arctic Europe
- Fylkeskommunal deltakelse på internasjonale arenaer og arrangementer: Fremme nordnorske interesser, synliggjøre mulighetene fylket representerer
- Sekretariatsfunksjon for Interreg Nord og representasjon i øvrige interreg-programmer
- Innenfor kultur: Fylkeskommunen koordinerer og finansierer kunstnerutveksling i Barentsregionen gjennom A-i-R Barents. Kulturetaten bidrar med kompetanse og nettverk og veileder ifht programmer.
- Troms fylkeskommune delfinansierer Barentskult: et finansieringsprogram for å stimulere økningen av grenseoverskridende kultur i nord.

Fundamentet for Troms fylkeskommunes prioriteringer er utviklingsmulighetene i nordområdene, geografisk nærhet og naboskap og Norges forhold til EU (herunder EØS-avtalen).

Den arktiske dimensjonen

Kombinasjonen av sterke og allsidige fagmiljø, unik infrastruktur og internasjonale møteplasser gjør det i sum naturlig å beskrive Tromsø som en arktisk kompetanseklynge som er unik også i internasjonal sammenheng. De meste sentrale av disse kompetansemiljøene er miljøene rundt UIT – Norges Arktiske Universitet og institusjonene Arktisk råds sekretariat, Sekretariatet for Arctic Economic Council, Arktisk råds urfolkssekretariat, FRAM-senteret, Polarinstituttet, Universitetet i Nordland (Bodø) og Det finske hus.

I forskningssammenheng står mange temaområder sentralt: romforskning (Eiscat), fjernmåling (Kongsberg Spacotec, KSAT og Norsk Polarinstitutt), Barents Bio Centre, Biotech North, Center for integrated remote sensing and forecasting for arctic operations (CIRFA), Center for Arctic Gas Hydrate, Environment and Climate (CAGE), marin bioteknologi, telemedisin, og andre danner sterke fagmiljøer, hvorav flere er i verdensklasse.

Arctic Frontiers - en ledende internasjonal konferanse for diskusjoner av utvikling i Arktis innen politikk, forskning og næringsdrift. Samspeillet mellom disse tre sektorene i én og samme konferanse er noe av det som gjør den unik.

2.2.3 Nordland

Nordland fylkeskommunes internasjonale strategi tar utgangspunkt i de overordnede føringene i fylkesplanen og følges opp av etatsvise strategier og konkrete tiltak. Strategien retter seg mot å øke den internasjonale kompetansen, påvirke rammebetingelsene for Nordland, samarbeide internasjonalt for å løse felles regionale utfordringer, samt mobilisere aktører i fylket til å delta i internasjonale aktiviteter og programmer.

Nordland fylkeskommune har som mål for det internasjonale arbeidet å:

- Videreutvikle relevante kontakter og samarbeidsarenaer på politisk nivå.
- Samarbeide internasjonalt for å skape synergieffekter i Nordland og for å møte felles utfordringer. Utnytte mulighetene for aktører i fylket til internasjonal prosjektdeltakelse og samarbeid.
- Påvirke rammebetingelser for næringslivet og de forhold bedriftenes konkurranseevne blir påvirket av.
- Bidra til at eksportfylket Nordland styrker sin konkurranseevne som kunnskapsbasert region på områder hvor næringslivet har spesielle fortrinn, slik som prosessindustrien, marin industri, reiseliv og fornybar energi m.v. Konkurranseskraft skal sikres gjennom økt kompetanse og innovasjon, kombinert med videre forskningsinnsats.
- Satse på bedrifter og institusjoner som har og kan videreutvikle nasjonale og internasjonale posisjoner for å styrke Nordland fylke som viktig partner, herunder i nordområdene.
- Styrke vår kompetanse på det grønne skiftet, noe som betinger god kunnskap og felles internasjonal innsats. En utvikling av Nordlandssamfunnet må være basert på internasjonal bærekraft og forståelse av klimaendringer. Beredskaps- og sikkerhetsdimensjonen er også viktig.
- Bruke kultur i profileringen av Nordland. Styrke samarbeidet mellom kulturinstitusjoner i landsdelen og deltakelsen i internasjonale prosjekter.
- Bruke internasjonalisering som virkemiddel innenfor folkehelse, likestilling, ungdomsarbeid og i saker som angår eldre.
- Øke kompetansen om gode løsninger knyttet til kollektivtransport, trafiksikkerhet og miljøvennlige transportordninger. Arbeide for sikre og effektive transportårer til og fra Nordland, for å styrke næringslivets konkurransekraft.
- Styrke mobilitet og samarbeid med skoler i andre land og mobilitet, noe som er viktig for å innhente impulser, og for at elevene skal øke sin faglige innsikt og forståelse av språk og andre kulturer.

Nordland fylkeskommune har i dag et bredt internasjonalt engasjement både gjennom faste samarbeidsarenaer, medlemskap i organisasjoner og politiske samarbeidsavtaler, i tillegg til løpende internasjonale møter, prosjektdeltakelse og liknende. Faste samarbeidsarenaer hvor fylkeskommunen er medlem er: AER, CPMR, NSPA, Nordkalottrådet, Midt-Skandia og Nordisk Atlanterhavssamarbeid (NORA). Fylkeskommunen er i tillegg medeier i Barentssekretariatet og i Nord-Norges Europakontor i Brussel.

Nordland deltar i europeisk territorielt samarbeid gjennom ulike deler av Interreg-programmene. Nordland har egne nasjonale og regionale kontaktpersoner for Nordlig Periferi og Arktis, Nord,

Botnia-Atlantica og Kolarctic. I tillegg kan aktører i Nordland delta i programmene i Nordsjøen, Østersjøen og i Interreg Europa. Fylket har samarbeid med regioner i Italia (Marche og Veneto), Russland (Leningrad og Arkhangelsk) og Kina (Zhejiang).

2.2.4 Trøndelag (Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag)

Fylkene Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag har hatt felles internasjonal strategi siden 2009. Det er vedtatt sammenslåing av fylkene fra 1.1.2018. Vi bruker derfor fellesbetegnelsen Trøndelag i teksten nedenfor. Trøndelags internasjonale strategi har følgende satsingsområder:

Trøndelags internasjonale strategi har to prioriterte satsingsområder:

- **Internasjonalisering av trøndersk næringsliv gjennom å**
  - Styrke innsatsen for å opparbeide/tilføre internasjonal kompetanse og nettverk for næringslivet
  - Bidra til at forskning og innovasjon blir en viktig drivkraft for å styrke internasjonalisering av næringslivet
  - Styrke kontakten mellom Innovasjon Norges regionkontorer i Trøndelag og utekontorene
  - Tilrettelegge for innflagging av virksomheter og arbeidskraft til Trøndelag
  - Styrke profileringen av Trøndelag som en attraktiv region
  - Styrke samarbeidet og samordningen av aktører og prosjekter som arbeider for internasjonalisering av næringslivet
  - Jobbe i partnerskap i det offentlige, næringslivet og frivillig sektor for å tiltrekke relevant arbeidskraft og for å integrere de fremmedkulturelle innvanderne på arbeidsplassen, i frivillig organisasjonsliv og som borgere av et nytt land og et nytt lokalsamfunn
  - Koble utenlandske studenter opp mot lokalt næringsliv og det å gjøre dem kjent med mulighetene i regionen
  - Utnytte nasjonal/internasjonal FoU-finansiering

- **Ungdom og internasjonalisering:**
  - Offensiv satsing på internasjonalisering i videregående opplæring, bl.a. deltakelse i nordiske og europeiske programmer: studiespesialisering i utlandet, mobilitet for elever og lærlinger for utplassering i bedrifter i Europa, mobilitet for yrkesfaglærere og bedriftsinstruktører til bedrifter i Europa
  - Språktilbudet ved skolene i Trøndelag skal i størst mulig grad være i tråd med næringslivets behov
  - Trøndelag skal være en attraktiv studieplass for internasjonale studenter ved universitet og høyskoler

Trøndelag har dessuten et overordnet mål om å styrke øst-vestforbindelsen i Midt-Norden gjennom elektrifisering og opprustning av Meråkerbanen (med utgangspunkt i føringer fra NTP 2014-2023) og å styrke flyforbindelsene til utlandet med flere direkteruter fra Trondheim lufthavn Værnes.

Innenfor kulturfeltet er det et overordnet mål øke det internasjonale samarbeidet for kulturaktører i Trøndelag gjennom deltagelse i nordiske og europeiske programmer. Viktige områder er: samarbeidet i Midt-Nordenkomitéens kulturarbeidsgruppe, det internasjonale samarbeidet om

pilegrimsveier og spesielt St. Olavs Ways som del av European Routes og fortsatt kompetansebygging omkring EU/EØS-prosjekter på kulturområdet.

Interreg er den største internasjonale innsatsen fylkeskommunene i Trøndelag deltar i. Begge Trøndelagsfylkene har sekretariatsfunksjon i Sverige-Norge-programmet og Nord-Trøndelag har sekretariatsfunksjon for sørsamisk område i Nord-programmet. I tillegg kan aktører i Trøndelag delta i Nordlig Periferi og Arktis, Nordsjø- og Østersjøprogrammet og Interreg Europa.

Trøndelag deltar i EU-prosjekter og organisasjoner som bidrar til måloppnåelse innenfor fylkets satsingsområder. Fylkene involverer partnere i Trøndelag, og deltar selv aktivt (politisk og administrativt) i de læringsarenaer som tilbys gjennom EU-prosjekter. Det er også en ambisjon om å gå nærmere inn i spørsmålet om hvordan man kan benytte seg av den kompetansen medlemskapet i CPMR og herunder Nordsjøkommisjonen gir.

Trøndelag vil, i samarbeid med Trøndelags Europakontor og Innovasjon Norge, gjennom sine regionråd diskutere kommunenes muligheter i internasjonal sammenheng.

2.2.5 Møre og Romsdal

Det internasjonale arbeidet i Møre og Romsdal fylkeskommune skal bidra til å oppnå fylkeskommunens mål som regional utviklingsaktør og tjenesteprodusent.

Møre og Romsdal fylkeskommune har i perioden 2013-2016 hatt internasjonalt arbeid som et gjennomgående perspektiv i fylkesplanen. En egen internasjonal strategi for planperioden 2017-2020 er under utarbeidelse.

Internasjonalt arbeid skal være et verktøy for å bidra til å oppnå fylkesplanens mål for nærings- og samfunnsutvikling. Arbeidet blir operasjonalisert gjennom tiltak i de årlige handlingsprogrammene for satsingsområdene i fylkeskommunen (samferdsel, kultur, verdiskaping og kompetanse). Internasjonalt arbeid skal være en integrert del av virksomheten i fylkeskommunen og forankret politisk og administrativt/faglig i fylkeskommunens planverk og handlingsplaner.

Prioriteringene for det internasjonale arbeidet i perioden 2013-2016 er nærmere fastlagt av fylkestinget, og de viktigste prioriteringene er:

- Fylkeskommunen skal arbeide for at ungdom i fylket utvikler god kompetanse i språk og internasjonalt samarbeid
- Fylkeskommunen skal støtte næringsliv og kommuner i internasjonaliseringsarbeidet ved å påvirke og bidra med kunnskap om rammevilkår for kommuner og næringsliv i regionen
- Fylkeskommunen skal initiere og støtte internasjonale prosjekter i kommuner, organisasjoner og næringsliv
- Internasjonalt samarbeid på miljø og klima skal ha særlig fokus
- Fylkeskommunen skal ha en døråpner- og vertskapsfunksjon for aktører i fylket ved behov

Møre og Romsdal er medlem i de europeiske politiske interesseorganisasjonene CPMR og Nordsjøkommisjonen. Fylkeskommunen er også aktive i Nordsjøkommisjonens tematiske arbeidsgruppene for transport og marine ressurser gjennom politiske valgte og administrative representanter.

Fylkeskommunen arbeider aktivt for å mobilisere til økt deltakelse i EU-/EØS programmer fra fagavdelingene i fylkeskommunen (herunder de videregående skolene), ungdom, kommuner, forskningsmiljø og næringsliv.

Fylkeskommunen innhenter informasjon og har dialog om mulighetene i programmene med de aktuelle målgruppene og tar direkte kontakt med disse når vi ser relevante muligheter.

Videre er fylkeskommunen pådriver for og legger til rette for utvikling av og deltaking i EU-/EØS-prosjekt, for eksempel gjennom organisering av møter og nettverksarenaer for kompetanseheving og kontakt mellom regionale aktører. Fylkeskommunen finansierer blant annet en treårig prosjektstilling som Horisont 2020-rådgiver særlig rettet inn mot forskningsmiljøene i fylke. Rådgiveren er prosjektleder for EU-nettverket Horisont 2020 Nordvest, og fylkeskommunen er i tillegg partner i nettverket.

Fylkeskommunen bruker prosjekt knyttet til både sektorprogrammene i EU, Interreg og EØS-midlene aktivt for å oppnå målene på våre forskjellige satsingsområder:

Fylkeskommunen deltar i et prosjekt under Intelligent Energy Europe-programmet (nå en del av Horisont 2020) kalt Beyond Energy Action Strategies (BEAST). Det var Møre og Romsdal som tok initiativ til prosjektet som omhandler gjennomføring av lokale/regionale klima- og energiplaner. For Møre og Romsdal har prosjektet vært medvirkende til innføring av Miljøfyrtårnsertifisering i sentraladministrasjonen og i 18 av 23 videregående skoler, det har ført til økt satsing på miljøvennlig samferdsel (overopplytt målsettingen i klima- og energiplanen for utbygging av infrastruktur for lading av elbiler) og på biogass (bl.a. startet opp pilotprosjekt for biogass fra fiske slam). Prosjektet har bidratt til viktig kompetansebygging i fylkeskommunen, men også i det regionale forskningsmiljøet ved NIBIO Tingvoll som har vært involvert i prosjektet. Vest-Norges Brusselkontor var forøvrig en viktig støttespiller i etableringen av prosjektet (partnersøk, nettverk o.l.). Prosjektet har i tillegg mottatt støtte fra Enova.

Møre og Romsdal deltar i Erasmus+ gjennom betydelig aktivitet i de videregående skolene, men også i strategiske partnerskap ved fagavdelingen i fylkeskommunen for å utvikle nye metoder. For eksempel er fylkeskommunen partner i et prosjekt hvor målet er å samarbeid på tvers slik at flyktninger og minoritetspråklige kan integreres effektivt inn i opplæring, arbeid og samfunnsnivå. Et viktig aspekt ved prosjektet er at fylkeskommunen bruker det som et verktøy for å koble sammen og styrke samarbeidet med regionale aktører (ressurscenter ved videregående skole, Nav Møre og Romsdal, voksenopplæringen og Karriere Møre og Romsdal og fylkeskommunen).

Ungdomspanelet i fylkeskommunen har i tillegg gjennomført prosjekt støttet av Erasmus+ Aktiv Ungdom-programmet. Fylkeskommunen er som de fleste andre fylkeskommuner lokalt kontaktpunkt for programmet.

Fylkeskommunen deltar i europeiske territorielt samarbeid, særlig gjennom Interreg B-programmene (som fylke uten grense mot EU deltar vi ikke i Interreg A). Gjennom Nordsjøprogrammet, Østersjøprogrammet og Nordlig Periferi og Arktis har fylkeskommunen deltatt i prosjekt blant annet for å videreutvikle kulturarbeidet i fylkeskommunen og for å finne nye transportløsninger

Fylkeskommunen deltar i EØS-prosjekt, og blant annet har vi utarbeidet en best practice- samling om folkehelsearbeid på regionalt og kommunalt nivå i forbindelse med et EØS-prosjekt mellom norske og polske helsemyndigheter.

Fylket har valgt å ikke prioritere samarbeid gjennom vennsksapsregioner eller partnerskapsregioner.

Vestlandsregionen (2.2.6 Sogn og Fjordane, 2.2.7 Hordaland og 2.2.8 Rogaland)

2.2.6 Sogn og Fjordane

Sogn og Fjordanes internasjonale strategi er bygget på de intensjonene som ligger i fylkeskommunens overordnede strategier. Visjonen er:

- Sogn og Fjordane fylkeskommune skal gjennom et aktivt internasjonalt engasjement være med på å påvirke de rammevilkårene som er viktige for fylket.
- Sogn og Fjordane fylkeskommune skal bruke sitt internasjonale engasjement til å hente kunnskap og nye impulser for å nå målene om utvikling i fylket.

Intensjonen er å

- Fremme Sogn og Fjordane sine interesser på internasjonale arenaer.
- Gjennom internasjonalt arbeid bidra til å løse felles utfordringer som er definert i overordnede planer og strategier for Sogn og Fjordane.
- Gi ungdom internasjonal kompetanse, kulturforståelse og erfaring.

Fylkeskommunens strategier på det internasjonale området er

- Involvering i prosjektsamarbeid som støtter opp under de prioriterte satsingene til fylkeskommunen.
- Gjennom økt politisk og faglig deltakelse arbeide med problemstillinger som er relevante og viktige for Sogn og Fjordane.
- Skaffe seg kunnskap om internasjonale program som kan være finansieringskilder for konkrete prosjekter.
- Gjennom kompetansehevende aktiviteter styrke kjennskap til og kunnskap om EU/EØS og Norden i fylket.
- Støtte og ta del i internasjonale arrangementer og aktiviteter som fremmer gjensidig kulturell forståelse.
- Samarbeide med andre regioner, organisasjoner og prosjekter for å tilegne kunnskap og erfaring fra relevante internasjonale miljøer.

Sogn og Fjordane har tre satsingsområder:

1. Ungdom

Fylkeskommunen har ansvar for videregående opplæring og rollen som utviklingsaktør. Med dette følger et ansvar for å legge til rette for at ungdom får anledning til å skaffe seg internasjonal kunnskap og erfaringer. Mye av aktiviteten skjer i videregående skole og i bedriftsopplæringen, men også utenfor opplæringsssituasjonen, for eksempel gjennom fritids- og kulturaktiviteter.

Ungdomspolitikken er i økende grad internasjonal. Dette gjør ungdommens fylkesting og ungdomspolitisk utvalg til naturlige målgrupper for fylkeskommunens internasjonale satsing. Videre er samarbeid med lag, organisasjoner og kommuner særskilt viktig når en arbeider med denne gruppen.

2. Internasjonale politiske arenaer

Sogn og Fjordane fylkeskommune skal delta både faglig og politisk på internasjonale arenaer der den politiske dagsorden er aktuell og viktig for fylket. Gjennom deltakelse på disse områdene ønsker fylkeskommunen å kunne være med på å påvirke politiske prosesser i Europa. Det skal være et særlig fokus på regional utvikling innen de oppgavene og tjenester fylkeskommunen ivaretar. De organisasjonene dette gjelder er: Conference of peripheral maritime regions (CPMR), North Sea Commission (NSC), og Euromontana.

Vest-Norges Brusselkontor er en viktig informasjonsportal for Sogn og Fjordane inn mot EU/EØS-organer. Sogn og Fjordane skal være en aktiv bestiller av tjenester fra kontoret som kan bidra til å nå målene i internasjonal strategi.

3. Faglige områder knyttet til fylkeskommunale strategier

Sogn og Fjordane fylkeskommune skal aktivt jobbe internasjonalt der dette kan gi en merverdi. Internasjonalt arbeid skal være en forlengelse av arbeidet som gjøres for å nå målene for fylket.

Arbeidet med internasjonalisering skal forankres i de ulike sektorplanene eller i regionale planer. Tiltak skal synliggjøres i sektorenes handlingsprogrammer. Tiltak som krever finansiering må innarbeides i budsjettene.

2.2.7 Hordaland

Internasjonalt arbeid skal være en integrert del av Hordaland fylkeskommunes innsats for å utvikle hordalandssamfunnet. Arbeidet skal være knyttet til fylkeskommunens oppgaver – kultur, samferdsel, regional utvikling, opplæring og helse. Hordaland fylkeskommune skal også bidra i internasjonalt samarbeid på regionalt nivå for å løse globale utfordringer, for eksempel utfordringer knyttet til klima, transport, demografiske endringer og sosial inkludering. Fylkeskommunen skal ha et aktivt samarbeid med sentrale aktører i det internasjonale arbeidet; kommunene, kompetanseinstitusjonene og næringslivet, samt institusjoner og organisasjoner.

Det internasjonale arbeidet skal bidra til:

- A. En bærekraftig utvikling av Hordaland som en attraktiv og konkurransedyktig region.
- B. At ungdom får internasjonal kompetanse, erfaring og medansvar

Strategisk bruk av internasjonalt samarbeid for å løse regionale utfordringer

I Hordaland er internasjonalt prosjektsamarbeid et strategisk verktøy for regional utvikling. Med utgangspunkt i vedtatte planer og strategier har fylkesrådmannen definert et sett med fagområder og problemstillinger som er spesielt relevante å løfte inn i et internasjonalt prosjektsamarbeid og

som vil kunne gi gode effekter for hordalandssamfunnet og bedre måloppnåelse for Hordaland fylkeskommune. Hordaland deltok i 10 Interreg-prosjekt i forrige periode og var «lead partner» i fem av dem. Interreg-prosjekt hvor fylket har deltatt eller hatt «lead beneficiary status» gjenspeiler en helhetlig og langsiktig strategisk tenking, for eksempel under Interreg Nordsjøprogrammet IVB «Clean North Sea Shipping» og «Care North+» og under Interreg IVC «EcoRegions».

Gevinsten i å delta på denne arenaen ligger på flere plan. For det første gir det anledning til å samarbeide med aktører i andre regioner i Europa som har de samme utfordringene som vi har og som bidrar med sin kompetanse, sine erfaringer og perspektiver. Deltakelse i samarbeidsprosjekter er en måte å få satt i gang regionale utviklingsprosesser på og til å få økt kunnskap om modeller og metoder for hvordan en kan møte regionale utfordringer. Samtidig bidrar internasjonale prosjektmidler til å finansiere regionalt utviklingsarbeid.

Et suksesskriterium i Hordaland har vært forankring internt, både administrativt og politisk, i tillegg til evnen til å jobbe med problemstillinger på tvers av seksjoner og avdelinger. Prosjektet Care North + hadde som formål å utvikle en ny tilnærming til urban og regional transport og tilgjengelighet i Nordsjøregionen som tar hensyn til klima og minkende oljeressurser. Internt i fylkeskommunen var oppfølging av prosjektet gjennomført i samarbeid mellom regionalavdelingen og samferdselsavdelingen. Større regioner med flere oppgaver gir mulighet til å maksimere nytten av denne arbeidsformen.

Påvirke rammevilkår for Hordalandssamfunnet

Hordaland fylkeskommune er en aktiv deltaker i CPMR og Nordsjøkommisjonen.

Nordsjøkommisjonen gjør det mulig for fylkeskommuner fra ikke- medlemslandet Norge til å være med på å påvirke den europeiske dagsorden. I perioden 2012-2014 var Tom-Christer Nilsen vise-president i Nordsjøkommisjonen. Han ble valgt til president i 2014, og Hordaland stilte da sekretariat i hans toårige valgperiode. Det å ha president og sekretariat i en internasjonal organisasjon gir mulighet til å sette dagsorden; det gir en kanal direkte inn i EU-systemet samt tilgang til nettverk og en informasjonsflyt som norske fylker vanligvis ikke har. Som president satte Tom-Christer Nilsen North Sea Grid og regionenes rolle i kraftutveksling på dagsorden i Nordsjøkommisjonen. Et politisk engasjement, forankring i organisasjonen og oppfølging fra sekretariatet ga invitasjon til Europaparlamentet to ganger og invitasjon til et eget møte med Maros Sefkovic, EU Kommisjonens vise-president med ansvar for EUs Energy Union. Internt i fylkeskommunen har vi sett en økt forståelse for en regional rolle i kraftutveksling med Europa, og det har vært lagt fram høringsuttalelser og saker til Fylkesutvalg og Vestlandsrådet.

I tillegg til internasjonale organisasjoner og nettverk er Hordaland fylkeskommune en aktiv partner i Vest-Norges Brusselkontor (VNB). VNB er Vestlandet sitt talerør og lyttepost inn mot EU-systemet i Brussel.

Mobilisere sentrale aktører i Hordaland til å delta i internasjonale aktiviteter

Som regional utviklingsaktør vil Hordaland fylkeskommune også trekke andre aktører i Hordaland aktivt inn i det internasjonale arbeidet. Dette gjelder spesielt kommunene, kulturinstitusjonene og næringslivet. I tillegg til å ta dem med i prosjekter der vi selv er med, mobiliserer vi og gir råd i forhold til andre prosjekter og aktiviteter som er viktige for utviklingen av hordalandssamfunnet.

Internasjonalt samarbeid er en måte å bygge kunnskap på i regionen. Dette vil først og fremst være praksisbasert kunnskap med fokus på «best practice» i andre regioner for å lære om eller i fellesskap finne fram til nye metoder, løsninger og framgangsmåter. For å være forberedt på framtida har Hordaland fylkeskommune lagt de viktigste virkemidlene og oppgavene knyttet til kunnskapsutvikling i én seksjon; Seksjon for forskning, internasjonalisering og analyse. Oppgaver knyttet til forvaltning av regionalt forskningsfond, nettverksarbeid i forhold til Horisont 2020, oppfølging av regional forskningsstrategi, internasjonalt samarbeid og egen produksjon av statistikk, kart og analyse er lagt til en og samme seksjon. Fordelen med dette er at vi kan trekke veksler på hverandres nettverk, arbeidsmetoder og kompetanse når det gjelder mobilisering til økt bruk av de ulike programmene og virkemidlene og ikke minst når det gjelder formidling og bruk av den kunnskapen som blir generert.

Øke den internasjonale og faglige kompetansen

Vest-Norges Brusselkontor er ein viktig ressurs for å øke kompetansen på EU/EØS-spørsmål og har i tillegg eit stort europeisk nettverk. Brusselkontoret er blant annet en viktig samarbeidspartner i forbindelse med European Week for Cities and Regions, både for tilrettelegging for delegasjoner frå Vestlandsfylkene og som arrangør av seminarer og workshops.

Hordaland fylkeskommune har formalisert samarbeid med fire europeiske regioner (Orknøyane (UK), Cardiff (UK), Nedre-Normandie (FR) og Kaunas (LT)), i tillegg til en avtale om nærings samarbeid med Thüringen (DE). Fylkeskommunen har i tillegg en intensjonsavtale med regionen Espirito Santo i Brasil. Samarbeidsregionene er gode arenaer for erfaringsutveksling blant annet innen kulturfeltet og rundt arbeidsmetoder for næringsutvikling. Etablerte samarbeidsstrukturer med nevnte regioner har gjort det betydelig enklere å etablere såkalte «Hordalandsklasser». Hordalandsklassene er ikke egne klasser, men et tilbud om å ta hele andreåret i videregående skole ved en skole som Hordaland fylkeskommune samarbeider med. Større elevgrupper kan bli fordelt på flere skolar i samme by eller region for å lette integreringen. Tilbudet finnes i dag både for elever på yrkesfaglig og studiespesialiserende program.

EU-programmet Erasmus+ gir støtte til mange ulike typer prosjekt, men Hordaland fylkeskommune benytter seg hovedsaklig av mobilitetsprosjekter; kortere opphold for læring og erfaringsutveksling i Europa. Det betyr at fylkeskommunen søker om midler til å kunne sende yrkesfagelever, lærlinger og ansatte ved utdannings- og opplæringsinstitusjoner på praksisopphold i Europa. I forrige programperiode bygde Hordaland fylkeskommune opp systemer og rutiner for å søke på midler til utvekslingsopphold slik at en på slutten av perioden klarte å hente ut om lag 1,9 millioner NOK til utveksling av elever, lærlinger og ansatte. Arbeidet skjer i tett samarbeid med både SIU, skolene og opplæringskontorene. Mobilitetsstipender for ansatte i fylkeskommunen, i kommunene eller andre samarbeidsaktører, blir benyttet til erfaringsutveksling og studie av «best practice», med tanke på sektorsamarbeid for bedre utdanningstilbud i fylket. Tilretteleggerrollen, i tillegg til oppfølging, erfaring og et stort internasjonalt nettverk er suksesskriterier som gjør at vi sammen lykkes i å gi elever og lærlinger internasjonale praksisopphold.

2.2.8 Rogaland

Rogaland er en av de mest internasjonale regionene i verden, med lange historiske tradisjoner som resultat av nærings-satsingen i regionen. Olje- og gassvirksomheten er en sentral drivkraft fra nyere tid og Rogalands utvikling i denne virksomheten har vært aktivt støttet opp av lokale, regionale og nasjonale myndigheter. Fylkeskommunen er opptatt av å utvikle Rogalands globale rolle for næringslivet videre og har derfor et sterkt internasjonalt engasjement. Rogaland fylkeskommune har ikke en egen internasjonal strategi, men derimot en internasjonal plattform, for å markere at internasjonalt arbeid skal integreres i alle fylkets aktiviteter og tjenesteyting.

Fylket er også opptatt av å delta aktivt ved endringer i næringsstrukturen, bidrag til livslang læring, opplæring innen aktuelle fagområder, knytte relevante kontakter med andre land og regioner for erfaringsutveksling, kompetansebygging og nærings samarbeid.

Rogaland fylkeskommune har gjennom årene bygd opp omfattende kompetanse og ekspertise innen internasjonalisering og deltakelse i EU-programmer. Dette er sentralt for fylkets rolle som regional utviklingsaktør, og når fylket utøver rollen som tilrettelegger og motivator for andre aktører i fylket som ønsker å utvikle prosjekter internasjonalt. Fylkets regionale planer vil i perioden 2017-2020 inkludere regionalplan for klimatilpassing, regional strategi for bioøkonomi, smart spesialiseringsstrategi og revisjon av regionalplan for et inkluderende samfunn. Deltakelse i Horisont 2020- og Interreg-prosjekter vil være aktuelt som en del av dette. De internasjonale dimensjonene i regional utvikling vil bli konsentrert om 6 hovedsatsingsfelt: **klimatilpassing** (regional handlingsplan for oppfølging av klimaavtalen i Paris), **opplæring** (utvekslinger og studieopphold, partnerskoler og næringslivspartnerne, utplassering av elever og lærlinger), **næringsliv** (politisk støtte i relevante land (Russland, Kina), kurs og annen bistand (spesielt for SMB), medspiller til utdanning og videreutvikling av arbeidskraft), **integrasjon** (handlingsplan for integrasjon, bruk av internasjonale nettverk i arbeidet), **kompetanseutvikling og kvalitetsutvikling i egen virksomhet**, **kompetansesenter i fylket** (motivering, veiledning og bistand til blant annet deltakelse i EU-programmer, EØS-prosjekter, og nordisk-baltisk samarbeid).

Rogaland ønsker strategiske allianser med noen få regioner som har de samme målsettingene for, og samme vilje og evne til gjennomføring av, internasjonalt prosjektsamarbeid. Aktuelle regioner for et slikt strategisk samarbeid kan være Aberdeen-området, Gøteborg/Halmstad-området, og Midt-Jylland-regionen. Dette er regioner som har uttrykt interesse for et slikt samarbeid. Andre, som for eksempel Schleswig-Holstein, Bremen, Groningen og Zeeland, kan også være aktuelle. I sammenheng med EØS-finansieringen vil Polen kunne bli aktuelt å samarbeide med. Forskjellige typer samarbeid med regioner i andre land eksisterer allerede, både innenfor Interreg-programmene, på opplæringsområdet og gjennom vennskapsavtaler.

Rogaland fylkeskommunes internasjonale engasjement favner allerede i dag om en rekke sentrale felt, og fylkets strategiske satsinger vil omfatte:

- **Sikre og utvikle rammevilkår.** Dette innebærer å ivareta og utvikle det regionalpolitiske og det tjenesteytende oppdraget i forhold til ny EU/EØS-lovgivning og regelverk – et arbeids som primært ivaretas gjennom medlemskapet i CPMR i EU og herunder Nordsjøkommisjonen, samt gjennom Vestlandsrådets medlemskap i Europapolitisk forum.

- **Støtte næringslivets internasjonale engasjement.** Det vil si å ivareta og sikre sentrale næringspolitiske interesser for Rogaland og sikre gode rammevilkår for sentrale næringer som olje/gass, fiskeri og oppdrett, landbruk og alle eksportnæringer generelt. Det vil også innebære bistand til næringslivet i Rogaland i forhold til politiske myndigheter i aktuelle land og regioner, for eksempel gjennom vennskapsfylkeavtaler (p.t. med Murmansk, Arkhangelsk, og Nenets i Russland, Guangdong i Kina).
- **Sikre språk- og internasjonal kulturforståelse,** herunder at Rogalands befolkning har nødvendige kvalifikasjoner og kompetanse til å arbeide globalt, blant annet gjennom opplæring i språk og kulturforståelse, inkludert deltakelse i utvekslingsprogrammer for lærere og elever i videregående skole.
- **Bruke EU-programmer aktivt til kvalitetssikring og utvikling** av fylkeskommunens egne tjenestetilbud innen samferdsel, kultur, planlegging, videregående opplæring, tannhelse m.v., gjennom utveksling av «best practice», kompetansebygging og innovasjon i europeiske og internasjonale nettverk og prosjekter.
- **Bruke EU-programmer aktivt til kompetansebygging og som personalpolitisk virkemiddel i egen organisasjon** gjennom å gi ansatte mulighet til å delta i og lære av deltakelse i europeiske prosjekter på prioriterte områder.
- **Bruke egen organisasjons kompetanse til å bistå andre aktører i fylket.**
- **Sikre folkevalgt forankring og aktiv deltakelse.**
- Viktige redskap for Rogaland fylkeskommune i EØS- og EU-samarbeidet er Stavangerregionens Brusselkontor, medlemskapet i KS (som også har kontor i Brussel), medlemskapet i CPMR (som har kontor i Brussel) og medlemskapet i Nordsjøkommisjonen. I dette inngår også aktivt samarbeid med andre fylkeskommuner som har de samme interessene.

2.2.9 Aust-Agder og Vest-Agder (Agder)

I et utviklingsperspektiv er Agder-fylkenes visjon å etablere en konkurransedyktig kunnskapsregion med a) Et næringsliv og en offentlig sektor som har stor vilje og evne til å delta i og gjøre seg nytte av forskning; b) Internasjonal orientering; c) Stor innovasjonsevne; d) Et godt utdanningssystem; e) Et sterkt universitet og konkurransedyktige FOU-miljøer på sentrale områder som er viktige for regionen. Følgende satsingsområder er definert: a) Energi, miljø og klima; b) Maritim sektor; c) Matvare, landbruk, fiskeri og bioteknologi; d) Samfunnsforskning; e) Innovasjon i offentlig sektor; f) Kultur- og opplevelsesnæringene; og f) Utdanning.

Regionen har flere områder med vesentlig potensiale. Universitetet i Agder bygger seg opp på mekatronikk (et fagområde i skjæringspunktet mellom mekanikk, elektronikk og datateknikk) i samarbeid med tunge industrimiljøer i regionen. Universitetet har sammen med næringslivet og kommunesektoren også bygget opp vesentlig kompetanse innen velferdsteknologi, og har et viktig samarbeid med Sørlandet sykehus. Som en bekreftelse på dette ble Agderfylkene i 2016 tildelt status som «reference site» under det europeiske partnerskapet for aktiv og sunn aldring – EIP-AHA. Næringslivet i Agder har solid kompetanse på materialteknologi og prosessteknologi, og har verdensledende bedrifter innenfor leverandørindustrien til olje- og gass, organisert i den ovennevnte NODE-klyngen. Videre er organisasjon og ledelse, og innovasjon i offentlig sektor felter hvor regionen har et godt utgangspunkt i sine forskningsmiljøer. Agder har én GCE-klynge (GCE Node) og tre Arena-klynger (Arena Eyde, Arena Usus, og Arena Digin).

Agder deltar i CPMR (Conference of Peripheral and Maritime Regions of Europe) og herunder Nordsjøkommisjonen. Agder deltar også i Nordisk Transportpolitisk Nettverk der transportkorridoren Nordic Link fra Sør-Vestlandet over Kristiansand havn og videre sørover Jylland mot Tyskland er en hovedsak. Nettverket består av fylkeskommunene i Sørvest-Norge og regionene på Jylland. Interreg-programmet Øresund Kattegat Skagerrak (ØKS) er også et sentralt satsingsområde. Agder arbeider aktivt med FOU gjennom det Regionale forskningsfondet RFF Agder, der et viktig utgangspunkt er å gi små prosjekter mulighet til å komme på banen. Ulike typer samarbeidsløsninger vurderes med sikte på å mobilisere til økt deltakelse i Horisont 2020, og et eget nettverk Horizon South Norway startet opp høsten 2016.

2.2.10 Telemark

Telemark fylkeskommune ønsker et åpent og utadvendt samfunn med høy kompetanse om internasjonale forhold, med vilje til å arbeide i globale nettverk og med evner til å håndtere aktuelle internasjonale spørsmål med kunnskap og innsikt. Den internasjonale virksomheten har som hovedmål å gjøre Telemarksamfunnet til et mer attraktivt sted å bo, arbeide, drive næringsvirksomhet og besøke. Telemark fylkeskommunes internasjonale strategi skal gjøre det lettere for både offentlige virksomheter og private aktører i Telemark å arbeide med internasjonale utfordringer og muligheter.

Tematiske prioriteringer og strategier er:

Internasjonale arenaer

Telemark fylkeskommune skal være representert i internasjonale organisasjoner og nettverk med relevans for utvikling av vårt fylke som et attraktivt bærekraftig sted for bosetting, næringsvirksomhet og besøk. Det er viktig å være til stede og kunne påvirke politikk og virkemidler som i stadig økende grad blir utviklet på de internasjonale arenaer.

Kompetanse

Fylkeskommunens rolle som en aktuell/kompetent regional utviklingsaktør forutsetter at en holder seg godt orientert om internasjonale forhold, og at vi evner sammen med andre miljøer å dele og utvikle denne kunnskapen.

Møteplasser

Fylkeskommunen skal skape sterke, felles møteplasser for personer, organisasjoner og miljøer for internasjonale spørsmål for Telemark og ellers. Møteplassene skal oppfattes som aktuelle og attraktive. Møteplassene skal utvikles i nært samarbeid med aktuelle partnere.

Prosjektutvikling og prosjektassistanse

Telemark fylkeskommune skal ha høy internasjonal prosjektkompetanse. Prosjektutviklingen skal skje i samarbeid med fylkeskommunale og kommunale faglige instanser. Gode søknader og effektiv prosjektledelse er en suksessfaktor i internasjonalt prosjektarbeid.

Telemark er medlem i CPMR, herunder også Nordsjøkommisjonen, AER, Euromontana og BSSSC. Fylkeskommunen har i Europa partnerskapsavtale med Tyskland (Schleswig-Holstein).

Det er nylig lansert et regionsamarbeid under navnet Viken, som foreløpig omfatter fylkeskommunene Akershus, Buskerud og Østfold. Status for fylkeskommunene Vestfold og Oslo er foreløpig ikke avklart i denne sammenheng.

2.2.11 Vestfold

Fylkeskommunens internasjonale engasjement skal støtte opp under fylkeskommunens kjernevirksomhet. **Innsatsområder og strategier i denne sammenheng er:**

- Delta på konferanser og seminarer for å ivareta fylkets interesser i internasjonale fora.
- Fange opp internasjonale strømninger som kan gi impulser til Vestfolds regionale utvikling.
- Vurdere prosjekter som finansieres gjennom EU-programmer som kan ha særlig relevans for Vestfold.
- Legge til rette for godt organisert elevdeltakelse på AERs ungdomskonferanser
- Systematiske rapporteringer til fylkesutvalget.
- Bidra til jevnere utvikling i Europa (samarbeidsavtale med Litauen (Kaunas) på utdanningsområdet og i forhold til utvikling av historiske bysentra).
- Bidra til næringslivets internasjonalisering gjennom kontaktskaping etter konkrete henvendelser, ta imot utenlandske lærlinger og utplassering av lærlinger fra Vestfold hos partnere i Europa.
- Utnytte utviklingsmuligheter innenfor EU gjennom deltakelse i prosjekter. I denne sammenheng gjøres det en innsats for å a) forberede aktører i fylket på programmer som kommer, b) arrangere treffpunkt og seminarer som senker terskelen for deltakelse, c) arrangere kurs for skriving av søknader (som ofte kan være en komplisert prosess), d) søke om støtte til utplassering av lærlinger, e) bidra til deltakelse i Erasmus (blant annet innen voksenopplæring), f) være vertskap for Young Audience Music (YAM) – sessions i 2016, og g) kontakt med relevante arenaer og forbindelser innen kultur og folkehelse.
- Videreutvikle global kulturforståelse gjennom internasjonalt utdannings- og kultursamarbeid.

Vestfold er medlem av CPMR, herunder Nordsjøkommisjonen, samt AER. Deltakelsen i AER begrenser seg for tiden til organisasjonens ungdomsaktiviteter. Vestfold fylkeskommune har partnerskapsavtaler med Kaunas by, Litauen og med Land Schleswig-Holstein, Tyskland.

2.2.12 Buskerud

Internasjonalt samarbeid skal være et verktøy som bidrar til vekst og verdiskaping i fylket. Gode og nyskapende løsninger kan oppnås gjennom internasjonalt arbeid i nettverk, organisasjoner og prosjektsamarbeid. Buskerud fylkeskommunes arbeid på det internasjonale feltet handler om å:

- fasilitere, veilede og bidra til utvikling av internasjonale samarbeidsprosjekter, drive aktivt informasjonsarbeid om muligheter for både private og offentlige aktører innen EU-programmene og Interreg-programmene.
- følge opp medlemskap i regionale og internasjonale organisasjoner og nettverk
- følge opp og utvikle samarbeidet med Pärnu fylke i Estland.

Buskerud deltar i flere programmer i Interreg og engasjerer seg i samarbeid knyttet til EØS-finansieringen og flere sektorprogrammer i EU. Buskerud er medlem av CPMR, herunder Nordsjøkommisjonen, Euromontana og BSSSC. Fylket har partnerskapsavtaler med Estland (Pärnu) og Tyskland (Schleswig-Holstein).

2.2.13 Akershus

Akershus fylkeskommunes internasjonale engasjement skal bidra til å realisere fylkeskommunens målsettinger og oppgaveløsning. Akershus har sitt hovedfokus på nærområdene Skandinavia og Nord-Europa, med særlig vekt på akse Akershus-Gøteborg-København og videre til Tyskland. Samarbeid med byregioner i Europa kan i mange tilfeller bidra til å nå fylkeskommunens målsettinger. Slikt samarbeid skal fortrinnsvis ha sitt utspring i de organisasjoner og nettverk fylkeskommunen er medlem av.

Tematiske prioriteringer og målsettinger for Akershus er:

Samferdsel og miljø

- Å bidra til økt europeisk og nasjonalt fokus på, og tilrettelegging for, miljøvennlige energiløsninger for transportsektoren.
- Å samarbeide med andre europeiske storbyregioner om å øke kompetansen rundt effektiv kollektivtrafikk og arealplanlegging, for å begrense biltrafikken og øke andelen syklist og fotgjengere.
- Å forbedre togforbindelsen med sammenhengende dobbeltspor mellom Oslo - Gøteborg og videre mot København og kontinentet.
- Å styrke infrastrukturen innenfor "det nordiske triangelet" Oslo-Stockholm-København og videre til Helsinki.
- Å ta initiativ til å forbedre jernbanetilbudet mellom Oslo og Stockholm.
- Å utnytte utviklingspotensialet ved å ha Nordens mest trafikkerte flyplass i fylket.

Nærings- og samfunnsutvikling

- Å bidra til at Akershus styrker sin konkurransevne som kunnskapsbasert region på områder der næringslivet har spesielle fortrinn.
- Å øke kunnskapen rundt hvordan lignende europeiske regioner har tilrettelagt for vekst og samfunnsutvikling innenfor fylkeskommunens ansvarsområder.
- Å tilrettelegge for at næringsliv, kompetanseinstitusjoner og offentlige aktører på en best mulig måte kan benytte seg av finansieringsordningene innenfor EU/EØS.

Ungdom og opplæring

- Å forbedre læringsutbyttet for elever og lærlinger i videregående opplæring.
- Å sikre at flere fullfører og består videregående opplæring.
- Å sikre riktig kompetanse til et kunnskapsintensivt og internasjonalt arbeidsliv.
- Å skape god allmenndannelse og flerkulturell kompetanse hos ungdom og i opplæringsvirksomhetene.

Organisasjoner og nettverk

- Akershus fylkeskommunes deltakelse i internasjonale organisasjoner og nettverk skal bidra til å realisere fylkeskommunens målsettinger og oppgaveløsning innenfor de tematiske og geografisk prioriterte områdene.
- Medlemskap i organisasjoner og samarbeidsallianser skal medføre både kompetanseheving, økt gjennomslagskraft overfor nasjonale og europeiske myndigheter, samt danne grunnlag for målrettet prosjektarbeid.

EU-programmer og finansieringsordninger

- Bruk av EU-programmer og eventuelt EØS-finansieringsordninger skal bidra til å forsterke arbeidet med å realisere fylkeskommunens målsettinger og oppgaveløsning innenfor de tematiske og geografiske prioriterte områdene.

- De finansielle og operasjonelle mulighetene EU-programmene gir skal være en integrert del av Akershus fylkeskommunes strategier for regional utvikling.

Akershus er medlem av følgende europeiske organisasjoner: a) METREX (European Metropolitan Regions and Areas), b) ARC (Airport Regions Conference), og c) HyER (Hydrogen Fuel Cells and Electro-mobility in European Regions). I tillegg følger Akershus fylkeskommune utviklingen i relevante nettverk som BSSSC (Baltic Sea States Subregional Cooperation) og Intermodes (European Club of Intermodal Cities and Regions).

Akershus har europeiske partnerskapsavtaler og bilateralt samarbeid gjennom Gøteborg-Oslo-samarbeidet (GO), Den Skandinaviske Arena (DSA), Schleswig-Holstein.

2.2.14 Oslo

Oslo kommunes internasjonale arbeid skiller seg noe fra de øvrige fylkeskommunenes internasjonale arbeid ved at kommunen har både fylkeskommunalt og kommunalt forvaltningsansvar. Dette gjenspeiler seg i bredden av fagområder hvor kommunen har et internasjonalt engasjement.

Oslo kommunes gjeldende internasjonale strategi ble vedtatt i 2010. Implementeringen av strategien har bidratt til å øke den internasjonale deltakelsen i kommunen å omfatte flere av kommunens virksomheter, og til å bli et mer dyptgripende og konkret samarbeid.

Strategien er formulert med utgangspunkt i at Oslo er en åpen og internasjonal by, og at kommunens virksomheter i sitt daglige arbeid møter en rekke utfordringer og muligheter knyttet til globalisering, internasjonale trender og overnasjonale politiske prosesser.

Oslo kommunes internasjonale strategi er et eget dokument, men er godt forankret i kommuneplanene "Oslo mot 2025" og «Smart – Trygg – Grønn – Oslo mot 2030». Strategien legger føringer for beslutninger og årlige planleggingsprosesser i kommunen og gjelder for alle virksomheter.

Det har i 2016 pågått arbeid med å revidere kommunens internasjonale strategi med mål om at nye føringer for kommunens internasjonale arbeid skal være på plass i 2017. Formålet med dette arbeidet er en klarere prioritering av innsatsen og enda bedre koordinering av kommunens internasjonale arbeid på tvers av virksomhetene og sektorene i kommunen.

Hovedmål i rådende internasjonalt strategi fra 2010

Oslo kommune skal gjennom sitt internasjonale arbeid profilere og fremme Oslos interesser som storby og hovedstadsregion. En attraktiv by for besøkende og næringsliv er også en god by for byens befolkning. Å bidra til bekjempelse av fattigdom, ivaretagelse av menneskerettigheter, demokrati, sosial rettferdighet og bærekraftig utvikling skal være en del av Oslos internasjonale engasjement.

Fokusområder og delmål

Læring – Oslo en åpen og lærende by

- Faglig og funksjonelt samarbeid med andre hovedsteder og byer. Bred faglig deltakelse i Eurocities.
- Skolering og økt kompetanse om internasjonalt arbeid - administrativt og politisk.
- Aktiv og målrettet bruk av EU/EØS-programmene (Interreg, EUs sektorprogram og EØS-midlene).
- Bidrag til utvikling - solidaritet og bistandsarbeid (Sør-Afrika og via Norad)

Målrettet medvirkning – Oslo en innflytelsesrik by

- Tilgang på informasjon
- Påvirke i tråd med Oslo kommunes interesser

Bærekraftig vekst – Oslo en by i utvikling

- Fokus på regionale nettverk
- Satsing på strategiske partnerskap

Profilering – Oslo en attraktiv hovedstad

- Profilering gjennom hovedstadsrollen
- Profilering gjennom samarbeid med næringsliv, idrett-, kultur- og kunnskapsmiljøer
- Profilering gjennom vertskapsrollen
- Profilering gjennom faglig og politisk deltakelse

Inkludering – Oslo en by for mangfold og livsutfoldelse

Fred – fredsbyen Oslo

Multilateralt samarbeid

EUROCITIES er Oslo kommunes prioriterte organisasjon for utveksling av kunnskap om byrelevant tjenesteutvikling. Videre er C40 og ICLEI viktige nettverk for arbeid med bærekraftig byutvikling. Oslo er også medlem i METREX og Baltic Metropoles (BaltMet).

Bilateralt samarbeid

Oslo kommune samarbeider i dag med mange byer gjennom alt fra uformelt og prosjektbasert samarbeid på helt spesifikke fagområder, og til mer generelle og formaliserte samarbeidsavtaler. Oslo kommune har formaliserte samarbeidsavtaler med Shanghai, St. Petersburg, Vilnius, Warszawa og Gøteborg.

Oslo har i de senere år videreutviklet by-til-by samarbeidet. Nye avgrensede samarbeidsavtaler har oppstått på bakgrunn av etterspørsel. Et nærmere samarbeid er inngått med Toulouse, innen temaer som energi og miljø, medisinsk teknologi, IKT og kreftforskning. Videre er det etablert en tresidig allianse mellom Oslo kommune, bydelen Hackney i London og Austin i Texas, USA, knyttet til utvikling av teknologi-, kunnskaps- og kulturnæringer. Alle disse avtalene er i tidsbegrensede og skal evalueres før de eventuelt fornyes.

Kommunen er til enhver tid involvert i en rekke EU-prosjekter (se punkt 3.27 for noen eksempler). Fra 2017 leder Oslo kommune også partnerskapet om sirkulær økonomi, ett av til nå åtte etablerte partnerskap, under EU Urban Agenda.

Organisering

For å sikre god koordinering av arbeidet med å nå målene i kommunens internasjonale strategi har man etablert et «Europanettverk» i kommunen (se også punkt 4.9). Nettverket på om lag 50 personer består av representanter fra hver enkelt byrådsavdeling, etat, bydel og kommunalt foretak og har ansvar for den interne koordineringen av informasjon, samt å være en ressurs og pådriver for internasjonalt arbeid i egen organisasjon.

Samarbeid om internasjonal profilering

Oslo kommune har sluttet seg til en strategi for internasjonal profilering av Osloregionen. Målet er at profileringsarbeidet skal bli bedre koordinert og at flere snakker om Oslo på samme måte. Denne

strategien er utviklet i et samarbeid mellom Oslo Business Region, VisitOslo og Samarbeidsalliansen Osloregionen.

2.2.15 Østfold

Det internasjonale samarbeidet som Østfold deltar i er ikke et mål i seg selv, men et verktøy for å nå målene i fylkesplanene og de regionale planene, samt å oppnå målene som er satt av Kunnskapsdepartementet for internasjonalisering av videregående opplæring. Fylkestinget i Østfold vedtok i 2011 at EU-programmene anses som en del av fylkeskommunens regionale utviklingsmidler og som et aktivt verktøy for å nå fylkeskommunale mål.

Målene skal nås gjennom å: a) samarbeide med partnere lokalt, regionalt og internasjonalt, b) bruke internasjonale finansieringsordninger knyttet til Interreg og andre EU-programmer, c) bidra til at ungdom i Østfold deltar på de internasjonale arenaene, d) ha fokus på konkrete resultater av det internasjonale arbeidet, og e) støtte samarbeidspartnere i andre land og regioner i deres arbeid for en balansert sosial, økonomisk og politisk utvikling.

Fylkeskommunens angrepsmåter i det internasjonale arbeidet er formet av de ulike rollene fylkeskommunen inntar i dette arbeidet. Det kan være som a) regional utviklingsaktør, b) forvalter, c) initiativtaker og igangsetter, d) partner, e) koordinator, f) veileder eller g) finansiell støttegiver. Fylkeskommunen har for eksempel i flere større Interreg-prosjekter trukket med små kommuner og bykommuner i prosjektene.

De **aktivitetstypene** det kan være snakk om er påvirkning, alliansebygging, felles gjennomføring av tiltak, erfarings- og kunnskapsutveksling, kompetanseheving, profilering og synliggjøring, nettverksbygging, finansiering og andre virkemidler, mobilisering og tilrettelegging. Ressursbruken vil bli prioritert slik at innsatsen spisses mot noen utvalgte områder.

Prioriterte tiltak er:

- Koble fylkeskommunens internasjonale arbeid tettere på EU Kommissjonens og Regjeringens prioriteringer
- Synliggjøre Østfold i Brussel og på ulike europeiske og internasjonale arenaer
- Skape allianser og utnytte nettverk for å påvirke internasjonal politikk på områder som er viktige for oss, særlig EU/EØS-politikk
- Benytte oss av de internasjonale samarbeidsarenaene for påvirkning, alliansebygging og utvikling av politikkområder og prosjekter.
- Bruke EU-programmene og Interregprogrammene som en del av fylkeskommunens regionale utviklingsmidler.
- Mobilisere til økt bruk av EU-programmene internt (kompetansehevingsprogram) og eksternt i Østfold (seminarer, presentasjoner, workshops etc.)
- Drive og utvikle det internasjonale opplæringsnettverket
- Østfold fylkeskommune skal innenfor vedtatte rammer og ordninger bidra til finansiering av internasjonaliseringsaktiviteter
- Østfold fylkeskommune skal bistå med veiledning og informasjon om prosjektutvikling og søknadsskriving for videregående skoler og opplæringskontor som ønsker å benytte seg av disse mulighetene.

Sentrale temaer som engasjementet retter seg mot er:

- Gøteborg – Oslo – samarbeidet (Oslo, Akershus, Østfold, Västra Götlandsregionen og Gøteborg kommune) har satt i gang med en grenseoverskridende OECD analyse (Territorial Review) av regionen fra Oslo til Skåne. Regionene Halland og Skåne i Sverige deltar også i analysen. Arbeidet startet opp høsten 2016. Rapporten blir viktig for å identifisere utviklingstrekk og utfordringer og gi retning for det politiske arbeidet innenfor samferdsel og næringsutvikling samt å være et kommunikasjonsunderlag for kommunikasjon med nasjonale myndigheter når det gjelder effektene for næringsutviklingen i regionen av en forbedret jernbane på strekningen Oslo – Malmø/København.
- Internasjonalt arbeid i videregående skole (samarbeid med internasjonal aktør, deltakelse i internasjonale programmer, elevutvekslinger, temabasert samarbeid med skoler i utlandet og forflytning over landegrenser). I sitt internasjonale ungdomsarbeid gjennom Ungdommens Fylkesråd prioriterer fylkeskommunen de internasjonale arenaene AER, BSSSC, og Innovation Circle.
- Opplevelsesnæring og bærekraftig turisme gjennom Nordsjøkommisjonens arbeidsgruppe for kultur og turisme
- Forvaltningsplaner knyttet til oppfølgingen av EUs vanndirektiv og fornybar energi, klimaendringer og klimatilpasning gjennom Nordsjøkommisjonens arbeidsgruppe for energi og klimaendring.
- Bærekraftig byutvikling gjennom prosjektet UseAct.

Østfold er medlem av følgende europeiske organisasjoner: a) AER, b) CPMR, c) Nordsjøkommisjonen (NSC), d) BSSSC, e) Innovation Circle Network (ICN, Østersjøen), f) Den Skandinaviske Arena, g) Svinesundskomiteen, h) Grensekomiteen Värmland – Østfold, i) Gøteborg – Oslo samarbeidet, j) Samarbeidsavtale med Region Nordjylland & Västra Götalandsregionen, k) Samarbeidsavtale med Region Värmland, l) Samarbeidsavtale med Schleswig-Holstein (Tyskland), STRING-nettverket (Sverige, Danmark, Tyskland) observatør gjennom Østlandssamarbeidet sammen med Akershus. Østfold har ledende verv og styreverv på politisk nivå i flere av organisasjonene.

Østfold har en egen 4-årig plan for internasjonalt ungdomsarbeid knyttet til Ungdommens Fylkesråd.

Fra 2017 etablerer Østfold en to-delt åpen støtteordning for egne virksomheter og Østfold-aktører for mobilisering til bruk av interreg og EU-programmene. Trinn 1: støtte til forprosjekt for å utvikle søknader til et hovedprosjekt. Trinn 2: Støtte til delfinansiering av hovedprosjekt.

Østfold utvikler egne kompetansehevingsprogram om EU-programmene generelt eller ett enkelt program spesielt for å bygge kompetanse i organisasjonen slik at man på sikt får flere prosjekter. Østfold fylkeskommune har gjennomført et slikt program innenfor kulturområdet med deltakere fra politikerne, kulturadministrasjonen, kulturvirksomheter og kommunene. Østfold fylkeskommune er blitt medlem av en av EU-kommisjonens plattformer, IN SITU, og gjennom denne plattformen deltaker i et Creative Europe prosjekt IN SITU Act samt flere andre prosjekter.

2.2.16 Hedmark

En overordnet målsetting for Hedmark fylkeskommunes internasjonale arbeid er å være pådriver for et internasjonalt rettet nærings- og samfunnsliv, og tilrettelegger og partner for fylkets aktører (for eksempel privat sektor, forvaltning, kulturfeltet) i deres internasjonaliseringsarbeid. Denne pådriver og tilretteleggerrollen er knyttet til rollen som regional utvikler og samfunnsutvikler, og arbeidet gjennomføres i samarbeid med aktører i fylket.

Hedmark fylkeskommunes internasjonale arbeid er koplet til fylkes planer og satsningsområder, og er innrettet mot følgende hovedområder:

- Fremme internasjonal forståelse gjennom økt kulturell bevissthet og språkkompetanse blant ungdom og lærere
- Øke fylkets FOU-aktivitet, innovasjonsevne og konkurransekraft gjennom internasjonalt samarbeid.
- Øke kulturlivets mangfold og skaperkraft gjennom å gi tilgang til internasjonale impulser.
- Bidra til å løse grenseoverskridende miljø- og klimautfordringer.
- Utvikle miljøvennlige transportløsninger for person- og godstransport på tvers av landegrensene.
- Bli bedre rustet til å møte folkehelseutfordringer gjennom samarbeid og læring internasjonalt.
- Bidra til kapasitetsbygging i mindre utviklete land og regioner (Namibia-samarbeidet).
- Styrke den internasjonale politiske medvirkningsevnen.

Hedmark fylkeskommune har gjennom årene bygd opp omfattende kompetanse og ekspertise innen internasjonalisering og deltakelse i EU-programmer. Hedmark deltar i europeisk territorielt samarbeid gjennom ulike deler av Interreg-programmene. Hedmark fylkeskommune har forvaltningsansvar for Interreg Sverige-Norge programmet, delområde Indre Skandinavia, og sekretariatet er plassert i Hedmark fylkeskommune etter avtale med Akershus og Østfold. Videre deltar Hedmark fylkeskommune i Interreg-Østersjø og Interreg Europa-prosjekter, samt andre EU-programmer, som bygger opp om regionale satsningsområder og utvikler fylkeskommunens egne tjenestetilbud. En viktig prioritering i Hedmark fylkeskommunes internasjonale arbeid er å benytte kompetanse i egen organisasjon til å bistå andre aktører i fylket.

Viktige redskap for Hedmark fylkeskommune i EØS- og Europaarbeidet er medeierskap i Oslo regionens Europakontor, Østlandssamarbeidets europapolitiske arbeid og medlemskap i Europolitisk forum, medlemskapet i organisasjonene AEBR (Association of European Border Regions), Euromontana, AER og BSSSC, samt grensekomitéarbeid og samarbeid med Nordisk Ministerråd.

Medlemskapene i europeiske organisasjoner, samarbeidet gjennom Østlandssamarbeidet og medeierskap i Osloregionenes europakontor er arenaer for å påvirke europeiske rammebetingelser av betydning for utviklingen i egen region, arbeid med programutvikling og danner grunnlag for partnerskap og EU- prosjektarbeid.

Hedmark har partnerskapsavtaler og bilateralt europeisk samarbeid med Sverige (Värmland og Dalarna, samt grensekomiteen Hedmark-Dalarna) og Tyskland (Schleswig-Holstein).

2.2.17 Oppland

Det internasjonale arbeidet i Oppland skal være en integrert del av virksomheten i fylkeskommunen, bygget direkte på prioriteringer og satsingsområder i fylkeskommunens plandokumenter og handlingsprogram. Fylkeskommunen ønsker i tillegg å ta et internasjonalt samfunnsansvar gjennom å dele kunnskap og erfaringer med land som har behov for det.

Opplands **fokusområder og målsettinger** er:

- Overvåke og påvirke europeisk politikk innenfor Opplands satsingsområder og prioriteringer.
- Øke kompetansen i egen organisasjon og hos samarbeidspartnerne om europeisk politikk, europeiske programmer og utvikling av prosjekter i denne sammenheng.
- Arbeide målrettet for at ungdom skal få økt kompetanse i språk, kulturforståelse, nettverksbygging og interkulturell kommunikasjon.
- Bidra til å styrke næringslivet og kommunene i Oppland gjennom at de får tilgang til internasjonale impulser og kontakter og anledning til deltakelse i internasjonale samarbeidsorganer.
- Styrke kvaliteten i fylkets kulturliv gjennom kompetansedeling i internasjonale nettverk og prosjekter.
- Hente og dele kunnskap og modeller for bærekraftig utvikling av byer, tettsteder og rurale områder og integrere dette i regional og kommunal planlegging og stedsutvikling.
- Erfaringsutveksling knyttet til bruk- og verneperspektivet, forvaltning av nasjonalparker og verneområder.
- Øke kompetansen om klima- og energieffektive tiltak gjennom internasjonalt engasjement.
- Styrke folkehelsearbeidet i Oppland gjennom deltakelse i internasjonale nettverk og prosjekter.
- Øke kompetansen om gode løsninger knyttet til kollektivtransport, trafiksikkerhet, miljøvennlige transportordninger og samarbeid med reiselivet gjennom internasjonalt engasjement.
- Sikre gode og effektive hovedtransportåre for å styrke næringslivets konkurransekraft gjennom tilgang til internasjonale markeder.

I arbeidet for å nå sine mål gjør Oppland fylkeskommune aktiv bruk av EU-programmer og EØS-finansieringsordningene. Fylket søker også tilgang til informasjon om internasjonale prosjekter som kan styrke næringsutvikling og tjenesteproduksjon i Oppland, samt deltakelse i prosjektutvikling sammen med nasjonale og internasjonale partnere med like interesser. Oppland fylkeskommune er medlem av AER, BSSSC og Euromontana.

Fylkeskommunen har partnerskap og bilateralt samarbeid med Tyskland (Schleswig-Holstein), Bosnia-Herzegovina (Herzegovina-Neretva Canton), Latvia, Skottland (Highland) og Sverige (miljøer i Dalarna).

3. Eksempler på europeisk arbeid som gir gode resultater.

Kapitlet bygger på gode eksempler innsamlet gjennom internasjonalt fylkesnettverk, interreg.no sin prosjektbank og oversikt over gode eksempler, samt utvalgte gode eksempler på Interreg-prosjekter spilt inn til KMD fra programmenes kontaktpersoner (Interreg-sekretariat/ nasjonale kontaktpunkt). Arbeidet er utført under ledelse av Rannveig Finsveen i Hedmark fylkeskommune. Eksempelene viser hvordan EU-prosjekter og europeisk samarbeid benyttes av fylkeskommunene i regionalt plan- og strategiarbeid, i arbeidet med å fremme innovasjonskraft og verdiskaping i regionen, samt generelt i oppgaveløsning og tjenesteyting. Oversikten inneholder også eksempler som viser hvordan fylkeskommunene samhandler med andre europeiske regioner og utnytter det europeiske

mulighetsrommet for regional politisk medvirkning i europeiske politikktutformingsprosesser. Videre viser kapitlet eksempler på prosjekter der ulike norske aktører er deltakere i H2020-prosjekter.

Fremmer bærekraftige transportløsninger i storbyregioner

I Akershus fylkeskommune og Oslo er bruk av Interreg og EU-prosjekter en integrert del av transportplanleggingen. Nå er fylkene partnere i Interreg Europaprojektet Smart MR og skal sammen med bl.a Gøteborg-regionen, Barcelona-regionen og Helsinki-regionen utforme bærekraftig transportløsninger i storbyregioner gjennom å begrense utslipp og trafikktraengsel. Prosjektet springer ut av Interreg IVC-prosjektet Catch-MR hvor 7 av partnerne, inkl. Oslo og Akershus, også var med. Dette prosjektet fokuserte på areal- og transportplanlegging (ATP) i storbyregioner og var et viktig underlag i utarbeidelsen av felles areal- og transportplan for Oslo og Akershus. I Smart MR er de norske partners ambisjoner og aktiviteter i prosjektet er godt forankret i nasjonal transportpolitikk (NTP) og i regionale planer som Oslo-pakke III, Ruter's K-2012 og transportplan for Akershus. Den regionale stakeholder-gruppen omfatter aktører som Ruter AS, en interesseorganisasjon for godstransport, sykkelbyprosjektet i Oslo, Statens vegvesen, planetaten i Oslo og kommunene. Norsk deltakelse i prosjektene er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg og Oslo og Akershus medlemskap i de europeiske regionale sammenslutningene Eurocities og Metrex, som partnerskapene utspringer fra.

Styrker innovasjonssystemet i utkantstrøk

Sogn og Fjordane fylkeskommune er prosjektleder i et partnerskap med europeiske regioner som har gjort grep for å fremme innovasjon og omstillingsevne. Prosjektet nådde opp i konkurranse med 266 søknader. Prosjektet tar sikte på å styrke innovasjonssystemene i utkantstrøk, blant annet ved å legge til rette for økt profesjonalisering, nettverksaktiviteter og for å fremme ulike innovasjonsverktøy. Regionalt næringsliv vil dra nytte av prosjektet, og prosjektet styrker samarbeid mellom regionale innovasjonsaktører. Prosjektet er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Europeiske mangfold- og integreringsarbeid som grunnlag for Oslos integreringsarbeid

Oslo kommune har siden 2006 år deltatt aktivt i arbeidsgruppen «Migration and Integration» i Eurocities. Arbeidsgruppen som består av over 30 byer har delt erfaringer om mangfolds- og integreringsarbeid. De har også i fellesskap søkt og fått EU-midler/Europarådsmidler til å gjennomføre prosjekter. De har fokusert på systematisk erfaringsutveksling gjennom blant annet peer-reviews og mentorprogram. I dette arbeidet har de gått inn som eksperter og vurdert hverandres policy på området, stilt kritiske spørsmål til om mål følges opp av budsjett og tiltak, om man har den rette organiseringen m.m. På bakgrunn av samarbeidet har arbeidsgruppen utviklet et «Charter on Integrating Cities» Dette Charteret ble understreket av daværende byrådsleder Røsland ved lanseringen i 2010 og lagt til grunn i utviklingen av Oslo kommunes sak om integrering vedtatt av bystyret i Mangfoldets muligheter - Oslo Extra Large i 2012 og Guide for likeverdige tjenester i 2016.

Oslo kommune bruker EU-prosjekter i byutvikling.

Oslo kommune inkluderer bruken av EU-prosjekter som en integrert del i sin langsiktige strategi for byutvikling. Nå er byen med i Horisont 2020-prosjektet CITYLAB der Transportøkonomisk institutt (TØI) er koordinator. CITYLAB bygger på tidligere forskningsprosjekter og bringer næringsliv, byadministrasjoner og forskere sammen for å finne fram til og prøve ut de beste løsningene. Sammen med Oslo er London, Paris, Roma, Brussel, Rotterdam og Southampton med i prosjektet som såkalte levende laboratorier. Det vil si at de skal prøve ut forskningsresultatene i praksis. Hver by

vil teste ut ulike løsninger. Prosjektet får nærmere 40 millioner kroner fra EU over fire år, hvorav en fjerdedel går til de norske partnerne (Oslo kommune, TØI og Steen & Strøm). Den norske delen av prosjektet er knyttet til det nye kjøpesenteret på Økern, der Steen & Strøm skal bygge opp felles funksjoner for inngående og utgående varestrømmer.

Gjennomføring av klima- og energiplaner i europeisk samarbeid

I prosjektet Beyond Energy Action Strategies (BEAST) (2014-2017) gjennomfører Møre og Romsdal fylkeskommune aktiviteter og tiltak knyttet til lokale/ regionale energi- og klimaplaner. Prosjektet har fått støtte av Intelligent Energy Europe-programmet (nå en del av Horisont 2020). Prosjektet skal bidra til økt bruk av fornybar energi og mer miljøvennlig transport og energieffektivitet i bygninger. For Møre og Romsdal fylkeskommune var målet å bygge åtte hurtigladerstasjoner for elbil, arbeide for å opprette biogassanlegg i fylket og implementere miljøledelse i fylkeskommunen (Miljøfyrtårnsertifisering).

Møre og Romsdal fylkeskommune tok initiativ til prosjektet, men hadde ikke mulighet til å være lead partner. Vest-Norges Brusselkontor (VNB) spilte derfor en viktig rolle i starten av prosjektet. VNB sendte ut partnersøk gjennom sine regionale nettverk, organiserte presentasjoner av prosjektet, sørget for at fylkeskommunen til tilgang til møteplasser i Brussel der potensielle partnere var tilstede og organiserte partnermøter.

Ungdomsmedvirkning i samferdselsplanlegging og politiske prosesser

Med støtte fra Aktiv-ungdom programmet tok ungdomspanelet i Møre og Romsdal fylkeskommune initiativ til og inviterte med seg Nord-Trøndelag barne- og ungdomsråd og Sør-Trøndelag sitt ungdomsutvalg til et dialogmøte om ungdom og samferdselsplanlegging i Trondheim i 2013. Sammen med fagfolk fra fylkeskommunen, Statens vegvesen, Trygg trafikk, stortings- og fylkespolitikere, diskuterte de løsninger på hvordan medvirkning fra ungdom kan bli sikret i samferdselsprosjekt. Dette er saker hvor ungdom ofte ikke blir hørt, selv om det er de som skal leve med de realiserte prosjektene den dagen de står klar.

Konferansen resulterte i en tiltaksliste for å bedre ungdoms innflytelse i slike prosesser. Tiltakene ble presentert og overlevert til Stortinget i møte med Møre- og Trønderbenken høsten 2013. Politikerne ga ungdommene svært positive tilbakemeldinger på resultatene av prosjektet. Prosjektet ble i forbindelse med Den europeiske ungdomsuken 2015 i Brussel valgt ut av Aktiv Ungdom-kontoret som norsk kandidat til den europeiske prisen for «Mest inspirerende ungdomsprosjekt».

Styrker forvaltningen av kulturlandskap i kystsonen

Vest-Agder fylkeskommune er Lead partner for Interreg Europe-prosjekter HERICOAST. Prosjektet har som mål å styrke forvaltningen av kulturlandskaper i kystsonen. Regionene som deltar i prosjektet opplever at kystsonene er under et stadig stigende press for en endret og mer effektiv utnyttelse av kystarealer som følge av urbanisering, turisme, industrialiseringen i fiskerisektoren samt endringene i transportsektoren. Prosjektet er et samarbeid mellom regioner og institusjoner i Nederland, Irland, Spania, Italia og Romania.

Fylkeskommunene i Aust- og Vest- Agder vil bruke prosjektet som en ressurs til støtte for arbeidet med å utvikle en felles regional veileder for registrering og verdisetting av uthavnene som kulturmiljøer, med konkrete forslag til hvordan hensynet til kulturmiljøene kan innarbeides i kommuneplaner og egne reguleringsplaner. Veilederen skal utvikles på bakgrunn av et forløp i én

pilotkommune i hhv. Vest- og Aust-Agder i et tett samarbeid med den pågjeldende kommuneadministrasjon og en aktiv involvering av private eiere samt vel- og venneforeninger. Prosjektet er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Samarbeid om tilnærminger til stedsutvikling og byplanlegging

Gjennom Interreg-prosjektet SMS Stedsutvikling, medvirkning og sosiale møteplasser har Vest-Agder Fylkeskommune sammen med kommunene Kristiansand og Fredrikstad og de svenske partnerne Gøteborg og Halmstad utviklet konkrete verktøy for planarbeid og stedsutvikling. Interreg-prosjektet setter fokus på de sosiale aspektene i stedsutvikling og byplanlegging, og gjennom prosjektet er det utviklet verktøy for sosial konsekvensbeskrivelse (SKB), for innbyggermedvirkning, for tilretteleggelse for urbant friluftsliv og for å dra nytte av kultur som positiv kraft i samfunnsbyggingen. Prosjektet og verktøyene som ble utviklet har fått stor oppmerksomhet. De har blitt presentert ved flere nasjonale og europeiske arrangementer og konferanser, og blir blant annet benyttet i etterutdanningstilbud om folkehelse og nærmiljøkvalitet og i miljødirektoratets nærmiljøsatsing. Som et synlig resultat på at verktøyene bidrar til gode miljøer mottok Kristiansand kommune prisen Nordic Green Space Award for Strandpromenaden i byen. Prosjektet er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Reduserer utslipp fra skipstrafikken

Nordsjøen er et av verdens tettest trafikkerte havområder. Interreg-prosjektet Clean North Sea Shipping (CNSS) har utviklet flere verktøy som bidrar til reduserte utslipp fra skipstrafikken og satt tydelige spor i utvikling av miljøsatsingen i Bergen og Omland havnevesen (BOH). Prosjektet involverte mange ulike organisasjoner fra forskning, policy, havnedrift og privat sektor. Den tverrfaglige sammensetningen var et av suksesskriteriene for prosjektet. Samarbeidet med private aktører som Gasnor og DNV/GL var særlig verdifullt på grunn av den faglige tyngden disse brakte inn i prosjektet. Deres kunnskap på tema som eksempelvis risikoanalyse, LNG bunkring og luftutslipp fra skip utgjorde en viktig plattform for utvikling av en miljøsatsing i Bergen og Omland havnevesen (BOH). Som en oppfølging av prosjektet ble prosjektlederen for CNSS engasjert av BOH for å jobbe med miljøutvikling av havna, med fokus på miljødifferensierte havneutgifter, luftkvalitet og miljøplanlegging. Dette arbeidet var delfinansiert av Hordaland fylkeskommune og Bergen kommune. Spesielt arbeidet med miljøplanlegging drar nytte av nettverket av havner og andre aktører som deltok i CNSS-prosjektet da det arbeides med tilsvarende problemstillinger i de fleste havner. Som direkte resultat av anbefalinger fra CNSS-prosjektet ble miljødifferensiert avgift innført i Bergen havnedistrikt fra 2016. Videre benyttes verktøy utviklet gjennom prosjektet for estimering av luftutslipp fra skip i havn og prosjektet har lagt et viktig grunnlag for BOHs bygging av landstrømanlegg for offshore fartøy og videre satsning på landstrøm. På bakgrunn av erfaringene fra prosjektet har BOH valgt å gå videre med internasjonalt samarbeid som partner i Interreg Baltic Sea Region prosjektet Green Cruise Port. Dette prosjektet startet i mai 2016 og dreier seg om bærekraftig utvikling av cruisehavner. Både deltakelse i CNSS-prosjektet og i Green Cruise Port prosjektet er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Smart spesialisering kopler norske fylker på Europa

Smart spesialisering er høyt på agendaen i EU og en arbeidsmetode for å få mer effekt fra offentlig støtte til forskning og utvikling. Bruken av ressurser skal konsentreres til næringer og aktiviteter der regioner og nasjoner har sin styrke, som skal bidra til nye arbeidsplasser og økt velstand.

Formålet med smart spesialisering er å identifisere det som kan være framtidige næringsmessige spesialiseringer i en region. Det tas utgangspunkt i eksisterende styrker, men primært for å identifisere gode utgangspunkt for fremtidige fortrinn. Spesialiseringene skal identifiseres ved hjelp av solide analyser og med medvirkning fra mange aktører, ikke minst næringslivet. Det er det som gjør satsingene «smarte».

EU har etablert en såkalt Smart Specialisation Plattform som skal bistå regioner i å utvikle sin strategi. Norske regioner kan delta i de tematiske nettverkene som springer ut fra plattformen og benytte kompetansevirkemidlene. Smart Spesialisering brukes av regioner og land i EU og tas i økende grad i bruk av norske fylkeskommuner som et ledd i utformingen av fylkenes næringspolitikk / forsknings- og innovasjonspolitik. (f.eks. Nordland, Agder og Møre- og Romsdal).

Fyller tanken med bananer i Oslofjordregionen

Med støtte fra Interreg satser fylkeskommunene rundt Oslofjorden på biogass for å løse klimautfordringene. Nå fyller busser og renovasjonsbiler tanken med kortreist, fornybar og klimavennlig biogass. Fylkeskommunene i Østfold, Akershus, Buskerud, Vestfold og Telemark satser sammen med Oslo kommune på samarbeid for å realisere potensialet for en velfungerende biogasskjede i Oslofjordregionen. Arbeidet er knyttet til Interreg-prosjektet Biogass 2020, der et tredvetalls offentlige og private aktører fra Norge, Sverige og Danmark samarbeider om teknologisk utvikling og investeringer i produksjon og bruk av biogass. Prosjektet har en ramme på rundt 45 millioner kroner, og muliggjøres gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Utløser vekstpotensialet innen Solenergi

Kunnskapsbyen Lillestrøm brukte 10-års Interreg-erfaringer i etablering av en nasjonal næringsklynge innen solenergi. Arena Solar Cluster, del Innovasjon Norges klyngeprogram, er en naturlig videreføring av mangeårig Interreg-samarbeid. Kunnskapsintensiv, grønn næringsutvikling gjennom 10 år med et partnerskap med aktører fra Akershus, Hedmark, Värmland og Dalarna muliggjort gjennom fylkeskommunenes deltakelse i Interreg, har lagt grunnlag for næringsklyngen. Næringsklyngen skal utnytte vekstpotensialet innen solenergi gjennom arbeid for et fungerende hjemmemarked og internasjonal satsning, og det pågående Interreg-prosjektet ECO Inside er svært viktig for å realisere næringsklyngens målsettinger.

Internasjonal suksess for reiselivet i Hedmark

Reiseliv er en viktig næring i Hedmark. Gjennom Interreg har reiselivsbedrifter gått sammen med bedrifter fra Värmland for en mer profesjonell produktutvikling og økt synlighet og markedsføring internasjonalt for å vær mer konkurransedyktige i et tøft marked. Om lag 170 bedrifter fra de to regionene har deltatt og melder om bedre produkter og økte besøkstall fra de utenlandsmarkedene som det har vært arbeidet mot gjennom prosjektet. Prosjektene er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg

Maritimt avfall som ressurs for bedrifter og lokalsamfunn langs kysten

Interreg NPA-prosjektet Circular Ocean skal gjøre en av de største utfordringene i våre havområder til en ressurs for bedrifter og lokalsamfunn langs kysten. Maritimt avfall er et enormt problem for kystregionene. NTNU skal sammen med prosjektpartnere fra Storbritannia, Danmark, Irland og Norge synliggjøre hvordan søppelet faktisk kan være en ressurs og åpen nye muligheter, både for miljøet, næringslivet og fremtidige arbeidsplasser. Prosjektet vekker europeisk oppmerksomhet og er plukket

ut som et av 23 finalister til RegioStars Awards 2016 der EU-Kommisjonen ønsker å sette søkelyset på gode eksempler på regional utvikling. Prosjektet er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

«Gamification» skaper arbeidsplasser

I dag er Skandinavia verdensledende innen spillindustri. For å beholde denne posisjonen i en av verdens raskest voksende bransjer trengs tettere samarbeid mellom skandinaviske aktører. Basert på samarbeid mellom aktører og spillmiljøer fra Norge, Sverige og Danmark skal projektet Game Hub Scandinavia etablere 100 nye spillvirksomheter og samtidig spre spillindustrien i nye bransjer og markeder, blant annet det asiatiske. Prosjektet har en ramme på 37 millioner kroner og er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Grønn kopling gir innovasjon

Interreg Sverige-Norge prosjektet «Innovasjon med tre i Indre Skandinavia – IMTRIS» kopler sammen teknikk, design, tre og skogressurser for å skape kunnskap om muligheter for bruk av tre og fremme innovasjon innen byggsektoren. Prosjektet ledes av Høgskolen i Oslo og Akershus og Karlstad Universitet, og kopler sammen forskningen om tre-/skogsressurser ved Høgskolen i Hedmark, produksjonsteknikk forskningen ved Karlstads Universitet og Högskolan i Dalarna, designforskningen ved Høgskolen i Oslo og Akershus på Kjeller og miljøorientert forskningen ved Karlstads Universitet. Forskningsmiljøene samarbeider med næringslivet i prosjektet for innovasjon og produktutvikling. Prosjektet har en ramme på rundt 17 millioner kroner og er kommet i stand gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Store gevinster ved nye transportløsninger for gods

Gjennom å flytte gods fra veg til kjøll kan transporten bli mer miljøvennlig, sikker og effektiv. Med støtte fra Interreg samarbeider derfor rederier, bedrifter, havner, institutter, universitet, bransjeorganisasjoner og myndigheter fra Norge, Sverige og Danmark for å utvikle havneområder, kompetanse og systemer for å oppnå dette. Prosjektet har kommet i stand og finansiert innenfor rammen av Interreg Øresund-Kattegat-Skagerak (ØKS) og er muliggjort av norsk deltakelse i programmet.

Sol-lading av elektriske biler i Troms

UiT, Norges Arktiske Universitet, skal sammen med den svenske ladestasjonoperatøren Solelia Greentech og Uppsala Universitet plassere ut ladestasjoner i Tromsø og Uppsala som leverer strøm fra solenergi.

Dette er et EU-prosjekt kalt «Solar Charge 2020», og prosjektet i Tromsø gjennomføres av et konsortium som også inkluderer Troms fylkeskommune, Uppsala kommune og flere.

Målet med prosjektet er å teste ut en smartgrid-løsning som kan bidra til å utjevne effekttopper i strømmettet når den stadig økende andelen elbiler skal lades. Dette kan gjøres ved å ta i bruk energi fra solanlegg. Bileierne kan også få incentiver, som lavere pris på strøm når tilgangen til solenergi er god. På sikt kan en slik løsning også kombineres med vindparker. Tanken er at solparker skal utnyttes så mye som mulig når de produserer, og å få strømmen rett på en elbil. Det vil være mer effektivt enn for eksempel å først lagre denne overskuddsenergien i et energilagringssystem. Uppsala og Tromsø ligger nærmest på hver sin kant av Skandinavia. Universitetet i Tromsøs rolle vil være å bidra med erfaringer fra steder med andre utfordringer enn i Uppsala lenger sør.

Visit Arctic Europe - samarbeid mellom reiselivsselskapene på Nordkalotten

Reiselivet er en viktig næring på Nordkalotten. Næringen er i sterkt vekst og spesielt er det en stor økning på vinterturismen. Regionen har mange felles verdier, men har et differensiert og variert produktspekter. I markedet oppfattes likevel de tre nordligste regionene i Norge, Finland og Sverige som én region. En bedre koordinering og samarbeid rundt utvikling og markedsføring av regionen vil derfor gi stor effekt i markedet. Gjennom nettverksbygging mellom bedrifter og markedsorganisasjoner (Visit-selskaper regionalt og nasjonalt) på tvers av landegrensene, skal det utvikles nye opplevelseskonsept og etableres nye, felles allianser i markedet. Gjennom prosjektet Visit Arctic Europe tar man utgangspunkt i felles styrker og verdier i regionen med sikte på å utvikle nye og innovative grenseoverskridende reiselivskonsepter for distribusjon i utvalgte markeder og til utvalgte målgrupper.

Prosjektet vurderes som unikt i nordisk sammenheng og har vært fremhevet som et modell for internasjonal samarbeid også overfor andre næringer og følges tett av sentrale myndigheter i alle tre land samt i EU. Prosjektet har fått stor internasjonal oppmerksomhet og er blitt presentert i flere store internasjonale konferanser og seminarer om reiseliv og Arktis. Prosjektet er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Nordic Business support – grenseregionalt bedriftssamarbeid

Det er en stor økning i investeringer i de nordlige delene av Norge, Sverige og Finland. Det er særlig innen olje og gass, gruvedrift, fornybar energi, kjernekraft, transport/infrastruktur og reiseliv. Over 90 % av bedriftene i regionen er små og mellomstore bedrifter. Arbeidskraft, kapasitet og kompetanse er en utfordring. For å ta del i de store investeringene kreves det samarbeid mellom bedrifter regionalt og på tvers av landegrensene. Nordic business support skal bidra til å videreutvikle virksomheten og samarbeid mellom små og mellomstore bedrifter i et grenseoverskridende perspektiv. Prosjektet skal bidra til økt samarbeid over landegrensene, økt konkurransekraft, økt kunnskap om internasjonalt arbeid, økt forståelse av regionale forskjeller og likheter i virksomheten og bidra til nye muligheter for klyngesamarbeid og / eller nettverk. Målet er at 70 selskaper får skreddersydd support/søkepartner og gjennomføring av 280 tilpasset virksomheten til forretningsmøter i løpet av prosjektperioden. Prosjektet er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Felles arbeidsmarked - harmonisering av yrkesfag på Nordkalotten

Felles i den nordlige region er stor tilgang til naturressurser som verden har mer og mer behov for og som gir store muligheter for en sterk industriutvikling i de nordlige områdene. Da våre utdannelse systemer og sertifiseringer er forskjellig fra land til land vil ikke samme person kunne utføre samme jobb i alle land selv om produktet og profesjon er den samme. Disse kravene til sertifisering gjør det vanskelig med fri flyt av arbeidskraft over grensene, selv om vi har de samme behovene og de samme jobbene tilgjengelig. Utvinning av ressursene vil derfor være økende og det samme er behov for kompetent arbeidskraft, utdanning og opplæring. Regionen vil være avhengig av å kunne benytte den samme arbeidskraften, etablere utfyllende virksomheter på tvers av landegrensene og utvikle et sterkt samarbeid.

Prosjektet bidrar til å utvikle bedre og forenklet ordning på tilgang og flyt av kvalifisert arbeidskraft som det er behov for på Nordkalotten. Dette prosjektet sammen med andre prosjekter gjennom EU-

programmene bidrar til å etablere og utvikle en felles arbeidsmarkedsregion i Nord med fri flyt av arbeidskraft mellom landene. Prosjektet er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Omstilling til grønn vintersport

Trysil kommune har siden 1960-tallet styrt en omstilling fra skogbruk og primærnæring til å bli en av Norges ledende reiselivskommuner. Samarbeid med naboene i Dalarna og Värmland, gjennom blant annet Interreg, har vært viktig for utviklingen av Trysilfjellet som alpintenter. Nå spiller kommunen på lag med alpinanleggene på begge sider av grensen og en rekke bedrifter i Interreg-prosjektet GREEN2020 for videre omstilling til grønn vintersport. Konkret handler det om å påvise, teste og introdusere tilgjengelige teknikker for energieffektivisering i de store skidestinasjonene i Trysil kommune i Hedmark og i Dalarna i Sverige. I prosjektet er det blitt gjennomført blant annet omfattende testing av LED-belysning i løypene, ulike energistyringssystemer i hytter og leiligheter og ulike typer snøkanoner, og flere av pilotene viser at man kan spare opptil 60 prosent i forhold til dagens energibruk. Prosjektet har utløst en rekke tiltak og både private og offentlige investeringer til gjennomføring av disse. Prosjektet er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Samarbeid med Nordisk Ministerråd om å fjerne grensehindre for næringslivet

Flere fylkeskommuner samarbeider aktivt med Nordisk Ministerråd både gjennom grenskomiteearbeid og gjennom konkrete prosjekter. Et eksempel på dette er Interreg-prosjektet "Gränsmöjligheter – en 161 mil integrerad arbetsmarknad längs den svensk-norska gränsen". Eksistensen av grensehindre for næringslivet svekker internasjonaliseringen mellom Norge og Sverige. Gjennom et samordnet arbeid vil prosjektet bidra til å forebygge og fjerne ulike typer grensehindre. Målet er å øke mulighetene for foretak å kunne bevege seg i et større grenseoverskridende marked uten hindre. Det er også et mål å samordne og strukturere arbeidet med grensehinder for næringslivet langs hele den norsk-svenske grensen. Et annet viktig mål er å rive ned mentale grensehinder ved å informere om mulighetene, i stedet for problemene, ved å jobbe grenseoverskridende. Å redusere og håndtere formelle og uformelle grensehindre for næringslivet er et mål langs hele den norsk-svenske grensen ved hjelp av strukturert samvirke mellom Gränsetjenesten Norge-Sverige og de mange grensekomiteene. Hedmark fylkeskommune er norsk prosjekteier og prosjektet gjennomføres i tråd med Nordisk Ministerråds (NMR) og NMRs arbeid med grensehinder.

Styrker små og mellomstore bedrifter fra kyst til kyst

Interreg Sverige-Norge prosjektet Smart Green Region Mid-Scandinavia skal gjennom samarbeid over grensen legge til rette for nye innovative miljøer over grensen. Prosjektet er en grenseoverskridende satsing innenfor temaene klima- og miljødrevet og kultur og opplevelsesbasert næringsutvikling. Prosjektet skal styrke konkurransekraften til små og mellomstore bedrifter (SMB) ved å fremme entreprenørskap, utvikle forretningsmodeller og bidra til at SMB i fra programområdet samarbeider og at det skapes nye innovative miljøer over grensen. Prosjektet har som mål å posisjonere regionen og aktørene mellom Trondheim og Sundsvall på det internasjonale markedet for ytterligere vekst og utvikling.

Kompetanse til regionalt næringsliv

Med støtte fra Erasmus+ legger fylkeskommunene i Hedmark og Oppland til rette for at om lag 60 lærlinger årlig får mulighet til å ta deler av sin læretid i en europeisk bedrift. Ordningen drives gjennom internasjonalt servicekontor for lærlinger. Kontoret har et bredt nettverk av samarbeidende

bedrifter og aktører i Europa, og lærlinger og bedriftsveiledere fra innlandet får unik kompetanse som kommer regionalt næringsliv til gode. Tilsvarende prosjekter drives fra flere av fylkeskommunene. Samarbeid, dialog og tilrettelegging fra SIU og fylkeskommunenes egne europeiske kontakter bidrar til å realisere denne muligheten.

Bibliotekene som flerkulturell arena utvikles gjennom EØS-ordningene

Målet med prosjektet Library as a Meeting Place for Many Cultures er å utvikle en bibliotekmodell som integrerer et mangfoldig lokalsamfunn, og å utstyre bibliotekarer med nødvendig kunnskap og evne til å planlegge og gjennomføre flerkulturelle aktiviteter, utført sammen med representanter fra minoritetsgrupper.

Seks norske bibliotek fra hele landet deltar i prosjektet for å dele erfaringer med biblioteket som formidlings- og kunnskapsarena. Hvordan kan biblioteket formidle kunnskap om temaer som språk, religion, politikk og seksualitet i et flerkulturelt samfunn? Prosjektet er finansiert gjennom EØS-ordningene.

Entreprenørskap og internasjonalisering ved Skåbu oppvekst.

Norges høyest beliggende fjellbygd, Skåbu, samarbeider med engelske skoler og lokalt næringsliv om prosjektet «Entreprenørskap og internasjonalisering ved Skåbu oppvekst» Skolen er den første i landet med egen entreprenørskapsplan for hele oppvekstsenteret, og nå utvider skolen prosjektet ved å satse på internasjonalt samarbeid som skal heve og spesialisere kompetansen ved skolen, men også næringslivet i bygda. Skoleklasser fra England kommer til Skåbu i februar-mars for entreprenørskapslæring og friluftsliv. Lærerutveksling med Londonskole vil finne sted med lignende pedagogisk profil for kompetanseheving. Oppland fylkeskommune har bistått Skåbu i arbeidet.

Øker kompetansen gjennom europeisk samarbeid

Hordaland fylkeskommune legger gjennom Erasmus+-prosjekter til rette for at ansatte i ulike bransjer og virksomheter i hele regionen får økt kompetanse gjennom utvekslingsbesøk hos europeiske partnere. Fylkeskommunen bruker programmet i stort omfang som virkemiddel i livslang læring og for å øke regionens kompetanse i forhold til arbeidsmarkedets behov. Gruppene som reiser ut er tverrsektorielle, og er i tillegg til den europeiske partnerdimensjonen, en viktig arena for å fremme regionalt samarbeid på tvers av sektorer og bransjer. Eksempler på tema for de tverrsektorielle nettverkene er Innovasjon og utvikling i kommunehelsetjenesten, Green industrial symbiosis in Mongstad, Marin og maritim rekruttering og utdanning i Norge/Europa. Prosjektene er også i flere tilfeller et viktig springbrett for aktørenes deltakelse i andre EU-programmer.

Erasmus + som ledd i arbeidet for sosial inkludering og redusert frafall i skolen.

Gjennom volontørtjenesten i Erasmus+ Aktiv Ungdom legger Hordaland fylkeskommune til rette for at ungdommer får arbeidstrening gjennom frivillig arbeid i Europa. Tiltaket er et ledd i fylkeskommunens arbeid mot frafall og for sosial inkludering. Hordaland fylkeskommune legger sammen med kommuner og oppfølgingstjeneste til rette for oppholdet og har et bredt nettverk av vertsorganisasjoner i Europa.

Ny teknologi for å styrke konkurransekraften for reiselivsbedrifter.

Sør-Trøndelag Fylkeskommune har samarbeidet med 12 partnere i Europa for å øke konkurransekraften til reiselivsbedrifter langs kulturruter i de respektive regionene. Målet var å utvikle teknologi- og tjenestemodeller som gir et bedre reiselivstilbud. Prosjektet, som var organisert

gjennom Interreg IVC e-Create og ledet av den tyske regionen Sachsen-Anhalt, foregikk i prosjektgrupper med mål å identifisere «good practices» innen IKT, stedsbaserte tjenester for smarttelefoner, entreprenørskap og kompetanseheving innen IKT. Et første resultat av samarbeidet er web-applikasjonen CULTOURIST som har som primærfunksjon å guide folk langs aktuelle kulturruter. Norsk deltakelse i prosjektet er muliggjort gjennom Norges Interreg-deltakelse.

Flytende gass bidrar til miljøvennlig skipsfart i Østersjøen - norske bedrifter er sentrale

Gjennom prosjektet "GO LNG" deltar store norske selskaper via nettverket Shipping & Offshore Network i arbeidet med å etablere verdikjeder for ren skipsfart, grønne havner og blå vekst i landene rundt Østersjøen. Det norske nettverket består bl.a. av 24 rederier/operatører, 9 skipsmeglerselskap og 14 industrielle selskap innen olje og gass. Ved hjelp av Interreg skal prosjektet etablere et globalt kompetansesenter for LNG i Østersjøregionen, som bl.a. skal støtte opp om regionens ledende maritime teknologiutvikling og få på plass infrastruktur for LNG i regionen. Det er store norske interesser knyttet til LNG, og det norske selskapet HÖEGH er allerede inne i forbindelse med terminalen v/Klaipeda i Litauen. Prosjektet har en ramme på vel 27, 6 mill norske kroner og inkluderer pilotprosjekter. Utvikling av konsept for flytende bio-gass inngår som en del av prosjektet for å sikre en grønn omstilling.

Restaureringsarbeid gir kompetanse

Med god hjelp fra EØS-midler og norske byggfagselever har en av Baltikums eldste tresynagoger blitt restaurert. Til sammen har 60 bygg- og anleggselever ved Sam Eyde i Arendal hatt arbeidstrening ved den latviske synagogen. Elevene har samarbeidet med elever fra to skoler i Rezekne, lokale håndverkere, og byggefirmaet som har hovedansvaret for restaureringen.

Elevene har fått internasjonal erfaring, kunnskap om restaurering og arbeidstrening som forberedelse til et stadig mer internasjonalt arbeidsmarked. Synagogen skal tas i bruk som bygningsvernsenter, turistkontor og formidlingssenter for jødisk kulturarv og er på nytt blitt et viktig landemerke i nærmiljøet.

Prosjektet inngår i et langsiktig samarbeid som Aust-Agder fylkeskommune har hatt med kommunen Rezekne siden 1996.

Langt liv for fotografier

Prosjektet «Long Life for Photographs» er finansiert av EØS-midler og har som formål å utvikle, øke og dele kunnskap om fotokonservering. Prosjektpartnere er Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane, Opplandsarkivet, Telemark Museum og Archelology of Photography Foundation (Warszawa, Polen).

Som del av prosjektet er Sogn og Fjordane nå i gang med å kartlegge tilstanden til utvalgte acetatfilmsamlinger. Syreinnholdet i materialet blir målt og resultatet av målingene vil fortelle om tilstanden materialet er i, og hvor lenge det vil kunne opprettholdes under bestemte lagringsforhold. Dette blir et viktig verktøy for prioritering framover.

Action! Varig filmsamarbeid gjennom interreg gir innpass i det globale digitale markedet

Det som for ti år siden startet som et forprosjekt har gjennom interreg utviklet seg til en veletablert plattform for film-samarbeid i Midt-Skandinavia. Regionene Nord- og Sør-Trøndelag, Jämtland og Västernorrland samarbeider om internasjonal promotering, store filmproduksjoner, nye nettverk og økt verdiskaping. Regionene og regionens filmaktører har med støtte fra Interreg etablert en felles

filmkommisjon, spisset satsing på kompetanse og nettverksbygging og felles markedsføring av regionens fortrinn som filmlocation. Dette har gitt målbare effekter i regionens arbeids- og næringsliv, og en større vekst i filmbransjen i Trøndelag enn i resten av landet. Mid Nordic Film Export er foreløpig siste skudd på den midtnordiske filmstammen. Prosjektet mottok i 2015 støtte fra Interreg Sverige-Norge, og skal i årene som kommer kartlegge og utforske nye metoder for distribusjon og salg av film i det digitale markedet. Stadig flere filmskapere fra regionen gjør seg bemerket både nasjonalt og internasjonalt med sine filmprosjekter og prosjektet vil bidra til at disse produksjonene når ut i verden. Prosjektene er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Morgendagens velferdsteknologi – gode møteplasser mellom kommuner og bedrifter

I interregprosjektet «Väl-Tel- Mixed Zone för Välfärdsteknologiske TestLabs» møtes teknologibedrifter i Trøndelag og kommuner i Jämtland med en aldrende befolkning. Målet er å utvikle og teste morgendagens velferdsteknologi. VälTel skal etablere tre testlaber; Desentraliserte helserom og mobile helseløsninger, sikkerhet og trygghet i hjemmet, og støtte innen akuttmedisin. Til sammen representerer dette en bred definisjon av velferdsteknologi. Gjennom testlabene skal kommuner, helseforetak og bedrifter sammen gjennomføre innovasjonsprosesser som gir økt verdi for alle parter, og vil bidra til å håndtere behovene til en raskt økende eldre befolkning. Prosjektet har en ramme 24 millioner kroner og i alt skal 15 bedrifter, 18 kommuner og fire forskningsinstitutter på norsk og svensk side av grensen delta. Prosjekteier på norsk side er Helse Nord-Trøndelag. Prosjektet er muliggjort gjennom norsk deltakelse i Interreg.

Europeisk samarbeid som integrert del av elevtilbud, kompetanseheving og skoleeieransvar

Fylkeskommunene er ansvarlig for videregående opplæring og europeisk samarbeid benyttes av alle fylkene i arbeidet for å nå målsettinger innen sektoren. Nord-Trøndelag er en av fylkeskommunene som har arbeidet systematisk med dette siden 2007 og arbeidet er et godt eksempel på hvordan fylkeskommunen som skoleeier har tatt en aktiv rolle og benytter europeisk samarbeid innen opplæringsfeltet. I samarbeid med skolene og gjennom samarbeidsavtaler med europeiske partnere som administreres av Nord-Trøndelag fylkeskommune tilbyr de til alle elever i Nord-Trøndelag en rekke studietilbud i utlandet, VG2 studiespesialisering og VG2 Studiespesialisering med Kunst, Design og Arkitektur, med Musikk, dans og drama, med Medier og kommunikasjon og med Idrettsfag. Innenfor yrkesfagene arbeider fylkeskommunen også i tett samarbeid med opplæringskontor og bedrifter gjennom et regionalt mobilitetsnettverk som resulterer i at det hvert år reiser ut mellom 115-200 lærlinger, elever, yrkesfaglærere, instruktører fra bedrifter og opplæringskontor som har praksis, opplæring eller hospitering hos europeiske bedrifter og skoler. Dette kommer regionalt næringsliv til gode. Nord-Trøndelag fylkeskommune er i dette arbeidet kontraktør, som formidler Erasmus+ stipend for hele regionen, primært for lærlinger og bedrifter. Videre arbeider Nord-Trøndelag fylkeskommune systematisk med internasjonalisering som metode for overordnet kvalitetsutvikling i hele opplærings sektoren, noe som har resultert i flere Erasmus+ prosjekter der fokus blant annet har vært kompetanseheving og faglig utvikling av lærere, kvalitet i opplæringen og entreprenørskap som metode innen opplæringen.

Interreg-sekretariat og Interreg-kontaktpersoner som regionale arenabyggere

Norge har siden 1990-tallet vært med i EUs territorielle samarbeid Interreg. Denne deltakelsen har gitt fylkeskommunene et viktig virkemiddel for region- og samfunnsutvikling. Fylkeskommunene deltar blant annet i programutforming og i beslutnings- og styringskomiteer.

I tillegg er rollen som sekretariat og kontaktpunkt plassert i fylkeskommunene, og for et av programmene i Østlandssamarbeidet. Disse sekretariats- og kontaktpunktene arrangerer informasjonsmøter, er i dialog med søkere og regionale aktører, gir veiledning, kopler partnere og er i dialog med brede regionale nettverk. Disse funksjonene er viktige mobiliserings- og arenabyggere i fylkenes europeiske arbeid. I tillegg benyttes forprosjektmidler for å stimulere videreutvikling av prosjektideer og partnerskap.

Stimuleringsmidler til regionale aktører

Flere fylkeskommuner tilbyr ulike former for stimuleringsmidler til regionale aktører som har en prosjektidé og ønsker å delta i EUs programmer.

Fylkeskommunene og H2020

Overordnet idé for EU-nettverk Viken er å samle aktører rundt Oslofjorden (Telemark, Vestfold, Buskerud, Akershus, Oslo og Østfold fylkeskommuner, Høgskolen i Sørøst Norge, Høgskolen i Oslo og Akershus og Høgskolen i Østfold, regionalt virkemiddelapparat og Osloregionens Europakontor) og skape merverdi for både deltakerne og regionen ved å bli en *mer attraktiv region for talentfulle personer innen akademia, privat og offentlig sektor*.

Arbeidet i EU-nettverk Viken er i stor grad rettet mot innovasjonsprosjekter som er relevante for Horisont 2020. Spesielt stort fokus rettes mot ønsket effekt i samfunnet og tidlig og godt samarbeid med brukere. For privat og offentlig sektor vil det blant annet si å heve bestillerkompetanse, dele erfaringer, samt å adressere barrierer for EU-deltakelse.

Arbeidsform består av partnernemøter, konferanser og seminarer, workshops, internasjonale posisjoneringsaktiviteter, kurs, dialogmøter, koordineringsmøter med virkemiddelapparatet, og interessekartlegging i regionen. I tillegg vektlegges kommunikasjon og formidling til målgruppene for å synliggjøre mulighetsrommet i EUs programmer på en "enkel og god" måte, herunder nettsider og Facebook.

Erfaringer som trekkes frem fra nettverket er at samarbeid gir økt kapasitet og koordinering. Det er ressurskrevende å drive mobiliseringsarbeid alene. I tillegg er det mange gode hjelpere som i stedet for at går i beina på hverandre – opptre enhetlig og med et felles budskap. Videre gir samarbeid økt tilgang til aktuelle søkere – nettverkets kollegaer og nettverk gir store muligheter for informasjonsflyt og potensiale for å rekruttere de mest relevante søkerne. Samarbeidet utløser også regionale fortrinn og prioriteringer – et regionalt tverrsektorielt samarbeid muliggjør at politiske ambisjoner kan utløses konkret gjennom å drive frem internasjonale prosjekter innen det prioriterte samfunnsområdet.

I Hordaland har det siden høsten 2015 har det vært et samarbeid mellom Universitetet i Bergen, Norges forskingsråd, Innovasjon Norge og Hordaland fylkeskommune med formål å styrke det regionale arbeidet med mobilisering til Horisont 2020. I samarbeidet er det identifisert et sett med for Hordaland viktige samfunnsutfordringer som vi tror kan løses best gjennom et europeisk samarbeid som involverer bedrifter, akademia og offentlig forvaltning.

Det er en nasjonal forventning til det regionale virkemiddelapparatet og kunnskapsaktørene at vi samlet bidrar til å hente ut mer midler fra Horisont 2020. Prosjektet skal bidra til dette.

Prosjektet er et innledende arbeid for å identifisere interessenter og samarbeidspartnere innen akademia, bedrifter og offentlig forvaltning med sikte på å bygge eller styrke eksisterende

søkerkonsortium inn mot prioriterte tema i Hordaland og konkrete utlysninger i Horisont 2020/EU sine rammeprogram.

I Troms har H2020-nettverket *Arktisk Horisont* for 2016/2017 valgt å ta utgangspunkt i to av fire tematiske kompetansemiljøer i fylkeskommunens FoUol-strategi: bionæringer og rom/jord. Disse to miljøene er nasjonalt ledende og har betydelig potensiale innen H2020. De representerer modenhet, tyngde og en balanse mellom offentlige, private og virkemiddelaktører. Miljøene har erfaring fra EU samarbeid og har en kritisk masse med kjernekompetanse som kan styrkes, men også deles med andre aktører som ikke er like modne. Miljøene er stabile, med gode langsiktige muligheter til å søke EU-finansiering. Man vil gjøre en årlig vurdering av hvor vellykket arbeidet med de tematiske miljøene har vært, og ønsker å inkludere andre tematiske miljøer etter hvert for å stimulere nye aktører for deltagelse i H2020. Aktørene i nettverket er UIT, Norut, Nofima, Innovasjon Norge, Troms fylkeskommune, Havforskningsinstituttet, Kystverket og Biotech North.

H2020-nettverkene er også omtalt flere steder i rapporten, blant annet i 2.1

Regionale fora og nettverk

Flere fylker er pådrivere eller koordinatorene for regionale internasjonale nettverk. Nettverkene er i flere fylker godt etablerte og skiller seg fra de nyetablerte H2020 regionale nettverkene ved at de har et bredere fokus og arbeider mot flere EU-programmer. Et godt eksempel på et fungerende nettverk er internasjonalt forum Trøndelag (IF). I forumet møtes Nord-Trøndelag fylkeskommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Konsulorpset i Trondheim, Trondheim kommune, Nord Universitet, Trøndelags Europakontor, Enterprise Europe Network, Innovasjon Norge, NTNU, NHO Trøndelag og Næringsforeningen i Trondheimsregionen for å gi innspill til strategier og aktiviteter, samordning, identifisere felles prioriteringer og aktiviteter, samarbeid om internasjonal profilering av regionene, etablere arbeidsgrupper for planlegging og gjennomføring av konkrete aktiviteter, lære av hverandre («best practice»), utveksle nyttig erfaring og informasjon etc. En tydelig effekt av nettverket er bedre samordning, bedre og mer kompetente rådgivere til søkermiljø i regionen, bedre henviserkompetanse og muligheter til å bli bedre gjennom å lære av hverandre.

I Agder Internasjonalt fagråd ble etablert i 2012 for å følge opp og implementere Agders internasjonale strategi. I fagrådet sitter representanter fra Universitetet i Agder, KS-Agder, Arendal kommune, Kristiansand kommune, Knutepunkt Sørlandet, Forskningsrådet, koordinatoren for regionale forskningsfond, Nordisk informasjonskontor Sør-Norge, Sørlandets Europakontor, Innovasjon Norge og fylkeskommunene (sekretariat). Fagrådet møtes et par ganger i året.

Fagrådet skal være et rådgivende organ som gir innspill til prioriteringer av internasjonale satsinger i regionen. Rådet overvåker og bidrar til å formidle muligheter i aktuelle EU-programmer, prosjekter og samarbeidsnettverk som kan være aktuelle for aktører på Agder å delta i. Fagrådet har også organisert informasjons- og veiledningsmøter i tilknytning til ulike EU-programmer.

I tillegg til regionale fora og nettverk er det i flere fylkeskommuner etablert interne samordningsgrupper internt i den enkelte fylkeskommune. Et eksempel er Troms fylkeskommune der målet med samordningsgruppen FoUI er å koordinere fylkeskommunens satsning innenfor FoUI, Samordningsgruppa skal vurdere prosjekter innen EU-programmene opp mot fylkeskommunens satsninger samt andre prosjekter innen andre ordninger som forvaltes av fylkeskommunen som f.eks

RFF, VRI og Regionale utviklingsmidler. Det er også opprettet en samordningsgruppe på administrativt nivå mellom Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner som vurderer de ulike prosjektene til EU-programmer ut fra et landsdelsperspektiv og satsningsområder.

Samarbeidsavtaler som mobiliseringsramme

De fleste fylkeskommunene har ulike former for strategiske partnerskap enten gjennom prosjektsamarbeid eller gjennom avtale med andre europeiske partnere. Et godt eksempel på hvordan en slik avtale danner utgangspunkt for bredt samarbeid innenfor en rekke sektorer er Finnmark fylkeskommunes avtale med samarbeid med Murmansk og Arkhangelsk fylker i Nordvest-Russland. Det formaliserte samarbeidet strekker seg over 30 år tilbake i tid og fører til at aktører mobiliseres, blir kjent og møtes for erfaringsutveksling. Dette fungerer ofte som grunnlag for internasjonale samarbeidsprosjekter (ENI Kolarctic, Barents-prosjekter og andre) og har resultert i bl. a en helhetlig samferdselsplan for hele Barentsregionen (Joint Barents Transport Plan).

Åpner organisasjonen for EU-prosjekter

Fylkeskommunene arbeider europeisk på alle sektorområder, og for å stimulere til økt bruk av EU-programmer i fylkeskommunens oppgaveløsning og utviklerrolle har flere fylkeskommuner igangsatt kompetanseprogrammer. I Østfold har det vært gjennomført et 2-årig kompetanseprogram for kultur- og næringsseksjonen og fylkets kulturvirksomheter. Fokus har vært på programmene Kreativt Europa og Erasmus+. Som del av programmet har det blitt gjennomført seminarer i Østfold, studietur til Brussel og hospitering i Brussel for tre ansatte. Programmet er gjennomført i nært samarbeid med Osloregionens europakontor (der Østfold fylkeskommune er en av eierne). Deltakelse i flere EU-prosjekter i løpet av perioden og i etterkant av gjennomføring av kompetansehevingsprogrammet, både innen Kreativt Europa, Erasmus+ og EØS-midlene er konkrete resultater på at systematisk mobiliseringsarbeid fungerer.

Et kompetanseprogram er også gjennomført i Vestfold og evalueringen av programmet viser blant annet flere og bedre EU-prosjekter med deltakere fra fylkeskommune og samarbeidspartnere, og økt ekstern finansiering av regionale utviklingsaktiviteter. Programmet har styrket tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid om regionale utfordringer gjennom internasjonal aktivitet, og bedret kultur for samarbeid og teamfølelse blant faglig ansatte med hensyn til prosjektsamarbeid og internasjonale aktiviteter. Det er og en tydelig økt trygghet til å engasjere, informere, tilrettelegge og veilede samarbeidspartnere i regionen om internasjonalt samarbeid

I neste runde av programmet i Vestfold vil det vurderes om noen av fylkeskommunes samarbeidspartnere også skal inviteres til å bli med i "EU-skolen".

Den store pengedagen

Den store pengedagen er et arrangement som har foregått i flere fylker. Felles for arrangementene er at de er en møteplass mellom aktører som søker kunnskap om og finansiering av ideer og prosjekter. Agder er en region hvor arrangementet har vært gjennomført, og er her et samarbeid mellom NHO Agder, Forskningsrådet, Innovasjon Norge, Regionale Forskningsfond Agder og Sørlandets Europakontor. Målet er å senke terskelen for bedrifter som ønsker dialog med ulike deler av virkemiddelapparatet. I løpet av arrangementet blir det gjennomført speeddates der bedrifter møter ulike aktører for å vurdere hvilke muligheter som finnes for å bruke virkemiddelapparatet til å realisere nye prosjekter. I tillegg til disse direkte møtene, har "Den store pengedagen" også etablert seg som en attraktiv, uformell møteplass der ulike aktører i både privat og offentlig virksomhet får

anledning til å utveksle erfaringer og synspunkter, i tillegg til at det blir knyttet mange nye og spennende kontakter.

Østfold bidro til endring i EUs støtteregeverk for regionale flyplasser

Da EU-kommisjonen foreslo en revisjon av eksisterende regelverk som ville medføre at støtte til flyplasser med flere enn 200 000 passasjerer pr år fjernes ble det gjennom den europeiske medlemsorganisasjonen Assembly of European Regions opprettet en arbeidsgruppe som arbeidet målrettet mot å hindre vedtak av endringene. Østfold fylkeskommune ledet arbeidsgruppen. Gruppen kontaktet ulike alliansepartnere og kunnskap om transportområdet med spesiell vektlegging på regionale flyplasser ble innhentet. Det ble arrangert studiebesøk i regioner som har ønsker om å etablere/videreutvikle regionale flyplasser og på oppdrag fra arbeidsgruppen ble rapporten/analysen "The role of regional airports in a future transportation system" utarbeidet. Basert på arbeidet i arbeidsgruppen vedtok AER et posisjonsnotat for rammebetingelser for regionale flyplasser. AERs standpunkter ble gjort kjent i EU systemet og blant alliansepartnerne. AER fikk etter arbeidet med studien flere henvendelser fra flyselskaper, byer, regioner, organisasjoner o.a. om samarbeid på flyplassområdet. EU-Kommisjonen deltok på flere av arbeidsgruppens møter og presenterte utkast til nytt regelverk underveis i sitt arbeid. Slik ble et godt kunnskapsgrunnlag gjort kjent for EU-kommisjonen og regelverket ble endelig vedtatt til det bedre for de regionale flyplassene.

Nordisk regionalt samarbeid i nord gir økt synlighet

Fylkeskommunene i Troms, Finnmark og Nordland samarbeider med regionale myndigheter i Nord-Sverige og Nord-Finland gjennom organisasjonen Northern Sparsely Populated Areas (NSPA) for økt synlighet for regionen i Brussel. Som ledd i dette tok NSPA tok i 2014 initiativ til å sette i gang en OECD-studie av potensialet i regionen som helhet. Målet er synlighet for regionens muligheter og utfordringer, og skal fungere som faktagrunnlag for organisasjonen og medlemmenes arbeid overfor EU inn mot ny periode for regelverk og programmer fra 2020. Studien har ført til enda tettere samhandling med Nord-Sverige og Nord-Finland på arbeid opp mot EU-nivå, og en enda sterkere og mer respektert stemme for NSPA og våre interesser samt økt interesse for felles satsinger gjennom ekstern fokus og nye møteplasser. Nettverket NSPA har eksistert siden 2004, og driftes i det daglige gjennom regionenes kontorer i Brussel.

Gøteborg-Oslo samarbeidet sikrer grenseoverskridende transportløsninger

Gøteborg – Oslosamarbeidet ble først etablert som et samarbeid mellom Oslo og Gøteborg i 1995. I 2003 ble samarbeidet utvidet til også å omfatte fylkene/regionene mellom de to byene; Akershus og Østfold fylkeskommuner og Västra Götalandsregionen. Fokus i arbeidet er på bærekraftig transport og aktiv næringsutvikling. Innenfor transport er det i dag fokus på jernbanen i korridoren mens i tiden før 2005 var fokuset E6 fra Oslo til Gøteborg. Ny 4-felts E6 og ny Svinesundsbro ble ferdigstilt tidligere enn opprinnelig planlagt som følge av Gøteborg – Oslo samarbeidets påvirkningsarbeid overfor norske og svenske myndigheter. Åpningen av den nye Svinesundsbroen ble foretatt av de norske og svenske kongene i 2005 under feiringen av 100 års jubileet for unionsoppløsningen.

Å lykkes i H2020

Stavangers suksessformel for smarte byer.

Stavanger er blitt ett av tre fyrtårn i EUs storsatsing for å utvikle smarte byer i Europa, der mobilitet, energi og IKT ses i sammenheng. Dette Horisont 2020-prosjektet er verdt opp mot 200 millioner kroner over en periode på fem år. Eindhoven og Manchester er de to andre fyrtårnene. Prosjektet berører en rekke ulike aktørgrupper i offentlig sektor, academia og næringsliv. Forskningsrådets prosjektetableringsstøtte var avgjørende for at Stavanger kunne gjennomføre søknadsprosessen.

Halden og framtidens europeiske kraftmarked.

Halden er sentrum for utvikling av kraftbørser og smarte energimarkeder. Forslaget om et prosjekt for å utvikle framtidens europeiske kraftmarked var så overbevisende at klyngen av smartenergibedrifter får over 35 millioner kroner i støtte fra EU. Prosjektets suksess skyldtes godt samarbeid mellom tre aktører fra klyngen NCE Smart Energy Markets i Østfold, en fra Malta, og en fra Tyskland. I tillegg deltar universiteter i Barcelona og St.Gallen.

Bergen kan revolusjonere diagnostikk av hormonsykdommer.

Universitetet i Bergen skal være koordinator for et stort Horisont 2020 prosjekt som kan revolusjonere diagnostikk av hormonsykdommer. Med en liten gruppe partnere og en spisset problemstilling fikk de tilslag i konkurranse med 466 søkere. Universitetet etablerte samarbeid med medisinske partnere i Storbritannia, Sverige og Hellas, samt teknologipartnere i Sverige og Storbritannia. Bruk av PES-midler og flere typer kompetente rådgivere var viktige elementer for å sikre suksessen. Prosjektet får 55 millioner kroner over fire år.

Aktører i Akershus spiller viktig rolle i Europas hydrogenutvikling.

Norske tankstasjoner for hydrogen går inn i et europeisk milliardprosjekt for storskala markedstesting av hydrogen i transportsektoren. Aktiv deltakelse i EUs industrinettverk var inngangsbilletten. Prosjektet Hydrogen Mobility Europe (H2ME) sikter mot å utvikle et kommersielt marked for hydrogen i transportsektoren. Det norske selskapet Hyop, som overtok Statoils hydrogenstasjoner, har i flere år deltatt i internasjonale nettverk av aktører som vil fremme hydrogentransport. Sammen med sentrale aktører under ledelse av koordinatoren Element Energy i England har de søkt støtte i EU. Deltakelsen i EU-prosjektet sikrer at Norge i første fase får finansiert en ny hydrogenstasjon (av til sammen ni stasjoner fordelt på de deltakende landene) på Høvik utenfor Oslo der også Akershus fylkeskommune deltar i finansieringen. I fase to av prosjektet skal partnerne bygge ytterligere 20 tankstasjoner, derav to i Norge. Det samlede budsjettet for de to fasene er 1,5 milliarder kroner, med 900 millioner kroner fra industrien og 600 millioner kroner fra EU. Hyops andel er 30 millioner kroner. I et oppfølgingsprosjekt (EU-prosjektet NewBusFuel) deltar Hyop sammen med Akershus fylkeskommune og Kunnskapsbyen Lillestrøm.

Jobbusikkerhet blant unge voksne i Europa.

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) skal lede et stort prosjekt om jobbusikkerhet blant unge voksne i Europa. Deres prosjekt ble vurdert som det beste i konkurranse med 36 andre søknader. Gjennom mange år har NOVA bygget opp et nettverk med gode partnere. Det gjorde et enklere å være i forkant av utlysningene i Horisont 2020. NOVA (som er en del av Høgskolen i Oslo og Akershus) har EU-prosjekter som en del av sin strategi. NOVA kjører prosjektet med partnere fra Bulgaria, Hellas, Polen, Spania, Storbritannia, Sveits, Tsjekkia, Tyskland og Belgia.

PES-midler og langvarig samarbeid med NRFs kontaktpersoner (NCP-er) har vært viktige i prosessen. Prosjektet får over 25 millioner kroner fordelt på tre år.

Klimaendringene setter vann- og avløpssystemene i Europa på prøve.

NTNU og Bergen kommune skal sammen finne løsninger som kan møte de utfordringene Europas vann- og avløpssystemer får som følge av klimaendringene. Institutt for vann- og miljøteknikk ved NTNU deltar i et nettverk på seks forskningsmiljøer (Aqua Research Collaboration). Dette nettverket bruker NFR og NCP-ene for å få vite hva som foregår i EU-kommisjonen, slik at de kan forberede seg i god tid på de programutlysningene som kommer i Horisont 2020. Dette fungerer godt, ettersom nettverket har fått tilslag på så godt som alle prosjektene de har søkt på.

Hva gjør vi med alle solcellene som må skiftes ut?

SINTEF har sammen med det franske forskningsinstituttet CEA, og i samarbeid med Kristiansand-bedriften Resitec som industripartner, tatt initiativ til et stort europeisk prosjekt som skal finne løsningen på problemet med disponering av alle de gamle solcellene som etter hvert må byttes ut. Med en levetid på 20 – 25 år på solcellene, vil Europa flomme over av solceller om noen år. Sammen med 14 andre europeiske forskningsinstitusjoner og industribedrifter skal de utvikle en ny resirkuleringsøkonomi for solcellepaneler. Resitec eies av Agder Energi Venture. PES-midlene har vært veldig god støtte for å forberede dette prosjektet som nå har fått nærmere 80 millioner kroner i støtte.

Å forberede seg på det uforutsette.

Kristiansand kommune og UiA har nøkkelroller i et stort EU-prosjekt som skal gjøre byene i stand til å takle katastrofer. Sørlandsbyen lyktes å bli en av tre pilotbyer i prosjektet fordi de både har utviklet en vitenskapelig metode på feltet og kan vise at den fungerer i praksis. De to andre byene er Glasgow og San Sebastian. I Horisont 2020-prosjektet Smart Mature Resilience skal fire forskningsmiljøer og syv byadministrasjoner finne ut og teste hvordan byene kan bli mer motstandsdyktige overfor ulike typer naturkatastrofer, ulykker og terrorhandlinger.

Vurdering av risiko med kjemikalier i mat.

Folkehelseinstituttet (FHI) skal sammen med et konsortium ledet av det nederlandske folkehelseinstituttet RIVM utvikle nye metoder for å vurdere risikoen når mennesker utsettes for blandinger av kjemikalier i mat. FHI ønsket i utgangspunktet å lede et eget konsortium, men fant ut at de partnerne de ønsket seg allerede var opptatt i andre konsortier. Da brukte FHI mye energi på å arbeide seg inn i et konsortium som hadde de kvalitetene instituttet ønsket seg i arbeidet. Prosjektet EuroMix skal utvikle pålitelige metoder for å vurdere helserisikoen når mennesker utsettes for en blanding av kjemikalier. FHI skal lede en av de åtte arbeidspakkene i prosjektet.

Helseklynge og energiklynge møtes i stort EU-prosjekt.

Norske klynger skal gi fart til små og mellomstore bedrifter innenfor biopharma og IT. I felles prosjekter skal de utvikle bedre persontilpasset kreftbehandling. Det er første gang to norske klynger deltar i samme Horisont 2020-prosjekt. EU bruker klyngene til å nå ut til de mange innovative små og mellomstore bedriftene i Europa. I prosjektet PERMIDES skal klynger i tre land få SMB-er som utvikler IT-løsninger til å arbeide sammen med SMB-er som utvikler kreftmedisin. Fra Norge deltar Oslo Cancer Cluster og NCE Smart Energy Markets. Kunnskap om behandling av store datamengder – Big Data Analytics – skal brukes til å skreddersy kreftbehandling til den enkelte pasient.

Biologisk rensing av avløpsvann.

Biowater Technology har siden etableringen i 2007 spesialisert seg på teknologi for biologisk rensing av avløpsvann. Teknologien er utviklet med støtte fra Innovasjon Norge og NFR. Et tilfeldig møte på et Horisont 2020-arrangement i Brussel førte Biowater Technology sammen med en av de største operatørene for vann og avløp i Spania – Facsa. Spanjolene ble interessert i Biowaters teknologi og nå har de samarbeidet om et Horisont 2020-prosjekt som de har lyktes godt med. Prosjektet skal komme fram til en ny type membranreaktor som skal senke kostnadene ved vannrensing vesentlig.

Big Data-prosjekter.

SINTEF IKT har arbeidet aktivt for å komme inn i de rette EU-nettverkene og trekke med seg norske bedrifter. Med posisjoneringsmidler fra NFR har strategien lyktes og prosjektene strømmet inn. Norske aktører har så langt sikret seg over 55 millioner kroner i støtte fra Horisont 2020 til Big Data-prosjekter, fordelt på fire prosjekter. Det som ga uttelling var at partnerne presenterte veldig konkrete forretningsmuligheter og tjenester som raskt kan kommersialiseres. SINTEF IKT har lenge deltatt i EUs teknologiplattform for nettbaserte systemer og programvare (Nessi). Teknologiplattformen var en av driverne bak å etablere et såkalt Offentlig-Privat-Partnerskap (OPP) for Big Data Value. OPP er en modell EU bruker for å trekke næringslivet inn i offentlige innovasjonsprosjekter. Posisjoneringsmidler fra NFR var viktige i prosessen. De fire prosjektene dreier seg om helt ulike Big Data-anvendelser.

Materialer og metoder for å ta vare på steinen i monumentalbygg.

Statsbygg er med i et stort forskningsprosjekt i EU som skal utvikle materialer og metoder for å ta vare på steinen i monumentalbygg. Operaen i Oslo skiller seg ut ved å være det eneste moderne bygget i prosjektet. Operaen i Oslo er verdenskjent og et italiensk forskningsinstitutt (INTSM) tok kontakt for å danne et konsortium til Horisont 2020-prosjektet Nano-Cathedral. Dette ga Statsbygg muligheten til lære mer om bevaring av Carrara-marmoren, så de sluttet seg til konsortiet. Målet for prosjektet er å utvikle metoder for restaurering og bevaring av representative bygg med ulike steintyper og klima, ved hjelp av nanoteknologi. De øvrige partnerne i prosjektet er fra Tyskland, Østerrike, Spania og Belgia. Prosjektet har fått over 50 millioner kroner over tre år fra EU.

4. Kjennetegn ved vellykkete europeiske prosjekter.

Mange fylkeskommuner har lang erfaring med europeiske prosjekter, slik det er påpekt i kapittel 2.1. De aktørene som lykkes godt med sine europeiske satsinger har flere kjennetegn til felles. Ved å gå inn i de enkelte eksemplene i ovenstående kapittel vil man kunne se hvordan ulike varianter av disse kjennetegnene har ført til suksess. Nedenfor lister vi opp flere felles kjennetegn som preger det arbeidet som har vært vellykket. Disse kjennetegnene peker naturlig i retning av elementer som vil være viktige for de nye regionenes roller som samfunnsutviklere. Kjennetegnene er som følger:

4.1 Fylkets europeiske satsinger er solid forankret i ledelsens prioriteringer.

De prosjektene man velger å satse på, er solid forankret hos politisk og administrativ ledelse i organisasjonen. Uten slik forankring vil det være vanskelig for de ansatte å bruke tid på det, særlig hvis de føler at det blir sett på som noe negativt – selv om de selv mener det er viktig. Det beste er at ledelsen hos de berørte aktørene selv er med på å prioritere innsatsen i forkant, samt følge den opp

underveis, og ikke bare godta den i etterkant. Fylkeskommunene har utviklet internasjonale strategier som viser hvordan de ulike fylkene har valgt å forankre dette arbeidet i sine organisasjoner.

4.2 Det europeiske arbeidet er målrettet og konkret, og inngår som en integrert del av fylkets oppgaveløsning.

Fylket har strategier for de fleste av de sektorene de har ansvar for. Internasjonale prosjekter må inngå som en naturlig del av løsningen av de oppgavene fylket prioriterer. Jo mer konkret prosjektet er formulert, jo bedre sjanser vil det ha for å lykkes. Flere fylker har dannet gode nettverk for integrering av internasjonale prosjekter i fylkenes løpende strategier og langsiktige innovasjonspolitikker. Oslo utgjør kanskje det mest omfattende eksemplet, der et nettverk med alle fylkets etater jevnlig møtes for å diskutere prosjektutvikling (ses også punkt 4.9 nedenfor).

4.3 Det europeiske arbeidet inngår i en langsiktig strategi.

Det å oppnå støtte fra EUs programmer krever at man har sterk kompetanse og godt samarbeid med gode partnere i inn- og utland. Begge deler tar tid å bygge opp. Derfor må slike prosjekter inngå i et langsiktig perspektiv for oppgaveløsning. De fylkene som har etablert langvarige partnerskap, enten gjennom deltakelse i europeiske fora eller gjennom gjentatte prosjektfellesskap, har oftest suksess med sine prosjektframstøt. Rollen som samfunnsutvikler vil også være en sentral del av det som settes i fokus her.

4.4 Deltakelse i europeiske paraplyorganisasjoner gir innflytelse og utgangspunkt for gode nettverk.

Fylkeskommunene er medlemmer av flere sentrale europeiske paraplyorganisasjoner, jf kapittel 2. Regelmessig tilstedeværelse i disse organenes møter bygger opp kontakter og autoritet. Dette gir godt innblikk i viktige trekk ved utviklingen innad i EU og hva som kommer av interessante muligheter for fylkeskommunene. Det gir også et godt utgangspunkt for å etablere gode nettverk med gjensidig tillit og med spisskompetanse på de enkelte fagområder når behovet dukker opp.

Regelmessig deltagelse i disse organisasjonene bidrar også til at man kan påvirke arbeidet i organisasjonen og å være med og definere målsettinger og sette dagsorden. De fleste europeiske organisasjonene har tematiske arbeidsgrupper hvor man jobber med prosjektutvikling og påvirkning av EU og medlemmenes nasjonale myndigheter

4.5 Fylket har et nettverk av personer som møtes jevnlig for å drøfte aktuelle initiativ og prosjektideer.

Flere norske fylker arbeider aktivt i egne nettverk for å drive fram gode europeiske prosjekter. Alle fylkeskommunene har nedfelt at europeiske prosjekter inngår som en viktig del av fylkets løpende oppgaveløsning. De har bygget opp interne EU-nettverk (i tilknytning til Interreg, Horisont 2020 og andre programmer) som møtes jevnlig for å identifisere aktuelle prosjekter og de har etablert partnerskap med mange byer og regioner i Europa. Det er variasjon i omfang og bredde på disse nettverkene rundt i landet, men mange fylkeskommuner har langsiktig, løpende aktivitet som gir gode resultater. Forskningsrådet har også finansiert etablering av egne EU-nettverk som vi nå finner i alle norske regioner (se kapittel 2.1).

4.6 Fylket har makt og autoritet til å være katalysator, og kan skape arenaer som bringer sammen de aktuelle aktørene i regionen.

Fylkeskommunene kan spille en viktig rolle som katalysator for europeiske prosjekter, blant annet gjennom å bringe berørte parter sammen og teste ut potensialet for samarbeid. NFR, IN og SIVA vil være viktige medspillere i et slikt arbeid.

4.7 Det må, når et prosjekt skal startes opp, brukes god tid på å finne fram til og etablere kontakt med kompetente norske og europeiske partnere som har de samme interessene.

Når vi har identifisert et problem vi vil løse eller en mulighet vi vil gripe, må vi være forberedt på å bruke mye tid på å finne fram til mulige partnere i Norge og i Europa som dels har de samme problemene de skal løse og dels har den nødvendige kompetansen til å gå inn i akkurat de spørsmålene vi er opptatt av. Det bør være partnere som har spisskompetanse i fremste rekke på de aktuelle områdene. Både NFR og IN vil, sammen med regionkontorene i Brussel, kunne hjelpe til med dette.

4.8 Finne egnet prosjekt i de enkelte programmenes databaser for prosjektidéer.

Når man har en utfordring som et internasjonalt prosjekt vil være best egnet til å løse, kan man, i stedet for å utvikle et prosjekt selv fra bunnen av, gå gjennom databasene for prosjekt-idéer som finnes for de ulike programmene for å finne ut om det er andre aktører som jobber med å utvikle et tilsvarende prosjekt. Norske fylkeskommuner har god erfaring med denne metoden.

4.9 Støtte i forberedende faser av et prosjekt.

Prosjektet kan, når det gjelder Horisont 2020, bruke Forskningsrådets posisjoneringsstøtte, samt kontakten med Forskningsrådets NCP-er for å finansiere møter med kommende partnere og arbeide seg fram til et prosjektinnhold som treffer egne behov og EUs utlysninger. Det krever tid, tålmodighet og penger for å finne fram til og etablere tillit og enighet blant aktuelle partnere for et prosjekt. Det vil for mange være vanskelig å finne ressurser til å dekke utgifter til reiser og møter for å etablere de riktige kontaktene og nettverkene før et prosjekt faktisk har fått støtte. I denne fasen vil finansiell bistand gjennom posisjoneringsstøtten fra Forskningsrådet kunne avhjelpe problemet.

Interreg-programmene gir også mulighet for støtte til forprosjektarbeid, å utvikle en søknad og finne egnete partnere.

Flere fylkeskommuner har også avsatt egne midler til slikt forprosjektarbeid og til andre typer internasjonalt engasjement.

4.10 Etablere interne kompetansehevingsprogrammer i fylkeskommunene.

Flere fylkeskommuner har hatt suksess med systematiske programmer for kompetanseheving om EU-programmene i egne organisasjoner. Dette gir over tid gode resultater i form av bedre gjennomslag for prosjektsøknadene i EU.

4.11 Prosjektet kan bruke NCP-ene og regionens europakontor for å sondere innholdet i kommende utlysninger fra EU, i god tid før utlysningene kommer.

De aktørene som ser ut til å lykkes oftest, er de som sørger for å innhente forhåndskunnskap om hva slags problemstillinger som vil bli prioritert i EUs kommende utlysninger om finansiell støtte. De vil sammen med sine partnerskap kunne forberede seg i detalj i god tid før utlysningene kommer, og derigjennom treffe best på EUs prioriterte temaer. Regionenes europakontorer og Forskningsrådets NCP-er vil ofte ha gode forutsetninger for å sondere situasjonen når arbeidet er i de forberedende stadiene i EU.

4.12 Regionale kontaktpunkter for Interreg B og C programmer, regional kunnskap og nettverk, kompetanse om rolleutøvelsen.

Som eksempel på hva som ligger i dette kan vi nevne at Hordaland fylkeskommune fikk vervet som nasjonalt kontaktpunkt for Nordsjøprogrammet etter innstilling fra Vestlandsrådet. Nasjonalt kontaktpunkt har ansvar for oppgavene knyttet til nasjonal representasjon for programmet, herunder informasjons- og rådgivningstjenester overfor potensielle prosjektsøkere i Norge, deltakelse i styringskomitéen der prosjektsøknadene blir behandlet, deltakelse i nasjonal referansegruppe (under ledelse av KMD).

4.13 Vi må sikre oss at samarbeidspartnerne har kapasitet og vilje til å gjøre det som trengs.

Veien til fortapelse er brolagt med gode intensjoner. Vi må sikre oss at våre partnere har kapasitet og vilje til å gjøre sin del av prosjektjobben, og at de har ressurser til å følge opp prosjektet i etterkant.

4.14 Forskningsrådets prosjektetableringsstøtte (PES) kan brukes til å finansiere bistand til utforming av søknaden.

Forskningsrådet gir faglig og finansiell bistand til utforming av søknader til Horisont 2020 og andre av EUs programmer. Det er en god idé å undersøke på forhånd hva slags bistand som kan gis før arbeidet med søknaden starter. Ofte kan det være aktuelt med innleid hjelp fra folk som kan søknadsprosessen godt.

4.15 Prosjektet løser et problem eller åpner en mulighet som er relevant for mange aktører i Europa.

Når prosjektet formuleres er det viktig å synliggjøre hvordan det er relevant for andre virksomheter i Europa. Det vil være en klar fordel at prosjektet har relevans for mange i Europa.

4.16 Fylket har makt og autoritet til å være katalysator, og kan skape arenaer som bringer sammen de aktuelle aktørene i regionen.

Fylkeskommunene kan spille en viktig rolle som katalysator for europeiske prosjekter, blant annet gjennom å bringe berørte parter sammen og teste ut potensialet for samarbeid. NFR, IN og SIVA vil være viktige medspillere i et slikt arbeid.

4.17 Bevissthet knyttet til realisering av «spin-offs».

Når et prosjekt eller et program gjennomføres vil det ofte dukke opp gode ideer underveis i arbeidet. Det å ha en metode for å ta vare på disse ideene underveis og vurdere mulig oppfølging av dem i etterkant av det pågående arbeidet er veldig fruktbart. Om en region ikke har kapasitet til å følge opp ideen, vil det være interessant om regionen kan spille ideen over til andre aktuelle regioner.

4.18 Stabile programstrukturer gir styrke for det langsiktige samarbeidet.

Stabile programstrukturer skaper grobunn for solide nettverk og langsiktige satsinger. Eksempler er Interreg A-programmene, ENI Kolartic og Barentssamarbeidet.

5. De viktigste statlige virkemidlene til hjelp for fylkenes europeiske arbeid.

Vi har i kapittel 2.1 gitt en omtale av hvordan europeiske programmer brukes av fylkene i dag, der Interreg, Horisont 2020, og Erasmus+ er de mest sentrale. For et stort antall fylkeskommuner og kommuner er Interreg det aller viktigste internasjonale samarbeidsprogrammet. Interreg dekker mange felt og er sektorovergripende. Mange klynger bruker dette programmet, og det samme gjelder FOU-miljøer.

Fylkenes fagetater deltar og så i andre EU-programmer og bredden i bruken av europeiske virkemidler for å fremme fylkenes tjenesteyting er stor. En nærmere omtale av bredden i de virkemidlene som vil være tilgjengelige for våre nye regioner på deres ulike fagområder kan finnes på www.europa.eu eller ved henvendelse til den norske EU-delegasjonen i Brussel eller de respektive regionkontorene. Et annet sett av virkemidler som også er viktig her, er fylkenes egne utviklingsmidler og midler til programdeltakelse som bevilges over statsbudsjettet, samt det prosjektarbeid som fylkenes egne fagsektorer initierer gjennom sine sektorplaner.

Regionenes roller som tjenesteytere og samfunnsutviklere er godt tjent med å integrere europeisk samarbeid som et virkemiddel. For å få best mulig uttelling av det europeiske samarbeidet vil regionene ha mye å vinne på å systematisere sitt samarbeid med sentrale statlige virkemiddelaktører. De har det til felles at de er sterke på forskning, utvikling og innovasjon. Det er mange offentlige innganger til regionalt forsknings- og innovasjonsarbeid, og Forskningsrådet er involvert i de fleste – enten i egen regi eller i samarbeid med IN, SIVA og fylkeskommunene selv (som kan bidra med utviklingsmidler og administrativ kapasitet). I denne sammenheng er også virkemidler for regional FoU og Innovasjon (VRI) og RFF-ene viktige elementer. Fra 2017 kommer Regional satsing for forskningsbasert innovasjon (REGIONSATSING), der både mobiliseringsprosjektene (pilar 1) og kapasitetsløft (pilar 2) kan mobilisere til Horisont 2020. Regjeringen gir også støtte til næringsutvikling og innovasjon gjennom egne bevilgninger til fylkene. SIU er en sentral samarbeidspartner for regionene når det gjelder å gi internasjonal erfaring for ungdom under utdanning og lærere i skolen. I tillegg til disse nasjonale virkemidlene kommer de omfattende ressursene vi kan hente i EU-systemet gjennom EØS-avtalen, der Horisont 2020 og Interreg er de største programmene, men ikke de eneste. EØS-midlene er også viktige å nevne her.

Forskningsrådets regionale policy bruker begrepet **regionale innovasjonssystemer** som utgangspunkt for å analysere regionale økonomier og deres innovasjonspotensiale, og dermed NFRs potensialer for å medvirke. **Elementene i et regionalt innovasjonssystem** omfatter **den delen som primært utnytter kunnskap** (blant annet bedrifter og offentlige etater), **den delen som primært utvikler kunnskap** (universiteter, høyskoler og institutter) og **den delen som skal stimulere utvikling og bruk av kunnskapen** (virkemiddelapparatet som helhet). Det å skape **godt samspill mellom disse er et hovedpoeng**.

Klyngeprogrammene GCE, NCE og Arena er som nevnt i kapittel 2.2 sentrale programmer der Forskningsrådet, SIVA og IN samarbeider. Disse klyngene er viktige kraftsentra og satsingsplanker for regionenes forsknings- og innovasjonsmiljø. De er således nøkkelementer i flere regionale innovasjonssystemer, sammen med fylkenes regionale forsknings- og utviklingsstrategier.

RFF-ene inngår i denne helheten og de må definere sin rolle slik at de utgjør en fruktbar del av den. RFF-ene har vist at de har klart dette godt. En viktig nøkkel til denne suksessen er det forhold at fylkenes aktører er ansvarliggjort gjennom den myndigheten de er gitt til selv å bestemme innretningen på den støtte de gir. Et av deres fortrinn er at de kan nå ut til små virksomheter som ønsker å gå aktivt inn i innovasjonsprosesser sammen med andre. De er ikke blitt overstyrt av staten. Vi er nå i en fase hvor RFF-enes bevissthet om norsk deltakelse i EUs program Horisont 2020 er styrket vesentlig. Kunnskapsdepartementet har i sin forskningsstrategi presisert at dersom norsk forskning og innovasjon skal holde høyt internasjonalt nivå, så må vi gå inn i allianser med de beste miljøene i verden og benytte oss av de mulighetene som oppstår i kjølvannet av en slik prioritering.

Deltakelse i Horisont 2020 kan skje på alle ambisjonsnivåer. Horisont 2020 består av tre pillarer: 1) Fremragende vitenskap; 2) Konkurransedyktig næringsliv; 3) Samfunnsutfordringer. Den første pillaren dreier seg om å utvikle de sterke forskningsmiljøene videre og utfordre gode forskningsmiljøer til å øke ambisjonsnivået. Den andre pillaren dreier seg om å utvikle Europas næringsliv slik at det kan hevde seg på global basis. GCE og NCE-klyngene viser at norsk næringsliv klarer det på flere områder, og vi må bruke Horisont 2020 til å trekke større deler av norsk næringsliv inn i de gode sirklene som skapes gjennom deltakelse sammen med andre. Den tredje pillaren er en utstrakt hånd til offentlige brukere av forskning, og har som hensikt å oppmuntre til strategisk, langsiktig bruk av forskning i arbeidet med å møte store samfunnsutfordringer. Forbedring av samfunnets funksjonsmåte, både nasjonalt og lokalt, bringes inn som en sentral del av det kommende Horisont 2020-samarbeidet. Med et budsjett på over 600 milliarder kroner for inneværende 7-års periode gir Horisont 2020 enorme muligheter for dem som tar initiativ og våger å satse. Små miljøer kan klare dette like godt som store miljøer. Det er ideene og samarbeidsmodellene som teller, slik vi har vært inne på i kapittel 4.

Forskningsrådet har, i tillegg til sine omfattende ressurser for forskningsstøtte, viktige støtteordninger som er spesielt myntet på å styrke norsk deltakelse i Horisont 2020, også blant aktører som ikke allerede kjenner EUs programmer. Disse vil være særlig relevante for et flertall av aktørene innen de enkelte regionene, som ofte er små i internasjonal sammenheng. NFR, IN og SIVA er direkte innrettet mot å hjelpe aktørene til å utvikle samspill og heve kompetansen slik at de oppnår den kvaliteten i prosjektene som skal til for å oppnå internasjonal interesse og støtte.

En fruktbar vei inn i deltakelse i europeiske prosjekter er å finne fram til gode partnere med sammenfallende interesser, enten det dreier seg om forskningsmiljøer, næringsdrivende, eller offentlige aktører. Til dette kan Forskningsrådet, IN og SIVA gjennom sine regionale representanter bistå faglig med sin ekspertise og de har **posisjoneringsmidler, prosjektetableringsstøtte og inkubasjonsmidler** til rådighet for å dekke utgifter som påløper i arbeidet med å finne fram til partnere og nettverk, og til å identifisere programmer og andre kilder til internasjonal støtte som kan være relevante for regionen.

IN sin kjernevirksomhet er firedelt. IN skal bistå gründere i startfasen, hjelpe bedrifter i etableringsfasen til å skape kontakt med klynger og andre bedriftsnettverk, gå inn i prosesser for

bedriftsutvikling, og hjelpe bedrifter til å satse internasjonalt. Denne kjernevirksomheten er INs utgangspunkt i det samarbeidet med NFR og SIVA som allerede er omtalt ovenfor. INs ressurser for å gå inn i disse rollene er midler til lån, tilskudd og garantier. I tillegg har de rådgivere som tilbyr ekspertise på de områdene de går inn i. De ser det også som en viktig oppgave å skape arenaer for samarbeid slik at nettverkene og kompetansen gir størst mulig effekt.

SIVAs kjernevirksomhet er å bygge, eie og utvikle fysisk og kompetansemessig infrastruktur for innovasjon. SIVA har bygningsmasse spredd rundt i regioner i hele landet, med det formål å gi folk som ønsker å etablere eller utvikle bedrifter et sted å være som gir dem både fysiske fasiliteter og samlokalisering med andre aktører med tilsvarende mål. SIVA ønsker å tilrettelegge for etablering og utvikling av bedrifter i et proaktivt nærings- og kunnskapsmiljø. I tillegg ser SIVA det som en hovedoppgave å kolbe etablererne sammen i regionale, nasjonale og internasjonale nettverk. SIVAs strategi er konsentrert om å skape industriell utvikling og sterke nasjonale arenaer, samt utvikle SIVA som relevant og fleksibelt virkemiddel for bedriftene. Samspillet med NFR og IN står sentralt.

SIU er et nasjonalt kompetanse- og informasjonssenter som fremmer internasjonalt samarbeid gjennom hele utdanningsløpet. SIU skal fremme internasjonalisering, kulturell kommunikasjon og internasjonal mobilitet innen utdanning, og det forvalter programmer for flere offentlige oppdragsgivere. Det spiller en sentral rolle i formidlingen av norske deltakelse i EU-programmet Erasmus+, gjennom bistand til norske utdanningsinstitusjoner og interesserte personer i disse institusjonene. Gjennom disse rollene er SIU en sentral partner for fylkeskommunene.

6. Hvordan kan de nye regionenes europeiske arbeid styrke regionenes innovasjonskraft og oppgaveløsning.

6.1 Utgangspunkt

Gjennom samfunnsoppdraget utøver regionene fire viktige roller. De er tjenesteprodusenter og samfunnsutviklere, men også utøvere av myndighet. Og, ikke minst, er de en regional demokratisk arena med politiske organer som gir overordnede signaler til den løpende rolleutøvelsen.

Internasjonalt engasjement er en naturlig del av oppdraget som regional samfunnsutvikler.

Internasjonalt samarbeid inngår i rollen som samfunnsutvikler langs følgende akser:

- Gi strategisk retning til samfunnsutviklingen
- Tilgang til kunnskap og nettverk som kan forbedre tjenestetilbud og styrke rollen som samfunnsutvikler
- Mobilisere ulike aktører
- Samordne og koordinere offentlig innsats og virkemiddelbruk.

De nye regionene vil kunne få flere sentrale roller. Rollen som tjenesteyter overfor regionens innbyggere og overfor andre aktører (næringsliv, organisasjoner og offentlige institusjoner) i regionen utgjør hovedplattformen. Imidlertid vil rollen som samfunnsutvikler bli stadig viktigere i et

samfunn der utfordringer knyttet til globalisering, teknologiutvikling (i særdeleshet digitalisering og automatisering), energi og miljø, samt kompetansebehov slår direkte inn i hver regions dagligliv.

Gjennom sin deltakelse i europeiske samarbeidsorganer har fylkeskommunene i dag innflytelse på EUs utforming av sin politikk. Dette er et viktig element i den rollen de nye regionene vil kunne spille. Det å avdekke og skape konsensus om regionens utfordringer handler om å forstå rammebetingelser også utenfor den nasjonale rammen. Norske regioner påvirkes i stor grad av faktorer utenfor den nasjonale rammen, slik som globalisering, teknologiutvikling, migrasjons- og flyktingestrømmer, overnasjonale regelverk, EUs regelverk og politikutfordring. Derfor er regional tilstedeværelse på europeiske og internasjonale arenaer helt sentralt for å kunne se egne utfordringer i et internasjonalt bilde.

I tillegg til denne brede strategiske rollen kommer fylkeskommunenes omfattende deltakelse i EUs programmer, der Interreg, Horisont 2020, og Erasmus+ er de mest sentrale. Denne deltakelsen spiller (som vist i kapitlene ovenfor) en viktig rolle for fylkeskommunenes innovasjonskraft og for utformingen av tjenesteytingen i praksis. Programdeltakelsen inviterer, gjennom bruk av europeiske partnerskap med spisskompetanse, til spesielle typer dynamikk der løsning av aktuelle samfunnsoppgaver inngår i samspill med avanserte internasjonale forsknings- og utviklingsmiljøer. Alle de gode eksemplene i kapittel 3 viser på hvilken gjennomgripende måte europeisk samarbeid former dynamikken i tjenesteytingen og kompetanseutviklingen i de fylkene som bruker dette samarbeidet aktivt.

Et klart felles trekk ved alle disse utfordringene er at de er grenseoverskridende i sin natur. De konkurransekraftene globaliseringen stiller oss overfor kan best møtes offensivt, gjennom mestring av de virksomhetene vi velger å satse på. Her er innovasjon og de prosessene som skaper innovasjon våre viktigste verktøy. Fylkenes nåværende arbeid med Smarte byer og regioner, samt med Smart spesialisering, samt alle de andre interessante satsingene som er nevnt i kapittel 3, er gode eksempler på slik offensiv håndtering av utfordringene. En gjennomgående erfaring er at denne måten å møte utfordringene på også gir økt trivsel og bedre løpende kompetanseutvikling for de ansatte i regionenes egne arbeidsplasser.

Fylkeskommunenes satsing på europeisk samarbeid, slik alle kapitlene ovenfor illustrerer, gir mange gode svar på hvordan de nye regionene kan møte de ovennevnte utfordringene. Deltakelse i europeiske interesseorganisasjoner gir som nevnt muligheter for å påvirke utformingen av EUs politikk på aktuelle områder, og tilgang til faglige nettverk og god praksis fra europeiske samarbeidspartnere. De europeiske samarbeidsprosjektene er innovative i sin karakter og de viser vei til mulighetene teknologien, nye løsninger, verktøy og produkter åpner opp for. De skaper kunnskapsutveksling og øker vår kulturelle kompetanse, noe som er svært verdifullt i møtet med globaliseringens virkninger. De løfter de ansattes hverdag gjennom å utvide perspektivene i den jobben som gjøres lokalt.

Nedenfor, i avsnittene 6.2 og 6.3, gir vi anbefalinger vedrørende de rollene de nye regionene bør forsøke å spille som samfunnsutviklere, samt hvordan de kan arbeide for å sikre at det europeiske arbeidet i regionene gir vesentlige impulser til rolleutøvelsen.

6.2 De nye regionenes rolle som samfunnsutvikler

De nye regionene vil, gjennom sin konsoliderte posisjon, få økt styrke og bedre forutsetninger til å

- gi strategisk retning til samfunnsutviklingen, og derigjennom styrke koblingen mellom regionenes strategi- og planarbeid og bruken av EUs programmer i dette arbeidet,
- drive innovasjonsarbeid, både tverrsektorielt og innen de enkelte sektorer,
- mobilisere ulike aktører,
- samarbeide med det statlige virkemiddelapparatet,
- delta i sentrale europeiske regionale nettverk som gir mulighet til å influere på utviklingen i EUs politikk, både regelverksutviklingen og innretningen på EUs programmer og andre satsinger,
- bygge opp kompetanse og strategisk tenkning rundt hvordan internasjonalt arbeid kan berike regionens forhold til viktige områder for regionene, for eksempel konkurranse og statsstøtte, egen kompetanseutvikling og bruk av utenlandsk kompetanse, bruk av forskning og offentlige innkjøp som virkemidler, integrering av miljøtiltak i egen tjenesteyting, oppfølging av dyre- og plantehelse, og infrastruktur, jf de innfallsvinklene som er nevnt i kapittel 2.1 om hvordan regionene blir berørt av europeiske impulser.

De nye regionene kan gjennom sin økte tyngde få en tydeligere samfunnsutviklerrolle, styrket økonomisk vekt, konsolidering av kompetanse i innovasjonsarbeidet, styrket vekt og større attraktivitet som partnere i europeisk samarbeid, og enklere samspill med virkemiddelapparatet.

De nye regionenes rolle som samfunnsutviklere inneholder flere sentrale elementer som alle må forankres i ledelsen – både den politiske og administrative. **En hovedrolle** er å ta ansvar for at **regionen utvikler gode strategier for alle sine sektorer**. Det internasjonale arbeidet må integreres operativt i strategiene, fordi regionenes europeiske samarbeid er å anse som et rent innovasjonsverktøy i regionenes tjenesteyting. Eksempelene i kapittel 3 viser dette til fulle. I de regionene hvor det europeiske samarbeidet er gitt en operativ rolle og integrert på en synlig måte i sektorenes strategier, får regionen løpende impulser utenfra i form av ideer, arbeidsmotivasjon for egne ansatte, kompetanseutvikling og ressurstilskudd. Dette kommer i tillegg til den kvalitative bedringen i tjenesteytingen som samarbeidet skaper.

En annen sentral rolle for regionene i denne sammenheng, er **rollen som utvikler av arenaer (møteplasser) for regionalt samspill**. God gjennomføring av strategier innebærer aktiv involvering av mange aktører i regionen. Uansett om vi snakker om helse, transport, kultur, forskning, utdanning eller andre satsingsområder, så vil utforming av gode tjenester innebære samarbeid på tvers av sektorer. Regionens ledelse har en viktig rolle i å sørge for at alle som kan bidra fører en god dialog om hvordan oppgavene best kan løses. Kommunikasjon på tvers av sektorer er krevende og den vil fungere dårlig hvis ikke regionens ledelse bruker sin autoritet til å sørge for gode møteplasser for denne kommunikasjonen. I bruken av europeiske virkemidler vil dette innebære at statlige virkemiddelaktører som Forskningsrådet, Innovasjon Norge og SIVA involveres aktivt som lagspillere. Disse aktørene er innrettet mot å utvikle **regionale innovasjonssystemer** (jf kaspittel 5 ovenfor) og vil kunne bistå i arbeidet med å gi møteplassene en god virkemåte. De har også særlige forutsetninger for å involvere regionens forsknings- og utdanningsmiljøer som universiteter, høyskoler, og forskningsinstitutter, samt næringsklynger og bransjeorganisasjoner i operativt samarbeid.

En tredje rolle for regionene er **rollen som iverksetter av innovasjonsprosesser**. Et av de mest sentrale virkemidlene regionene her rår over er en **bevisst bruk av offentlige anskaffelser som**

verktøy for regional innovasjon. Regionens ledelse kan gjennom dette verktøyet involvere alle de aktørene i regionen som kan ha noe å bidra med i bestemte typer oppgaveløsning. Det kan skapes et lagspill med sikte på finne bedre måter å gjennomføre oppgavene på. Dette lagspillet kan gi nye lokale arbeidsplasser, det hever lokalt kompetansenivå og det kan skape nye innovative klynger. Gjennom å sørge for at det europeiske perspektivet også tas med i dette innovasjonsarbeidet, vil regionen i tillegg kunne høste av andres teknologikunnskap, erfaringer og kompetanse. En annen god innfallsvinkel til regionalt innovasjonsarbeid er å **utfordre egne regionale krefter til å konkurrere om prosjektmidler i EUs Horisont 2020, Interreg og andre EU-programmer.** De fleste innovasjonsprosessene som her vil bli aktuelle har det til felles at det dreier seg om å **etablere og drive nettverk** som arbeider sammen mot felles mål.

En fjerde rolle, rollen som nettverksadministrator, blir helt sentral for å understøtte de ovennevnte momentene. Kapittel 2.1 viser blant annet hvordan det nå er etablert EU-nettverk i alle deler av landet. De vil kunne bli viktige innovasjonsdrivere.

En femte rolle er rollen som mobilisator. De fleste av våre regioner er dominert av små og mellomstore virksomheter. Mange av disse virksomhetene har lite erfaring med internasjonalt samarbeid og ofte lav selvtillit når det gjelder egne evner til å ta i bruk ny teknologi og til å etablere europeisk samarbeid. **Regionene har her en viktig rolle i å mobilisere virksomhetenes evne og vilje til å delta i prosjektsamarbeid.** Regionen vil sammen med de ovennevnte statlige virkemiddelaktørene, gjennom blant annet **regionale mobiliseringsteam,** kunne bistå med ressurser til **prosjektverksteder** for å presisere mulige prosjekter, kompetanse og kontakter for å gi virksomheten en god posisjon som partner i mulige prosjekter (**posisjonering**), samt støtte til **kvalifisering** for å gi eventuelle prosjektsøknader tilstrekkelig kvalitet til å lykkes i europeiske søknadsprosesser. Regionene kan spille en tilsvarende rolle i forhold til mobilisering av kommunene.

De rollene som er beskrevet ovenfor, er av overordnet karakter i en regions arbeid som samfunnsutvikler. Det framgår av det som er sagt at **ledelsens involvering er avgjørende for suksess.** Hvis ledelsen ikke engasjerer seg, så vil det ikke oppfattes som viktig arbeid blant de ansatte heller. La oss nå rette oppmerksomheten mot den rollen det europeiske samarbeidet kan spille i de nye regionenes utvikling.

6.3 Nærmere om det europeiske samarbeidets rolle i de nye regionene.

De anbefalingene som er gitt ovenfor om regionenes rolle som samfunnsutvikler er et sentralt utgangspunkt for at regionene skal gjøre en god jobb. De danner et bakgrunnstykke for den utdypingen vi nedenfor vil gi om hvordan de enkelte delene av det europeiske samarbeidet kan berike og styrke regionenes utvikling og egen tjenesteyting. De punktene som tas opp nedenfor er å anse som anbefalinger vedrørende den rollen regionene bør forsøke å spille i europeisk sammenheng. Følgende temaområder er viktige (temaenes viktighet er avhengig av hvilken sammenheng vi befinner oss i, så rekkefølgen de nevnes i er ikke prioritert):

6.3.1 Å identifisere og styrke aktuelle arenaer for samspill mellom departementene og regionene. Dialogen mellom departementene og regionene er en nøkkel for å lykkes med tjenesteytingen og med rollen som samfunnsutvikler. Det gjelder både i utviklingen av europeisk strategiarbeid og i gjennomføring av strategiene på en slik måte at alle aktørene trekker i samme retning der hvor det er naturlig. For å synliggjøre og fokusere på

betydningen av at det skapes et lagarbeid mellom ulike aktører, gjennom deling av informasjon og kunnskap, brukes i denne sammenheng betegnelsen «Team Norway». Regionens ledere på ulike nivåer og sektorer har en rekke arenaer (fora) hvor de møtes jevnlig. Samspillet mellom departementene og KS må prioriteres slik at de relevante arenaene samarbeider om dagsorden for dialogen og gjennomføring av konklusjoner. Det regionale folkevalgte nivået har et bredt etablert samarbeid med europeiske regioner gjennom europeiske organisasjoner og nettverk. Kunnskap og perspektiver oppnådd i arbeidet i disse organisasjonene vil styrke «Team Norway's» arbeid.

- 6.3.2 Europapolitisk Forum foreslås reorganisert når den nye regioninndelingen er på plass, slik at alle regioner er godt representert når dialogen med departementene videreutvikles.** Europapolitisk Forum blir et sentralt virkemiddel i dialogen mellom departementene og regionene, og skal overvåke hvordan «Team Norway» fungerer og sørge for at det europeiske samarbeidet gir de nødvendige impulsene til regionenes utviklings- og innovasjonsarbeid. Det regionale folkevalgte nivået vil være en naturlig deltaker i dette forumet. Det vil være naturlig at alle de nye regionene blir direkte representert politisk i forumet når den nye regioninndelingen er etablert. Kommunenes samspill med regionene og forumet vil også bli avklart.
- 6.3.3 Regjeringen må, gjennom de berørte fagdepartementene, sørge for å gi regionene impulser til innovasjonsprosesser knyttet til sine respektive fagansvar.** Det er behov for et samarbeid med regionene om framtidige tematiske utfordringer på de ulike fagområdene departementene har ansvar for. Det er viktig at fagdepartementene i tidlig fase også ser på mulige konsekvenser av nye EØS-tiltak for regionene og kommunene. Dette kommer i tillegg til det arbeidet som vil skje i Europapolitisk Forum. Fagdepartementenes signaler er noe av bakgrunnen for at fylkeskommunene allerede i dag i stor grad arbeider «europeisk» på alle sine ansvarsområder, og innovasjon er en fremtredende årsak og forventning knyttet til arbeidet. Flere fagdepartement, blant annet Kunnskapsdepartementet, gir for eksempel tydelige signaler om at europeisk samarbeid fremmer innovasjon innen utdanningsfeltet.
- 6.3.4 Regionens ledelse bør styrke regionkontorene i Brussel sin rolle som medspillere for regionutviklingen.** Regionledelsen har en viktig rolle som katalysator for og organisator av bestillinger til regionkontorene. Denne rollen kan tydeliggjøres. Selv om de enkelte regionkontorene eies av ulike typer konsortier, vil regionens ledelse kunne spille en avgjørende rolle for å involvere Brussel-kontorene i tenkingen rundt «Team Norway». Det folkevalgte regionale nivået drar god nytte av tilstedeværelse i Brussel gjennom sine regionkontorer og viser hvordan fylkeskommunene i dag investerer egne midler for å tilrettelegge for regional innovasjon, utvikling og vekst gjennom europeisk samarbeid. Rollen som katalysator for og organisator av bestillinger til regionkontorene i Brussel bør tydeliggjøres. Regionenes samspill med Kunnskapskontoret og KS sitt Brussel-kontor er også viktig her.
- 6.3.5 Den langsiktige utviklingen av Norges involvering i Interreg-samarbeidet, og regionenes rolle i den sammenheng, må avklares.** For at Interreg-samarbeidet skal kunne fungere tilfredsstillende, må det gis stabile rammebetingelser. Interreg er et svært relevant virkemiddel for regional innovasjon, omstilling og vekst, samt løsning av konkrete

grenseutfordringer innen eksempelvis samferdsel og infrastruktur, naturforvaltning, sikkerhet og beredskap. Programmene er for fylkeskommunene effektiv utnyttelse av regionale utviklingsmidler, og muliggjør igangsetting av innovasjonsprosjekter av større volum og med flere aktører. Eksempelvis utløste de 38,3 mill. kr Hedmark fylkeskommune investerte i programmet i perioden 2007-14, ca. 425 millioner i ekstern finansiering. Interreg er også et virkemiddel mange av fylkenes klynger, bedriftsnettverk, offentlige aktører og forsknings- og utdanningsinstitusjoner kjenner godt og benytter. Interreg oppleves for mange av disse aktørene, spesielt de utenfor de sterke kompetansmiljøene i de norske tradisjonelle universitetsbyene, som lettere tilgjengelig og hvor sjansen for å lykkes er større enn i H2020. Interreg er dermed svært viktige innovasjonsdrivere i regionene, og ofte et springbrett til nettopp H2020 deltakelse.

- 6.3.6 Regionenes rolle som medspiller for GCE-, NCE- og Arena-klyngene må være bevisstgjort for alle parter i regionen.** NFR, IN og SIVA samarbeider om utviklingen av klyngene og regionens ledelse må sørge for at rolleforventningene mellom dem selv og virkemiddelaktørene er godt tydeliggjort og at de gjensidige forventningene følges opp med regelmessig dialog og iverksetting av konklusjoner.
- 6.3.7 Regionenes organisering av nettverk for å styrke europeisk samarbeid** bør ses i sammenheng med de nettverkene Forskningsrådet nå bygger opp (se 6.3.8), slik at egen intern organisering spiller best mulig sammen med Forskningsrådets EU-nettverk.
- 6.3.8 EU-nettverkene som nå er etablert i landets regioner vil være viktige katalysatorer for innovasjonsprosjekter, særlig gjennom satsing på Horisont 2020-prosjekter.** Fylkeskommunene er i dag sterkt involvert i de regionale nettverkene både i medfinansiering og på operativt nivå. For å få maksimal effekt ut av nettverkene kan nettverkens arbeid trekke synergier på fylkeskommunenes- program og partnerskapsarbeid i Interreg. I noen nettverk har fylkeskommunen koordinatorrollen i nettverket i samarbeid med høyskoler. Dette bidrar til en god integrering av nettverkets aktiviteter i fylkeskommunenes oppgaveløsning. De nye regionenes ledelse kan gjennom sin autoritet gjøre mye for å oppnå maksimal effekt av disse nettverkens arbeid. Flere fylker, hvorav Oslo kanskje er det mest utpregete, har i dag systematisert nettverksarbeidet slik at dette inngår som en integrert del av oppgaveløsningen i fylket og fører til at løpende oppgaver avfører innovasjonsprosjekter som så blir innlemmet i strategiske planer og deretter gjennomført. Det er mye å lære av disse eksemplene for regioner med kortere erfaring på dette området.
- 6.3.9 Integrering av internasjonal praksis og læring i utdanningsløpet.** Flere fylker er i dag gode på å integrere europeisk samarbeid i utdanningssystemet på videregående skole. Praksisopphold for læring og erfaringsutveksling for yrkesfagelever, lærlinger og ansatte ved utdannings- og opplæringsinstitusjoner er eksempler på dette. De nye regionene bør ta opp i seg den rollen som ligger i å bruke Erasmus+ som systematisk element i utdanningsløpet, både for elever og lærere. I mange fylker er fylkeskommunene pådriver for utnyttelse av Erasmus+ og en koordinator for det regionale arbeidet med programmet. Det er i mange fylker et godt etablert samarbeid med SIU. Dette samarbeidet kan formaliseres og koordinatorrollen tydeliggjøres. Ledelsen i de nye regionenes utdanningsinstitusjoner bør, i samarbeid med regionenes ledelse, sette dette på dagsorden på en grundig måte, slik at alle regioner har dette som en naturlig del av sin dagsorden.

6.3.10 De nye regionenes rolle som igangsetter og pådriver vil kunne rette seg mot hele spektret av EUs programmer. Fylkeskommunene har i dag en etablert rolle som igangsetter og pådriver for prosjekter innenfor et bredt spekter av europeiske programmer. De arbeider innenfor flere av de europeiske programmene enn Interreg, H2020 og Erasmus+, og med en rekke flere aktører enn SIVA, IN og Forskningsrådet (se omtalen i kapittel 2.1 om dette). Innen kulturfeltet er Kulturrådets rolle som nasjonalt kontaktpunkt for EUs kultur- og mediaprogram Creative Europe sentral. Innenfor utdanningsfeltet er samhandling med og rollen SIU har en svært viktig partner for fylkeskommunenes europeisering av oppgaveløsning. Innenfor klima og energi er ulike direktorater sentrale. Fylkeskommunenes samspill med sine kommuner er også sentralt i dette bildet.

6.3.11 EØS-midlene gir spesielle åpninger for samarbeid med Øst- og Sentral-Europa, Portugal, Malta og Kypros. EØS-midlene som bevilges til samarbeidsprosjekter med øst-europeiske og noen andre av EUs medlemsland (Portugal, Malta og Kypros) er en viktig plattform for samarbeid mellom norske regioner og regioner i andre europeiske land. Dette systemet kan videreutvikles som vinn-vinn-prosjekter for både mottakerland og for norske regioner. Informasjon fra regionens ledelse til aktører i regionen om ordningen vil kunne gi gode impulser til samarbeid. KS er i en nøkkelrolle når det gjelder å formidle aktuelle muligheter til norske kommuner og fylkeskommuner, men Innovasjon Norge og andre institusjoner er også viktige i denne sammenheng. Det er mottakerlandene som styrer prioriteringene.

6.3.12 Regionenes samspill med de sentrale virkemiddelaktørene NFR, IN, SIVA og SIU i europeisk perspektiv vil være avgjørende for dynamikken i de prosessene som iverksettes. Virkemiddelaktørenes vektlegging av regionale innovasjonssystemer og kompetansebygging er utgangspunkt for regionenes samspill med NFR, IN, SIVA og SIU. Gode regionale innovasjonssystemer er bygget på veldrevne samarbeidsarenaer der de oppgavene som skal løses er klart definert og deltakerne har de nødvendige fullmakter fra sin ledelse til å ta løpende beslutninger. Deltakerne kommer fra alle de regionale institusjonene og de nasjonale institusjonenes regionale representanter som er relevante for de oppgavene som skal løses. Regionens ledelse bør sørge for at departementene, virkemiddelaktørene og regionene sammen skaper betingelser som letter framveksten av slike regionale innovasjonssystemer.

6.3.13 Regionens ledelse må utfordre silotenkningen i statlige og regionale etater. Dette kan gjøres ved at regionens ledelse bruker strategiarbeidet bevisst for å etablere tverrgående innovasjonsprosjekter der mange etater involveres. Europeiske samarbeidsprosjekter er ofte velegnete for å bryte opp silotenkningen. Dirigentrollen ligger hos regionens ledelse. Det å sette mål og skape oppslutning om arbeidet ligger i denne rollen. Fylkeskommunene benytter i dag Interreg som virkemiddel for gjennomføring av slike tverrgående innovasjonsprosjekter. Flere Interreg-prosjekter innenfor det såkalte a-programmet (samarbeid med naboregioner rett over grensen) omfatter en 10-20 talls regionale partnere fra offentlig, akademia og privat næringsliv.

6.3.14 Smart spesialisering er en tematikk som er under utvikling i flere regioner. Regionenes ledelse har gjennom EU-programmet «Smart spesialisering» et verktøy som brukes på fleksible måter for å identifisere hva den enkelte region har av sterke sider og hvordan disse sterke sidene kan lede til «spin offs» i ulike retninger. Dette er åpenbart en tematikk som

inviterer til bred regional involvering og til dialog med sentrale myndigheter og andre som har sterke interesser på de samme områdene. I den grad regionene ønsker bistand og ressurser til slikt prosjektarbeid, vil også EUs budsjetter kunne være til hjelp, slik flere norske fylker allerede har erfart. Et viktig element med strategier for smart spesialisering er helhetstenkning i virkemiddelbruk, for å sikre at de ulike virkemiddelaktørene trekker i samme retning, og midler kanaliseres til identifiserte områder. Rammeverket inviterer til dialog med sentrale myndigheter, men forplikter også regional stat til å samhandle om middelbruk og implementering. RIS3 er også et verktøy for å sette standarder med europeiske regioner og koble seg på europeiske verdikjeder.

6.3.15 Bruk av innovative offentlige anskaffelser må få en sentral plass i dialogen mellom regionene og departementene. Mange regioner sliter med å se de mulighetene som ligger i innovative anskaffelser. De som er budsjettansvarlige for anskaffelser i regionene tror gjennomgående at det ikke finnes rom i konkurransereguleringen for å etablere utviklingsprosjekter i forbindelse med offentlige anskaffelser. Ansvarlige departementer bør være aktive med å vise regionene de mulighetene EØS-avtalen og norsk regelverk åpner opp for denne typen innovasjonsprosesser, og regionens ledelse bør være aktive i å oppfordre sine etater til å bruke verktøyet og initiere slike prosesser i etatene.

6.3.16 Regionale forskningsfond (RFF) bør fortsatt være et sentralt virkemiddel for regionenes direkte engasjement i forskning og innovasjon. RFF-ene har vært en vellykket satsing for å mobilisere fylkene til eget engasjement i forskning og innovasjon. En viktig nøkkel til denne suksessen er det forhold at fylkenes aktører er ansvarliggjort gjennom den myndigheten de er gitt til selv å bestemme innretningen på den støtte de gir. Et av deres fortrinn er at de kan nå ut til små virksomheter som ønsker å gå aktivt inn i innovasjonsprosesser sammen med andre. De er ikke blitt overstyrt av staten, og dette kjennetegnet bør opprettholdes.

6.3.17 Fylkeskommunene har, slik vi blant annet har sett i kapittel 3, realisert en rekke vellykkete europeiske samarbeidsprosjekter. Disse eksemplene, og alle andre gode eksempler vi ser, er svært inspirerende og det er en oppgave å sørge for at de blir publisert på en lett tilgjengelig måte, både på de statlige nettsidene og på de regionale nettsidene, slik at flest mulig kan få nytte av dem. Flere nettsider har god informasjon, som for eksempel www.interreg.no, www.forskningsradet.no og andre, men det kan være behov for å se nærmere på hvordan inngangen til eksemplene kan gjøres mer samlet. Da vil det bli lettere å se eksemplene fra Interreg, Horisont 2020, Erasmus+ og andre programmer som Creative Europe i sammenheng med hverandre.

6.3.18 Aktiv og stabil deltakelse i europeiske paraplyorganisasjoner gir samarbeidsallianser og åpner dørene for norske aktører. Gjennom stabil og målrettet deltakelse i sentrale og regionale europeiske paraplyorganisasjoner skaper vi nettverk og samarbeidsallianser som utvider mulighetene for norske aktører i næringsliv, forskning, kulturliv, offentlig tjenesteyting og andre samfunnsområder. Slik deltakelse gir, i tillegg til nettverk og allianser, nye perspektiver på vår egen virksomhet, det åpner for ideer fra andre om hvordan de møter sine utfordringer, og det gir gjensidig motivasjon og kompetanseoverføring. Dette gjelder hele spennet fra overordnede politiske fora til sektorfora hvor fagspørsmål står i sentrum. Bevisst samarbeid mellom norske aktører, slik det er nevnt med «Team Norway» i 6.3.1 ovenfor, vil være en viktig del av dette.

Vedlegg: Liste over forkortelser

AER: Assembly of European Regions

BSSSC: Baltic Sea States Subregional Cooperation

CPMR: Conference of Peripheral Maritime Regions

Forskningsrådet: Norges Forskningsråd

GCE: Global Centers of Expertise

IN: Innovasjon Norge

NCE: Norwegian Centers of Expertise

NIC: Norwegian Innovation Clusters

NSC: North Sea Commission

NSPA: Northern Sparsely Populated Areas

RFF: Regionale forskningsfond

SIU: Senter for internasjonalisering av utdanning

SIVA: Selskapet for industrivekstanlegg